

TAMPEREEN YLIOPISTO

Kirjasto mediakasvatuksen kolmantena tilana

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

Mediakasvatuksen pro gradu -tutkielma

PIRJO SALLMÉN

Kesäkuu 2016

Tampereen yliopisto
Viestinnän, median ja teatterin yksikkö
PIRJO SALLMÉN: Kirjasto mediakasvatuksen kolmantena tilana
Mediakasvatuksen pro gradu -tutkielma, 56 sivua, 12 liitesivua
Kesäkuu 2016

Perinteisen ajattelun mukaan kirjasto on mielletty omaehtoisen viihtymisen paikaksi eikä niinkään oppimisen paikaksi. Kirjasto mediakasvatuksen toimijana ei myöskään ole yleisesti tunnettu vaan kirjasto nähdään edelleen perinteisen lukutaidon ja sivistyksen edistäjänä ja ylläpitäjänä. Kirjastojen näkökulmasta mediakasvatus ei ole vain lukutaidon ylläpitoa ja tiedonhaun taitojen opastusta, vaan se on myös asiakkaan perehdyttämistä uusien medioiden ja verkkopalveluiden hyödyntämiseen sekä kriittiseen ajatteluun.

Tutkimukseni keskeisenä viitekehyksenä on sosiokulttuurinen näkökulma oppimiseen ja osallisuuteen. Sen mukaan ihmiset oppivat muodollisten oppimisympäristöjen lisäksi myös epävirallisissa ympäristöissä, joita ei mielletä perinteisesti oppimisen paikoiksi. Kirjasto epämuodollisena oppimisen ympäristönä on vielä suhteellisen tutkimaton kohde.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kirjastoammattilaisten näkemyksiä mediakasvatuksesta sekä laajemmin kirjaston roolia mediakasvatuksen toimijana. Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi mediakasvatukseen liittyviä toiminnallisia tapahtumia sekä niiden vaikutuksia kirjaston asiakkaiden osallisuuden edistämiseen. Tutkimuskysymykseksi muodostuu miten mediakasvatus toteutuu yleisissä kirjastoissa ja millä tavalla se edistää kansalaisten mahdollisuuksia osallisuuteen ja keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Tutkimus toteutettiin haastattelemalla kahtatoista kirjastoammattilaista erikokoisista kirjastoista eri puolilta Suomea sekä yhtä opettajaa ja yhtä projektisuunnittelijaa. Kahden haastattelun ohessa käytettiin myös vapaata havainnointia. Kerätty materiaali on analysoitu teemoittain laadullisen sisällönanalyysin menetelmiä käyttäen nostamalla esiin tutkimusongelmaa valaisevista teemoista mielenkiintoisia sitaatteja haastatteluista. Niiden antoisuuden perusteella on muodostettu matriisi, jonka mukaan tuloksia on analysoitu.

Tutkimuksen tulosten perusteella kirjastojen mediakasvatus näyttäytyy erityisesti lasten mediatoimijuuden tukemisena, medialukutaidon opettamisena sekä mediavälineiden käyttötaitojen opettamisena. Mediakasvatuksen katsotaan kuuluvan kirjastoammattilaisten tehtäviin, mutta edelleen on eriäviä mielipiteitä siitä kenen tehtäväkuvaan se kuuluu. Parhaimmillaan toteutuessaan mediakasvatustoiminnan katsotaan edistävän osallisuuden kulttuuria tarjoamalla pääsyn tietoon, kulttuuriseen aineistoon, sekä oppimisen kokemukseen.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että toteutuakseen parhaalla mahdollisella tavalla mediakasvatus tarvitsee paitsi yhteisiä sisältölinjauksia myös monitaitoiset kirjastoammattilaiset, joilla on osaamista kehittää toimintaa edelleen, ja tehdä kirjastojen mediakasvatusta tunnetuksi.

AVAINSANAT: MEDIAKASVATUS, MEDIALUKUTAITO, INFORMAATIOLUKUTAITO, YLEISET KIRJASTOT, KIRJASTOPEDAGOGIIKKA, OSALLISUUS, OPPIMINEN

1	JOHDANTO	1
2	MEDIAKASVATUKSESTA JA KIRJASTOSTA	8
2.1	MEDIAKASVATUKSEN TULOKULMIA	8
2.2	SOSIOKULTTUURINEN OPPIMIS- JA LUKUTAITOKÄSITYS MEDIAKASVATUKSESSA.....	14
2.3	KIRJASTOT JA OSALLISUUDEN KULTTUURI	16
2.4	KIRJASTO KASVATTAJANA	17
2.5	KIRJASTOKASVATUKSESTA MEDIAKASVATUKSEEN	19
2.6	KIRJASTO KOLMANTENA TILANA.....	22
2.6.1	<i>Kirjasto kohtaamispaikkana .....</i>	<i>23</i>
2.6.2	<i>Sosiaalinen kirjasto.....</i>	<i>24</i>
2.6.3	<i>Kirjasto oppimisympäristönä.....</i>	<i>26</i>
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	28
3.1	TEEMAAHAASTATELUTUTKIMUSMENETELMÄNÄ.....	28
3.2	AINEISTON LAADULLINEN ANALYSOINTI	31
4	TUTKIMUSTULOKSIA.....	34
4.1	TULOSTEN YHTEENVETO.....	41
4.2	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	45
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
	LÄHTEET	52
	LIITTEET.....	57
	LIITE 1: HAASTATELUKYSYMYKSET	57
	LIITE 2: HAASTATELUT JA HAVAINNOINNIT 2016	58
	LIITE 3: HAASTATELUIJEN VASTAUKSIA.....	62

1 JOHDANTO

Yleisten kirjastojen perinteisenä tehtävänä on aina pidetty lukutaidon, sivistyksen ja kulttuurin edistämistä. Yhteiskunnan ja mediaympäristöjen muutosten myötä tämä tehtävä ei ole hävinnyt mihinkään. Päinvastoin tehtävä on laajentunut ja saanut uusia muotoja. Tämän hetkessä yhteiskunnassa medialukutaito ja mediataidot ovat välttämättömiä taitoja niin kasvaville lapsille kuin aikuisillekin. Medialukutaitoinen osaa käyttää mediaa turvallisesti ja monipuolisesti, ilmaista itseään monin eri tavoin, osallistua yhteisiin asioihin sekä tuottaa ja arvioida erilaisia mediatekstejä.

Suomalainen mediakasvatus on aina perustunut eri tahojen yhteistyöhön ja kirjastot ovat jo pitkään olleet yksi tärkeä osa tätä toimintaketjua. Kirjastoissa on tehty pitkäjänteistä mediakasvatustyötä jo vuodesta 2006 kouluttamalla muun muassa eri alueille mediakasvatuksen asiantuntijoita, jotka ovat kouluttaneet ja opastaneet omilla kirjastoalueillaan, päiväkodeissa, vanhempainilloissa, ja edistäneet mediakasvatustyötä järjestämällä joko koulutustilaisuuksia tai erilaisia tapahtumia.

Vuosien aikana mediakasvatuksen idea on kirkastunut kirjastoissa ja vakiinnuttanut asemansa erilaisissa toimintamuodoissa, mutta aika ajoin on jouduttu pohtimaan mediakasvatuksen tavoitteita, sisältöjä ja kohderyhmiä. Itse pitkään tätä työtä tehneenä olen yhä vakuuttuneempi, että kirjastojen mediakasvatustarjonnalla on paljon suurempi merkitys kuin yleisesti ajatellaan, mutta ongelmana on edelleen se, että tehty työ ei näy siinä määrin kirjastoseinien ulkopuolelle kuin sen pitäisi.

Mediakasvatus kirjastossa ei ole vain näennäistä puuhastelua vaan tavoitteena on tarjota sisältöjä, jotka edistävät oppimista mutta tarjoavat myös elämyksiä.

Me, jotka tätä työtä kirjastossa teemme, pidämme itsestään selvänä, että mediakasvatustoimintamme edistää osallisuuden kulttuuria ja auttaa kaiken ikäisiä asiakkaitamme osallistamaan itsensä erilaisiin toimintamuotoihin. Ongelma vain on, miten teemme mediakasvatustyöstämme näkyvää toimintaa sekä omille asiakkaillemme että yhteistyökumppaneillemme.

Sintonen & Kupiainen (2009, 169) toteavat, että osallisuuden kulttuuri voi olla yksi tie ylittää omat ennakkoluulonsa, makutottumuksensa ja valmiit merkitysrakenteensa, samalla voi laajentaa omia

näkökulmiaan, syventää perspektiivejä ja ennen kaikkea avartaa omaa ajatteluaan. Tämä mahdollistaa luovuuden, uusien tarinoiden syntymisen ja kokemuksellisuuden.

Sintonen (2011, 43) toteaa, että digitaalinen kulttuuri on kirjastojen näkökulmasta hyvin haastava monessa mielessä. Jos kirjaston perinteisin tehtävä on liittynyt lähinnä kirjaan, yhteen medioista ja sitä kautta lukutaidon, lukemisen kulttuurin ja sivistyksen edistämiseen, niin nyt tehtävä väistämättä liittyy useaan ja uudennlaisiin medioihin. Digitaalinen kulttuuri rakentuu toisenlaiselle kulttuuriselle alustalle kuin mihin kirjasto on aikoinaan sijoitettu.

Kirjastoammattilaisten pitäisi yhdessä pohtia, mikä on kirjastojen yhteisöllinen panos digitaaliseen kulttuuriin. Sintosen kaavailemia vaihtoehtoisia mahdollisuuksia olisi, että kirjastot jättäytyvät kokonaan digitaalisen kulttuurin ulkopuolelle tai ovat aktiivisia osallisia digitaalisessa kulttuurissa, mutta pääasiassa omana yksityisenä itsenään. Tai sitten kirjastot näyttäytyvät digitaalisessa kulttuurissa, mutta lähinnä vain informoidakseen fyysisestä olemassaolostaan. On myös mahdollista, että digitaalinen kulttuuri ymmärretään osaksi yhteisön toiminta- ja vaikutusalueetta, jolloin aktiivinen tuottaminen ja jakaminen ovat osa sen perustoimintaa tai parhaimmassa tapauksessa kirjastot toimivat aktiivisesti digitaalisessa kulttuurissa eri tavoilla, sekä luovat ja räätälöivät omiin tarpeisiinsa parhaiten soveltuvaa digitaalista toimintakulttuuria.

Sallménin (2013) mukaan kirjastojen mediakasvatuksessa tulee ottaa huomioon, että lukemisen ja kirjoittamisen tavat ovat viime vuosien aikana muuttuneet ja tulevat muuttumaan kun uudennlaisia teknologioita on otettu käyttöön. Kirjastojen on kansalaisyhteiskuntaa tukevana toimijana seurattava muutoksia ja omattava valmiudet ennakoida niihin liittyvien käytänteiden vaatimia tietoja ja taitoja. Näin toimiessaan kirjasto toteuttaa sille lakisääteisesti säädettyä tehtävää tarjoamalla asiakkailleen kansalaistaitoja ja mahdollisuuden elinikäiseen oppimiseen, mutta myös samalla mahdollistaa osallisuuden digitaaliseen kulttuuriin.

Mediakasvatuksen alkutaipaleilla (Haavisto, 2007, 121) totesi tuolloin, että ensimmäinen tehtävä kirjastoissa oli kirjastoammattilaisten perehdyttäminen mediakasvatuksen tietoon ja taitoon. Ammatillisen osaamisen kannalta haasteena oli muotoilla olemassa oleva sisällöntuntemuksen taito niin, että se välittyisi kirjastojen käyttäjille. Edelleen hän totesi, että kirjastot ovat aina olleet mediatuntemuksen pioneereja. Aineiston valinta, luokitus ja luettelointi, sisällönkuvailu ja tietopalvelu ovat kaikki mediaosaamisen ulottuvuuksia. Olennaisena osana prosessia (Haavisto, 2007) piti myös sisällön luotettavuuden arviointia. Toistaiseksi näitä taitoja oli käytetty pääasiassa omassa kirjastoammatillisessa työssä. Ainoastaan koululuokille tarjotussa tiedonhaun opetuksessa taitoja oli systemaattisesti siirretty myös käyttäjille.

Tuolloin 2007 Haavisto pohti myös ovatko kirjastot pystyneet vastaamaan mediakasvatuksen haasteisiin ja tarjoamaan asiakkailleen osaamista uusien medialaitteiden käytössä, opettamaan koululaisille monipuolisia tiedonhallintataitoja, opettamaan monilukutaitoa tai ovatko kirjastoammattilaiset itse pysyneet mukana digitaalisen kulttuurin vaatimissa muutospaineissa? Onko kirjastoalan koulutus täsmäiskua alan vaatimuksiin vai tarvittaisiinko jotain uutta? Miten digitaalisen kulttuurin tuomat muutokset on otettu vastaan kirjastoissa ja millä tavalla kirjastot ovat siinä osallisina?

Noita samoja asioita pohdin tutkielmassani ja erityisesti sosiokulttuurisen oppimiskäsityksen näkökulmasta. Pääpaino kuitenkin kirjastoammattilaisten näkemyksissä mediakasvatusta kohtaan ja millä tavalla mediakasvatus kirjastoissa toteutuu. Kirjastojen näkökulmasta mediakasvatus ei ole vain perinteisen lukutaidon ylläpitoa ja tiedonhaun taitojen opastusta, vaan se on myös asiakkaan perehdyttämistä uusien medioiden ja verkkopalveluiden hyödyntämiseen sekä kriittiseen tiedon arviointiin.

Kirjaston rooli mediakasvattajana saattaa olla kaikesta huolimatta suurelle yleisölle tuntematon asia, ja sitä se voi olla myös kirjastoammattilaisille itselleenkin. Tutkielmassani keskityn erityisesti siihen millä tavalla kirjastoammattilaiset itse määrittelevät mediakasvatustoimintaansa ja sen tavoitteita.

Kuten Joensuun kulttuuri- ja kirjastopalvelujohtaja Rebekka Pilppula (2015) on todennut ”*suhtautuminen mediakasvatukseen on kirjastoissa usein kaksinaista, toisaalta sanotaan, että mediakasvatus on aina kuulunut kirjastojen arkityöhön, mutta toisaalta henkilökunnan tehtäviin sitä ei ole kirjattu eikä kirjaston mediakasvatustyölle ole asetettu selkeitä tavoitteita ja mittareita. Strateginen linjaaminen puuttuu usein paikallistason toiminnasta*”.

Yleisissä kirjastoissa medialukutaitoa ja informaatiolukutaitoa on pidetty kahtena erillisenä lukutaitona ja myös niiden opetustarjonta on eriytetty. Informaatiolukutaidon opetus on yleisesti ottaen aikuisten palveluista vastaavilla työntekijöillä ja medialukutaidon opetus on pääsääntöisesti lastenpalveluista vastaavilla. Kokemukseni mukaan kirjastoissa käytetty termi informaatiolukutaito ei ole juurikaan käytössä kouluissa. Kirjaston näkökulmasta se on taas sitä mitä kirjaston ja koulun yhteistyöltä odotetaan. Olisikin tärkeää kartoittaa millaisia lukutaitojen käsitteitä kirjastoissa ja kouluissa käytetään ja mitä samankaltaisuuksia löytyy. Määrittelyjen perusteella olisi helppo selvittää millaista osaamista kirjastoista löytyy lukutaitojen edistämiseksi, ja millä tavalla yhteistyötä kirjaston ja koulun välillä voidaan tehostaa.

Media- ja informaatiolukutaitoa kansainvälisellä tasolla ovat tarkastelleet Kotilainen ja Suoninen (2013) Tutkimuksissaan he ovat nojautuneet kansainväliseen vertailevaan nuorten mediankäyttötutkimukseen. He määrittävät media- ja informaatiolukutaidon yhteisiksi alueiksi 1) median käytön informaation hankkimiseksi ja sosiaalisen kanssakäymisen välineenä, 2) itseilmaisun median avulla informaation välittämisen näkökulmasta sekä 3) mediakriittisen tulkinnan informaation laadusta.

Uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa (OPH2014b) käytetty termi monilukutaito on suurelta osin otettu käyttöön myös kirjastoissa, ja sen myötä informaatiolukutaito-termin käyttö on selkeästi vähentynyt ja enemmän puhutaan medialukutaidosta ja aikuisten kohdalla mediataidoista. Minna-Riitta Luukan (2013) määritelmän mukaan monilukutaidolla tarkoitetaan taitoa tuottaa ja tulkita erilaisia tekstejä, taitoa toimia tekstien kanssa erilaisissa tilanteissa ja erilaisia tehtäviä varten. Se on kykyä hankkia, muokata, tuottaa, esittää ja arvioida tietoja eri muodoissa ja erilaisten välineiden avulla. Kun uutta Perusopetuksen opetussuunnitelmaa 2014 alettiin työstää, uudeksi lukutaitokäsitteeksi ehdolla olivat muun muassa informaatiolukutaito ja monilukutaito. Päädyttiin kuitenkin käsitteeseen monilukutaidon osaamiskokonaisuus.

Opetussuunnitelmassa monilukutaito on yksi osaamiskokonaisuuksista, joilla viitataan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaan kokonaisuuteen. Lyhyesti määriteltynä monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkitsemisen, tuottamisen ja arvottamisen taitoja, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään monimuotoisia kulttuurisia viestinnän muotoja sekä rakentamaan omaa identiteettiään. Monilukutaito perustuu laaja-alaiseen käsitykseen tekstistä. (Kupiainen & Kulju & Mäkinen, 2015, 16.)

Tässä tutkimuksessani en rajaa medialukutaitoa ja informaatiolukutaitoa kahdeksi eri lukutaidoksi, vaikka jälkimmäinen useimmiten kirjastoissa yhdistetään enemmän tiedonhakuun ja –hankintaan kuuluvaksi kuin eri medioiden ymmärtämiseen. UNESCO (2013, 13) määrittelee media- ja informaatiolukutaidon käsitettä globaalista näkökulmasta. Määritelmän mukaan media- ja informaatiolukutaito mahdollistaa kaikkien kansalaisten yhtäläisiä mahdollisuuksia avoimeen keskusteluun, omien mielipiteiden ja tarinoiden kertomiseen sekä edistää kulttuurien monimuotoisuutta. Medialukutaito laajentaa informaatiolukutaidon käsitettä ja pyrkii ottamaan huomioon visuaalisen lukutaidon määrittelyt (Merilampi, 2014, 139.)

Ojaranta (2011) julkaisi Informaatiotutkimus-lehdessä kirjallisuuskatsauksen, jossa hän esitti vertailuja opettajien ja kirjastonhoitajien käsityksistä informaatiolukutaidosta ja tiedonhaun opetuksesta kouluissa. Hän vertaili näitä käsityksiä eri tutkijoiden kirjallisuuteen perustuen sekä

opettajan näkökulmastabettä kirjastonhoitajan näkökulmasta. Opettajien kohdalla saattoi todeta, että tiedonhaun opettaminen ei ollut osa opettajankoulutusta eikä tiedonhakua johdonmukaisesti liitetty koulun opetussuunnitelmiin. Havaittiin myös, että opettajien tiedonhankinnan opetus riippui opettajan omista kyvyistä ja taidoista hakea tietoa. Opettajilla oli myös tapana ohjata oppilaiden tiedonhakua pitääkseen kontrollin ryhmässä ja opetustilanteessa. Tämän lisäksi heillä oli vahva taipumus esittää omasta mielestään merkityksellisiä lähteitä ja myös tiettyssä järjestyksessä.

Merkittävä havainto oli myös, että näillä kahdella ammattiryhmällä; opettajilla ja kirjastonhoitajilla oli hyvin erilainen käsitys toisistaan. Tietämättömyys ja väärinkäsitykset toisen ammattiryhmän työnkuvasta ja ammatillisesta osaamisesta aiheuttivat hankalia tilanteita. Tämän lisäksi todettiin myös, että kirjastonhoitajien käyttämät opetusmallit oli luotu opettamaan tiedonhakua kirjallisista lähteistä ja heidän näkökulmansa tiedonhankintaan on hyvin teknologiapainotteinen.

Myös Carita Kiilin (2012) väitöskirja tukee väitettä, että lukiolaisilla oli suuria vaikeuksia löytää merkityksellistä tietoa internetistä. Ongelmia oli sekä tiedon löytämisessä, että sen jäsentämisessä. Sormunen & Alamettälä (2015, 278) ovat myös tutkineet opettajien käytäntöjä informaatiolukutaidon opettamisessa. Vaikka he näkevät käytännön tilanteen huolestuttavana, he kuitenkin toteavat, että monet opettajat omaehtoisesti ovat kehittäneet itsenäisen tiedonhankinnan ohjauskäytäntöjä oman oppiaineensa puitteissa. Tästä esimerkkinä Tieto haltuun -hanke, joka toteutettiin Tampereen lukioissa ja jossa myös kirjasto oli mukana. Hankkeessa kokeiltiin erilaisia opetusmuotoja opettajan ja kirjastonhoitajan yhteistyönä ja laadittiin tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma *Tiedonhallintataitojen opetussuunnitelma, 2012*. Vastaavanlaisia suunnitelmia on tehty muissakin kirjastoissa ja kouluissa yhteistyönä, mutta ongelmana usein on, että niiden sisällöt vanhenevat nopeasti kun päivityksistä ei huolehdita.

Kirjastojen mediakasvatuksen perinne voidaan johtaa kirjastoille ominaisista tehtävistä, lukuharrastuksen tukemisesta ja lukemisen ja kirjoittamisen edistämisestä. Täytyy kuitenkin muistaa, että nykypäivänä mediakasvatus kirjastoissa on tavoitteellista toimintaa, jonka tavoitteena on vahvistaa monilukutaitoa ja mediasisältöjen käyttöä.

Mediakasvatus ei ole myöskään kirjastoissa omaehtoisesti toteutettua toimintaa vaan on olemassa tahoja, jotka joko lailla tai suosituksin velvoittavat kirjastoja mediakasvatukseen.

Kirjastolain mukaan *“yleisten kirjastojen kirjastoja tietopalveluiden tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastamiseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen”* (Kirjastolaki 1998/904, 2 §).

Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (OKM 2010, 2) mukaan yleinen kirjasto toteuttaa ja vahvistaa perusopetuksen ohella Suomen perustuslaissa todettuja kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia. Kirjastot ehkäisevät tiedollista syrjäytymistä ja vähentävät digitaalista informaatiokuilua.

Kirjastopalvelut vahvistavat kansalaisten tasa-arvoisuutta, toteuttavat kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia, kehittävät heidän osaamistaan ja oppimistaitojaan sekä lisäävät osallisuutta ja hyvinvointia.

Tässä tutkimuksessani käytän termiä kirjasto ja viittaan sillä yleiseen kirjastoon.¹

Kun taas puhutaan mediakasvatuksesta Merilampi (2014, 127-129) on todennut, että joskus on helpompi määritellä mitä jokin ilmiö ei tarkoita, tässä tapauksessa mediakasvatus, kuin mitä se on. Mediakasvatus ei ole tekniikka- eikä välinepainotteista eikä se ole koskaan yksisuuntaista. Tällä hän tarkoittaa, että ei ole olemassa yhtä ainoaa tapaa mediakasvattaa, vaan tarjota vaihtoehtoja hahmottaa asioita uudella tavalla. Mediakasvatukseen ei myöskään liity moralisointia. Tavoitteena ei ole tukahduttaa kykyä nauttia eri medioista vaan rikastuttaa mediamaailmaa monin eri tavoin. Mediakasvatuksen ei tule myöskään olla erillinen välipala vaan sen tulee kulkea punaisena lankana opetuksessa tai muussa tarjonnassa. Se ei ole myöskään pelottelua tai ankaraa ohjaamista, ylhäältäpäin ohjattua vaan tarjoaa mahdollisuuksia avoimeen keskusteluun, kriittisyyteen, analyyttisuuteen, suvaitsevaisuuteen sekä antaa työkaluja hyvän mediasuhteen luomiseen.

Mediakasvatuksen määritelmää on pohdittu useaan otteeseen myös kirjastoissa eli mitä tarkoitetaan, kun puhutaan mediakasvatuksesta ja kenelle sitä pitäisi tarjota ja millaisessa muodossa? Pitää myös pohtia sitä mikä on kirjaston tulokulma mediakasvatukseen ja miten mediakasvatus saadaan parhaiten istumaan kirjastojen toimintamuotoihin.? Selvää on, että kirjastoissa tapahtuvan mediakasvatuksen tehtävä on lukemisen edistämisen lisäksi myös tarjota yleissivistystä, ja kehittää sitä entistä moniulotteisemmaksi niin, että se mahdollistaa kriittisten tulkintojen, ymmärtämisen ja mediataitojen kehittymisen sekä elinikäisen oppimisen (Sallmén 2009, 10).

Tämän tutkimuksen tarkoitus on edetä niin, että lukijalle muodostuu selkeä kuva siitä miten mediakasvatus näkyy, ei näy tai pitäisi näkyä kirjastotyössä, miten kirjastoalan ammattilaiset suhtautuvat mediakasvatukseen ja millä tavalla mediakasvatustoiminta edistää kansalaisten

---

¹ Yleinen kirjasto on kunnan- tai kaupunginkirjasto. Se on kaikille avoin kirjasto, jonka kokoelmat on tarkoitettu yleiseen käyttöön. Yleisissä kirjastoissa on pääkirjastoja, sivukirjastoja, laitoskirjastoja, kirjastoautoja, sekä muita palvelupaikkoja. Kirjastolain (4.12.1998/904) mukaan jokaisen kunnan tehtävänä on järjestää kirjastopalvelut itse, yhdessä muiden kuntien kanssa tai muulla tavoin. Yleisen kirjaston omien kokoelmien käyttö kirjastossa ja niiden lainaus on maksutonta.

mahdollisuuksia osallisuuteen ja keskinäiseen vuorovaikutukseen. Tärkeänä tavoitteena on myös saada lukija näkemään kirjasto paikkana, joka tarjoaa kaiken tiedon rinnalla elämyksiä, viihtymistä, vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä, omaehtoista oppimista ja kaiken tämän mahdollistajaa, asialleen omistautuneen, monet taidot omaavan kirjastoalan ammattilaisen.

Tutkimukseni rakentuu viidestä pääluvusta. Alalukuja on käytetty mahdollisimman vähän, jotta kokonaisuus on pysynyt selkeänä. Ainoastaan luvussa kaksi, jossa tuon esiin mediakasvatuksen erilaisia tulokulmia ja niiden näkyvyyttä kirjastoissa, alalukuja on enemmän.

Tämän luvun tarkoituksena on tuoda esiin kirjastojen monia rooleja ja tiloja ja valottaa kirjastojen mediakasvatustoiminnan alkutaipaletta, jonka voi katsoa ulottuvan aina 1940-luvulle saakka.

Tässä luvussa tuodaan esille myös kirjastojen rooli nyky-yhteiskunnassa ja pohditaan hieman tulevaisuuttakin.

Tutkimuksen toteutus -luvussa esittelen lyhyesti millä tavalla haastattelut toteutettiin ja mitä muita aineiston keräämisen tapoja käytin. Aineiston analyysi antoisuusjärjestyksen perusteella oli kiinnostavaa toteuttaa, koska siitä saattoi heti nähdä mitkä kirjastojen mediakasvatukseen liittyvät asiat nousivat esille. Tutkimustuloksissa nostinkin esille vain ne kohdat, jotka antoisuudeltaan edustivat kärkipäätä. Tämä helpotti myös johtopäätösten tekoa, koska aikomukseni ei ollut alunperinkään käydä läpi kaikkia haastatteluissa esiin tulleita näkökantoja vaan ainoastaan keskittyä niihin, jotka auttoivat vastaamaan itse tutkimuskysymykseen eli miten kirjastoammattilaiset suhtautuvat mediakasvatukseen kirjastoissa ja mikä merkitys mediakasvatuksella on kirjastojen asiakkaille.

2 MEDIAKASVATUKSESTA JA KIRJASTOSTA

2.1 *Mediakasvatuksen tulokulmia*

Mediakasvatusta ei voi määritellä yhdellä lauseella tai selittää sitä täysin yksiselitteisesti. Mediakasvatus ei myöskään ole mikään uusi asia vaan siitä on eri aikakausina käytetty eri nimitystä. 1950-luvulla puhuttiin audiovisuaalisesta kansansivistystyöstä, sanomalehtikasvatuksesta ja elokuvakasvatuksesta puhuttiin 1960-luvulla, 1970-luvulla käytettiin joukkotiedotuskasvatusta ja audiovisuaalista kasvatuksesta. 1980-luvulla peruskoulun opetussuunnitelmissa ruvettiin käyttämään termiä viestintäkasvatus. (Kupiainen, Sintonen & Suoranta 2007, 4.) Kotilainen (1999, 32-33) on käyttänyt mediakasvatusta synonyymina viestintäkasvatukselle. Kotilaisen mukaan viestintäkasvatus voidaan myös ajatella laajemmaksi kokonaisuudeksi, jonka yksi osa on mediakasvatus ja toinen ilmaisukasvatus. Tällöin mediakasvatusta voidaan ajatella enemmänkin synonyymina mediapedagogiikalle. (Kotilainen 1999, 32–33.) 2000-luvulla mediakasvatus on vakiintunut käytetyimmäksi termiksi Suomessa, mutta myös viestintäkasvatusta näkee käytettävän (Kupiainen, Sintonen & Suoranta 2007, 4–5).

Sintonen ja Kupiainen (2009, 15) määrittelevät mediakasvatuksen kasvatukseksi ja opiksi mediasta median parissa. Medialla he viittaavat analogisen ajan perinteisiin medioihin, niiden digitaalisiin muotoihin ja digitaalisen ajan uusiin medioihin. Edelleen Sintonen ja Kupiainen näkevät mediakasvatuksen ensisijaisena tavoitteena tuottaa medialukutaitoa ja medialukutaitoisia kulttuurin toimijoita. Mediakasvatuksen tavoitteena on myös tarjota lapsille ja nuorille valmiuksia tulkita kriittisesti median sisältöjä sekä taitoja osallistua itse rakentavasti yhteiskunnan toimintaan median kautta. Koulumaailmassa mediakasvatuksessa Nyysölän (2008, 15) mukaan oppilaita kasvatetaan ymmärtämään, tulkitsemaan ja tarkastelemaan kriittisesti mediaa. Brittiläisen mediakasvatustutkijan

David Buckinghamin (2003, 4) mukaan mediakasvatuksen tavoitteena on kehittää kriittistä ymmärrystä, osallisuuden mahdollistajaa sekä kehittää luovuutta. Tavoitteena on näin vahvistaa oppilaiden kykyä tulkita ja arvioida mediaa kuluttajan näkökulmasta sekä tarjota mahdollisuus osallistua median tuottamiseen.

Suorannan ja Ylä-Kotolan (2000) mukaan mediakasvatuksessa on keskeistä toimijan ja median suhde. He katsovat, että media on tekninen väline, mutta että yhtä lailla se vaikuttaa mentaalisina kuvina ihmisten mielissä. Yleisimmin sanoen mediakasvatuksessa kehitetään mentaalisia ja käsitteellisiä välineitä ja pedagogisia käytänteitä, joilla ihmiset kykenevät toimimaan ja lisäämään toimintakykyisyyttään ja -mahdollisuuksiaan simulaatiokulttuurissa. (Suoranta & Ylä-Kotola 2000, 10-11.)

Mediakasvatuksesta on myös sanottu, että se on tavoitteellista toimintaa, jonka osapuolina ovat kasvattaja, kasvatettava ja mediakulttuuri (Kupiainen, 2009, 31). Kupiaisen (2007) mukaan mediakasvatuksella on monta määritelmää ja oli määritelmä mikä tahansa siinä aina näkyy kulloisenkin ajan henki ja arvotukset. Esimerkiksi 1950-luvulla puhuttiin audiovisuaalisesta kansansivistystyöstä. 1960-luvulla tuli sanomalehtiopetus ja 1970-luvulla joukkotiedotuskasvatus. 1980-luvulla puhuttiin viestintäkasvatuksesta ja mediakasvatus puolestaan on enemmän 2000-luvun käsite, joka on alkanut vakiinnuttaa paikkaansa.

1960 Kansansivistys	Audiovisuaalinen kasvatus Joukkotiedotuskasvatus	Elokuva, televisio, sanomalehti, joukkoviestintä
1970 Kriittisyys	Joukkotiedotuskasvatus Viestintäkasvatus	Televisio, massamediat
1980 Estetiikka, etiikka	Viestintäkasvatus	Video, audiovisuaalinen kulttuuri, elokuva, musiikkivideot
1990 Verkottuminen, vuorovaikutus	Viestintäkasvatus Mediakasvatus	Tietotekniikka, verkkoteknologia, digitaalinen teknologia
2000 Moniulotteinen mediakulttuuri	Mediakasvatus	Digitaalinen teknologia, multimodaalisuus

Taulukko 1. Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet.
(Kupiainen ym. 2007, 23).

Mediakasvatuksen voi jakaa monella tapaa osiin. Mediakasvatus ei ole pelkästään medioiden käyttöä tai välineisiin sitoutuvaa pedagogiikkaa. Mediakasvatuksen tehtävä on myös opettaa kohtuullisuutta eri medioiden käytössä sekä erityisesti lasten ollessa kyseessä suojata medioiden arveluttavilta puolilta.

Mediakasvatusta on luonnehdittu myös yleissivistyksen tarjonnaksi, sillaksi lapsen ja aikuisen välillä, koulun ja kodin, kodin ja kirjaston tai koulun ja kirjaston välillä.

Kotilainen ja Suoranta (2005, 74-75) ovat puhuneet myös mediakasvatuksen heimoista. Heimoon määrittäminen riippuu suhtautumistavasta mediaan. Teknologinen heimo korostaa informaatio- ja kommunikaatioteknologian käyttöä opetuksessa ja niiden merkitystä oppimiselle. Toisena on suojelun heimo, jonka tavoitteena on suojella lapsia median huonoilta vaikutuksilta. Kolmantena on kulttuurintutkimuksen heimo, joka on kiinnostunut hyvin monenlaisista mediailmiöistä, kuten pelien maailmasta tai millaista todellisuuskuvaa media välittää ja millaisia arvoja ja ideologioita media tuottaa. Neljänneksi on kriittinen heimo, joka tarkastelee median valtaa ja mediaa manipulaation välineenä. Nykypäivänä heimoajattelua ei niinkään korosteta vaan katsotaan, että kaikki neljä heimoa kuuluvat saumattomasti mediakasvatukseen.

Tutkimuksen näkökulmasta mediakasvatusta voidaan lähestyä ehkä enemmänkin yhden yksittäisen heimon painotuksista.

Vuonna 2005 Oikeusministeriön teettämässä julkaisussa todetaan mediakasvatuksen edistävän ihmisten kansalais- ja tietoyhteiskuntavalmiuksia, sosiaalista vahvistumista ja aktiivista kansalaisuutta. David Buckingham (2003, 4-5) näkee mediakasvatuksen opettamisen ja oppimisen välisenä prosessina, jolloin sitä on mahdollista tulkita monin eri tavoin. Hän toteaa myös, että mediakasvatuksen tehtävä on edistää lasten ja nuorten kriittistä ajattelua ja auttaa heitä saamaan oma äänensä kuuluviin tarjoamalla erilaisia työkaluja omien mediaesitysten tuottamiseen. Kupiainen ja Sintonen (2009, 31) ovat samoilla linjoilla ja toteavat, että mediakasvatus on tavoitteellista toimintaa ja vuorovaikutusta, jonka osapuolina ovat kasvattaja, kasvatettava ja mediakulttuuri. Tavoitteena on medialukutaito.

Mediakasvatusta voidaan lähestyä hyvin monesta ja erilaisesta tulokulmasta. Lähestymisnäkökulma riippuu toimijasta. Mediakasvatusseuran vuonna 2012 tekemä kartoitus Suomessa toimivista mediakasvatuksen toimijoista tukee tätä väitettä erittäin hyvin. Toimijakartoituksessa selvitettiin erityisesti valtionhallinnon, järjestöjen ja verkostojen tuottamaa mediakasvatustoimintaa. Pelastakaa

Lapset ry:n tulokulma mediakasvatukseen voi olla enemmän suojelullinen kuin vaikkapa kirjaston tulokulma.

Tutkijan näkökulma taas on hyvin erilainen kuin koulussa opettajan arkityössään toteuttama mediakasvatus. Erityisesti koulupedagogiikkaa tutkineen Vesterisen (2011, 5) mukaan mediakasvatusta voidaan tarkastella sekä varsinaiseen sisältöön että pedagogiikkaan painottuvista näkökulmista. Perusopetuksessa tämä voi tarkoittaa medialähtöistä mediakasvatusta sekä toisaalta oppiaineisiin integroituvaa mediakasvatusta.

Mediakasvatus voidaan määritellä myös eri kohderyhmien mukaan. Mediakasvatuskeskus Metkan² kohderyhmänä ovat selkeästi pienet lapset kun taas Vanhempainliitto³ suuntaa lasten vanhempiin. Kirjastojen mediakasvatuksen kohderyhminä voivat olla aikuiset, pienet lapset, nuoret tai seniori-ikäiset. Moneen muuhun toimijaan nähden siitä voi olla etua, mutta myös tarjonnan kohdistaminen juuri oikeaan ryhmään voi tuottaa ongelmia. Mediakasvatuksen tarjonta saattaa muodostua hyvin sekavaksi.

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin toteuttamassa selvityksessä (2014)

Mediakasvatushankkeet 2009–2013: Selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla rahoitetuista hankehakemuksista kartoitettiin mediakasvatuksen hanketoimintaa Suomessa, käytiin läpi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan rahoittamat, laajat hankkeet. Aineisto koostui 232 valtakunnallisen tai alueellisen hankkeen suunnitelmasta, jotka olivat saaneet opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksen. Selvityksen mukaan hankkeita toteuttaneita eri organisaatioita oli yli sata ja selvitys vahvisti aiempaa käsitystä hankkeiden merkityksellisyydestä mediakasvatuksen kansallisessa kehittämistyössä. Suomalaisen mediakasvatusmaiseman (Kuukka, 2008) kartoituksessa tarkentui, miten laajasta toiminnasta mediakasvatuksessa oli kyse, ja siinä todettiin myös, että koulu ei suinkaan ole ainoa mediakasvatuksen toimija vaan että mediakasvatusta toteuttavat ja kehittävät sen lisäksi ainakin nuorisotyö, kirjasto ja media.

---

² [Metka](#) edustaa käytännön mediakasvatusta ja pyrkii toiminnallaan tukemaan lapsen kasvua median parissa oman tekijyyden kautta. Metka haluaa nostaa esiin lasten ja nuorten itse tekemää kulttuuria ja mediatuottamista. Metka toimii yhteistyössä muiden elokuva- ja mediakasvatusjärjestöjen kanssa.

³ [Suomen Vanhempainliitto](#) on varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten yhteydessä toimivien vanhempiyhdistysten yhteistyöjärjestö.

Molemmat selvitykset osoittivat, että Suomessa on laaja kirjo mediakasvatusalan toimijoita, ja jokaisella oma tulokulmansa mediakasvatukseen. Toki yhteisiäkin toimintatapoja ja kohderyhmiä on olemassa ja muotoutunut, mutta edelleenkin pienoisenä ongelmana nähdään työn pirstaleisuus ja mediakasvatusalan moninaisuus.

Kirjastojen mediakasvatusta on vuosien kokemusten ja kokeilujen perusteella luontevaa lähestyä lukutaitojen ja tarinoiden näkökulmasta. Mitä enemmän lukutaidoilta vaaditaan, sitä tärkeämpää on oppia hyvä peruslukutaito. Lukemaan oppimisen ja monipuolisen lukuharrastuksen tukeminen on aina kuulunut kirjaston tehtäviin ja se tehtävä ei tule häviämään. Mediakasvatuksessa tarinat toimivat väylinä käsitellä ihmisen omaa elämää, mutta niiden kautta voi myös oppia uutta ja mikä parasta tarinat soveltuvat kaikenikäisille.

Tutkimuksen näkökulmasta kirjastojen mediakasvatus on vielä suhteellisen tutkimatonta aluetta. Kirjastoalan koulutuksessa Tampereen yliopistossa informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median opetus perustuu tutkimukseen, jonka painopistealueina ovat informaatio- ja mediakäytäntöjen tutkimus, tiedonhaun tutkimus sekä pelitutkimus. Siinä informaatio- ja mediakäytäntöjä, sekä pelien ja interaktiivisen median ilmiöitä tarkastellaan teoreettisista ja ammatillisista lähtökohdista. Oulun yliopiston opetusohjelmassa informaatiotutkimus suuntautuu tiedon ja kulttuurisen sisällön tuotantoihin, organisointiin, hankintaan, käyttöön sekä vaikuttavuuteen erilaisissa ympäristöissä. Kirjastojen käytännön mediakasvatusta on sivuttu opinnäytteissä ja erilaisissa artikkeleissa. Tämä käy ilmi selvityksestä, *Katsaus suomalaisen mediakasvatustutkimuksen kenttään* (2013, jonka ovat tuottaneet yhteistyössä Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus MEKU ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. Siellä mainittiin muun muassa artikkeli, jossa tarkasteltiin lapsia, nuoria ja mediaa kirjastokäytännöissä (Vehviläinen 2007) ja Pro gradu-tutkielma Mediakasvatus ja medialukutaito kirjastotyön muutoksessa. Tapaus: Tampereen kaupunginkirjasto (Sairanen, 2010). Tässä selvityksessä rajattiin pois kandidaatin tutkielmat ja alemmat opinnäytetyöt, ja kuten tekijät toteavatkin aineistonkeruuvaiheessa tehdyn selvityksen perusteella todettiin, että etenkin ammattikorkeakouluissa tehdään suhteellisen paljon mediakasvatukseen liittyviä opinnäytteitä. Tämä koskee nimenomaan kirjastoalaa, jossa mediakasvatukseen ja kirjastoon liittyviä opinnäytteitä ilmestyy lähes vuosittain ja erityisen paljon 2012 jälkeen. Tuossa selvityksessä aineisto oli kerätty vuosilta 2007-2012 paitsi väitöskirjat vuodesta 2000 alkaen.

Selvitys joka tapauksessa osoittaa, että kirjastojen mediakasvatus ei vielä ole innostanut väitöskirjojen tekijöitä.

Mediakasvatus on aina tavoitteellista toimintaa, jonka tavoitteena on kehittää kaikenikäisten medialukutaitoa. Hyvää medialukutaitoa tarvitaan informaatioyhteiskunnassa erilaisissa rooleissa: kansalaisena, kuluttajana, työntekijänä ja opiskelijana (OKM,2013:11). Medialukutaito ei ole automaatio vaan se kehittyy läpi elämän, ja jota on tietoisesti kehitettävä. Koulut huolehtivat omalta osaltaan lasten ja nuorten medialukutaidon kehittamisestä, mutta suuri rooli on myös kodeilla ja kirjastoilla ja kaikilla niillä toimijoilla, jotka ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa lasten ja nuorten kanssa. Samalla tavoin kuin mediakasvatuskin myös medialukutaito on määritelty hieman eri tavoin. Euroopan komission suositus (2009/625/EY) vuonna 2009 määrittelee medialukutaidon taidoksi käyttää tiedotusvälineitä, ymmärtää ja arvioida kriittisesti tiedotusvälineiden ja mediasisältöjen eri puolia. Medialukutaito sisältää myös kyvyn viestiä erilaisissa yhteyksissä. Määritelmä kattaa erilaisia viestinnän välineitä, alustoja ja sisältöjä kuten television, elokuvan, radion, äänitetyn musiikin, painetun median sekä internetin ja kaiken muun digitaalisen viestinnän. Eurooppalaisittain medialukutaito kytkeytyy kansalaisuuden ja demokratian edistämisen, audiovisuaalisen perinnön vaalimisen, kulttuuri-identiteettien kehittymisen tukemisen, ihmisten voimaantumisen, alaikäisten suojelemisen ja tekijänoikeuden kysymyksiin.

Tieteellisissä medialukutaidon määritelmissä korostetaan esimerkiksi kaikessa viestinnässä välitettävän informaation ja tiedon prosessointia, mediakulttuurin ilmiöiden käsitteellistä ymmärtämistä, kriittistä ajattelua ja toimintaa median parissa tai ihmisten sosiaalisia käytäntöjä suhteessa mediaan. Medialukutaitoa voidaan tarkastella myös prosessina, jolla itsessään on jokin funktio. Tällöin lähtökohdaksi nousevat toiminta, tekeminen, kokemus ja sosiaalinen käytäntö. Medialukemista voi tarkastella tapahtumana, joka liittyy henkilöön ja hänen mediakulttuuriseen kokemukseensa sekä taidon oppimiseen jossakin arkipäivän median käytön tilanteessa (Kupiainen, Sintonen, 2009, 32).

Suomessa medialukutaitoa on perinteisesti lähestytty tietoyhteiskunnan kansalaistaitona ja siten se on yhdistetty erityisesti yleissivistävään koulutukseen. Perusopetukseen suunnatussa Medialukutaitojen oppimispolussa (2011, 19) medialukutaidon osa-alueiksi on määritelty esteettiset taidot, vuorovaikutustaidot, kriittiset tulkintataidot ja turvataidot. Niiden tarkoituksena on vahvistaa ja tukea oppilaan omaa mediasuhdetta.

2.2 Sosiokulttuurinen oppimis- ja lukutaitokäsitys mediakasvatuksessa

Sosiokulttuurisessa oppimiskäsityksessä korostetaan tiedonrakentamisen sosiaalista luonnetta ja historiallisen sekä kulttuurisen ympäristön roolia tiedonrakentamisessa. Kielen ja ajattelun yhteyttä teoriaan pidetään myös merkittävänä. Sosiokulttuurisessa oppimiskäsityksessä oppiminen ei rajoitu vain yhteen ympäristöön vaan sitä tapahtuu kaikkialla ja erityisesti ympäristöjen välillä. Oppijat eivät ole pelkästään passiivisia tai ulkoaohjattavia vaan pyrkivät tarkoituksellisesti muokkaamaan toimintaympäristöään. He käyttävät ongelmanratkaisun tukena tietovarantojaan, jotka ovat rakentuneet formaaleissa ja informaaleissa ympäristöissä. (Tynjälä, 1999,44.)

Sosiokulttuurisessa oppimisnäkökäsityksessä puhutaan myös innostamisesta, jonka pohjana on ihmiskäsitys, jonka mukaan jokainen haluaa pohjimmiltaan toimia muiden kanssa.

Sosiokulttuurisella innostamisella tuetaan persoonaa ja hänen kasvuaan ja samalla yhteisön syntymistä. Innostamisen tavoitteena on osallisuuden mahdollistaminen sekä yhteisöllisyyden luominen että toimintaan sitoutuminen. (Kurki, 2000, 14.)

Innostamisesta puhuminen liittyy keskeisesti kirjastojen rooliin Suomessa lukemiseen innostamisen näkökulmasta. Lukemiseen innostamisessa on todettu tarvittavan aktiivisia, pedagogisia menetelmiä. Se ei voi tapahtua ainoastaan osoittamalla pakollisia kirjastoja vaan työilleen omistautuneen innostajan on kyettävä käyttämään monipuolisia menetelmiä lukijoiden innostamiseksi.

Innostamisen yhteydessä puhutaan myös toimijuudesta. Perimmäisenä ajatuksena tässä on, että ihminen tahtoo toimia aktiivisesti, kokea erilaisia asioita ja olla olemassa. Se on myös tuntemusta oman toiminnan säätelystä ja hallinnasta. Toimijuus yhtä lailla kuin osallisuuskin edellyttää, että ihminen itse on sitoutunut johonkin toimintaan, ja on halukas vaikuttamaan asioiden kulkuun ja tuntemaan myös oman vastuunsa. Toimijuus näin ollen rakentuu vuorovaikutuksessa ihmisten osallistuessa erilaisten toimintaympäristöjen ja yhteisöjen toimintaan. (Sintonen 2012,34.)

Toimijuus ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys, vaan on toiminnan ja vuorovaikutuksen tulosta. Sosiokulttuurisessa oppimisnäkökäsityksessä korostuvat siis yhteisöllisyys, toimijuus, innostaminen ja vastuu sekä itsensä että muiden tekemisistä. Tämä kaikki on juuri sitä mitä tämän päivän sosiaalinen media edellyttää käyttäjiltään. Hyvänä esimerkkinä vaikkapa Wikipedia, jossa kuka tahansa voi toimia artikkelin kirjoittajana, mutta kaikki ovat kollektiivisessa vastuussa tuotoksista. Kaikkien etu on, että artikkelit ovat ajantasaisia, tiedollisesti oikeita, hyvällä kielellä kirjoitettuja sekä tekijänoikeudellisesti oikein. Tunne osallisuudesta on niin lapsille, nuorille kuin aikuisillekin

äärimmäisen merkittävä. Osallisuudella tuetaan paitsi demokratiakasvatuksen toteutumista, sillä lienee merkitystä myös kouluviihtyvyyteen.

Paitsi, että sosiokulttuurinen oppimiskäsitys tukee mediakasvatustavoitteiden pyrkimyksiä, siihen kuuluu olennaisena osana sosiokulttuurinen medialukutaidon malli. Mediakasvatuksen tavoitteenahan on kehittää medialukutaitoa ja sitä kautta mahdollistaa kaikkien osallistaminen digitaaliseen kulttuuriin. Sosiokulttuurinen medialukutaidon malli rakentuu osallisuuden ja ymmärtämisen kulttuurin perustalle. Osallisuuden kulttuurissa medialukutaitoa voi tarkastella eräänlaisena kokonaisvaltaisena taitojen ryppäinä, jossa otetaan huomioon kognitiivisten taitojen lisäksi tunteisiin, tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyviä taitoja, sekä sosiaalisia, kulttuurisia ja luovia kompetensseja (Kupiainen 2009, 139).

Sosiokulttuurisen lukutaitokäsityksen mukaan lukutaito on sosiaalisten käytäntöjen osaamista. Lukutaitoa tarkastellaan sen käytön näkökulmasta ja siitä kuinka sitä sovelletaan jossakin tietyssä käyttötilanteessa. Se voi olla kalenterin käyttöä, päiväkirjojen ja blogien lukemista ja kirjoittamista, iltasatujen lukemista tai animaatioiden tekemistä. Lukutaidot liittyvät erilaisiin alueisiin esimerkiksi kotiin, kouluun, vapaa-aikaan ja työhön. (Kupiainen & Sintonen 2009, 46.)

Sosiokulttuurinen oppimiskäsitys tukee hyvin mediakasvatustavoitteiden pyrkimyksiä myös kirjastoissa, osallisuutta, yhteisöllisyyttä, yhdessäoppimista, toimijuutta suhteessa mediaan, itsereflektiivisyyttä, tuntemusta omista taidoista sekä luovuutta. Kirjastojen tehtävänä on reagoida yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin, liittyy se sitten lukemiseen tai itsensä kehittämisen trendeihin. Muuttuneen mediaympäristön myötä lukemisen tavat ovat moninaistuneet. Uudessa mediaympäristössä lukeminen on saanut myös uusia muotoja. Arjessa luetaan yhä useammin mitä erilaisimpia tekstejä sekä verkosta että sen ulkopuolelta, eikä lukemista enää nähdä vain tietynlaisten tekstien lukemisena. Sosiokulttuurisen lukutaitokäsityksen näkökulmasta lukutaitoa, lukemista ja kirjoittamista tarkastellaan sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä, eikä pelkästään yksilöllisenä taitona. Tästä näkökulmasta lukutaito nähdään tilannesidonnaisena toimintana eri tekstien kanssa, eivätkä lukeminen ja kirjoittaminen ole ainoastaan yksilön kognitiivisia taitoja. (Herkman & Vainikka, 2012.)

Kirjastoissa tämä näkyy yhteisöllisyyttä edistävinä lukupiireinä tai tapahtumina, ja tietoisuutena uusista lukualustoista ja moninaisista lukutaidoista.

2.3 *Kirjastot ja osallisuuden kulttuuri*

Kirjastojen näkökulmasta mediakasvatuksen tavoitteet riippumatta siitä mille kohderyhmälle ne on kohdennettu, liittyvät hyvin pitkälti medialukutaidon ja mediataitojen edistämiseen ja opettamiseen. Mediakasvattaa voi monella tavalla, mutta kirjastojen kannalta on mielekästä lähestyä sitä lukutaitojen näkökulmasta. (Heinonen 2011, 5.) Mitä enemmän lukutaidoilta vaaditaan, sitä tärkeämpää on oppia hyvä perusluku- ja kirjoitustaito. Toinen tärkeä tavoite on tarjota kansalaisille sellaisia taitoja, joita he arkielämässään tarvitsevat.

Yleiset kirjastot pyrkivät vastaamaan asiakkaiden muuttuviin tarpeisiin, tietotekniikan jatkuvaan kehitykseen sekä oppimistapojen ja opetusmenetelmien muutoksiin. Kirjastojen aineistovalikoimat ja palvelut ovat monipuolistuneet. Yleiset kirjastot turvaavat kansalaisten sivistyksellisten perusoikeuksien toteutumisen tarjoamalla mahdollisuudet päästä tiedon ja kulttuurin lähteille. Kirjaston tarjoamat palvelut liittyvät paitsi perustuslakiin myös pitkään perinteeseen toimia yhteistyössä kotien ja koulujen kanssa.

Digitaalisen ajan kulttuuria voidaan luonnehtia osallistumisen, jakamisen, levittämisen, kierrättämisen, yhteisöllisyyden ja liittymisen termein (Kupiainen & Sintonen 2009, 14). Yleisesti sitä voidaan kutsua osallisuuden kulttuuriksi (participatory culture) (Jenkins & Clinton, Purushotma & Robinson & Weigel, 2006, 5). Osallisuuden kulttuurin katsotaan määrittävän uudella tavalla mediakasvatuksen perinteistä tavoitetta, medialukutaitoa. Näistä lähtökohdista nykypäivän mediakasvatusta voi luonnehtia hyvinkin tavoitteelliseksi kasvatustoiminnaksi, joka perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Kasvatustieteilijä Juha Suoranta (2003) on todennut teoksessaan *Kasvatus mediakulttuurissa*, että koulu on yksi mutta ei ainoa kulttuurisen mediakasvatuksen paikka. Koulu on osa yhteiskuntaa ja toimii tai sen tulisi ainakin toimia yhteistyössä muiden kulttuuristen toimijoiden kanssa. Opettajien tulisi tunnustaa tosiasia, että vaikka mediakasvatus ei olisi opetuksessa millään tavalla mukana, oppilaat oppivat informaaleissa oppimisympäristöissä mediankäyttötaitoja ja medialukutaitoa. Jos koulu ei opeta, niin kaverit opettavat. Tässä tosin piilee vaara, että medialukutaito voi jäädä hyvin ohueksi. Siitä saattaa puuttua mediakriittisyys ja syvällisempi ymmärrys mediateksteihin ja niiden tuotannollisiin taustoihin.

Kupiainen ja Sintonen (2009) toteavat teoksessa Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus, että mediakasvatus ei ole vielä juurtunut suomalaiseen koulutusjärjestelmään, minkä vuoksi myös koulun ulkopuolisella mediakasvatuksella on merkittävä rooli muun muassa alan pedagogisen kehittämisen kannalta. Tämä kehitys on jatkunut jo suhteellisen pitkään ja niinpä eri järjestöt ja kirjastot ovat mediakasvatustyössään kouluja huomattavasti pidemmällä. Kouluissa tämä pitäisi huomioida ja opettajien olisi hyvä lähestyä edellä mainittuja tahoja yhteistyön merkeissä sekä käytännön mediakasvatuksessa että alan kehittämisessä. Kyseessä on lasten etu ja jopa oikeudet. Pitää myös muistaa, että medialukutaitoa tuottava mediakasvatus kuuluu kaikille ikäryhmille eikä se ole vain lasten ja nuorten oikeus. Mitä aiemmin medialukutaito alkaa kehittyä sen suuremmat mahdollisuudet yksilöllä on päästä osalliseksi digitaalista kulttuuria ja sen tarjoamia mahdollisuuksia.

2.4 *Kirjasto kasvattajana*

Kun puhutaan yleisen kirjaston historiasta, viitataan yleensä alan merkittävään vaikuttajaan Helle Kannilaan. Kirjastoneuvos Kannila loi perustan Suomen kirjastohallinnolle ja kirjastonhoitajien koulutukselle, ja osallistui lisäksi merkittävästi naisten yhteiskunnallisen aseman parantamista koskevaan keskusteluun. Hän lukeutuu suomalaisen kirjastolaitoksen tärkeimpiin kehittäjiin. Kannila näki kirjastolaitoksen velvollisuutena mahdollistaa jatkuvan kansalaiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen. Hän totesi, että läheskään kaikilla ei ole varaa ostaa kirjoja, mutta hän piti kuitenkin tärkeänä, että kaikilla olisi yhtälaiset mahdollisuudet lukemiseen. Kannila julisti varsin voimakkaasti, että yleisten kirjastojen pitäisi karistaa yltään rahvaankirjastoilta periytyvä köyhäinavun ja holhoavuuden leima ja modernisoitua ottaen mallia Yhdysvaltain ja Pohjoismaiden uudistushenkisestä yleisestä kirjastolaitoksesta. Kannila korosti myös systemaattisen ja tavoitteellisen lukemisen merkitystä kansansivistyksen välineenä. Hänen mukaansa kirjastojen tehtävä oli pitää huolta, että sivistävää ja kehittävää kirjallisuutta oli kaikkien saatavilla.

Helle Kannila loi Suomen yleisten kirjastojen perustan, uskoi lujasti kansansivistysaatteeseen ja näki kirjastolaitoksella tärkeän roolin sivistyksen edistäjänä.

Toinen suuri kirjastoalan vaikuttaja ja edelläkävijä oli Uuno Saarnio, joka jo 1940-luvulla kiinnitti erityistä huomiota aktiivisen kirjastotoiminnan kehittämiseen. Hän otti käyttöön käsitteet kirjastokasvatus ja amatööriopiskelu. Amatööriopiskelulla hän tarkoitti vapaa-ajalla tapahtuvaa opiskelua, joka oli ammatillisista päämääristä vapaata, jatkuvaa ja vakavaa opiskelua. Tätä tarkoitusta varten esimerkiksi Helsingin kaupunginkirjastoon perustettiin vuonna 1949

opiskeluneuvojen virkoja ja jo aiemmin oli perustettu kirjastokerhoja. Kerhojen tarkoituksena oli vahvistaa kirjastokasvatuksen periaatetta. (Raili Kaupin kirjoitukset 2; kirjasto, sivistys, kasvatus 2000, 53.)

Vuonna 1942 perustettiin ensimmäinen filosofian kerho, jonka ympärille alkoi muodostua erilaisia aktiivisen kirjastotyön toimintamuotoja kuten opiskeluneuvontaa, monipuolista kerhotoimintaa, sairaalakirjastotoimintaa, musiikkikerhoja ja musiikkikirjastotyötä sekä lastenkirjastotoimintaa että -kerhotoimintaa. Näiden tarkoituksena oli vahvistaa kirjastokasvatuksen aatetta. (Raili Kaupin kirjoitukset 2; kirjasto, sivistys, kasvatus 2000, 334.)

Samaan tapaan kuin mediakasvatus-termiä on pohdittu 2000-luvun kirjastotyössä, kirjastokasvatus-termiä pohdittiin jo myös 1940-luvulla. Kirjastokasvatus-sanaa ei kaikilta osin pidetty täysin onnistuneena valintana, sillä se herätti ajatuksen kasvattajasta ja kasvatettavasta, joiden katsottiin kasvatustapahtumassa olevan eri asemassa. Tämän päivän mediakasvatuksen on katsottu myös pitävän sisällään ajatuksen, että on kasvattaja ja kasvatettava, jolloin toiminta nähdään senkaltaisena, että kasvattaja ikään kuin määrittelee tavat ja keinot. Kasvatus-sanaa onkin pitänyt määritellä moneen kertaan ja itse pitäydyn aika vahvasti (Hirsjärven, 1990,17) määritelmässä mitä kasvatuksella voidaan ymmärtää. Hän näkee kasvatuksen käytännöllisenä toimintana ja siihen kuuluu aina vaikuttamis- tai muutospyrkimys. Sen lisäksi (Hirsjärvi,1990,17) toteaa, että kasvatuksella on aina arvokkaana pidetty tavoite tai tarkoitus, ja kasvatus on vuorovaikutusta. Kasvatus on siis tarkoitushakuista toimintaa Tämä määritelmä mielestäni kattaa kaikki ne inhimillisen toiminnan muodot, joita on totuttu pitämään kasvatuksena.

Ryhtyessään selvittämään kirjastokasvatuksen käsitettä Saarnio lähti siitä, että yleinen kirjasto täyttää tärkeän tehtävän kansansivistystyössä jo pelkällä olemassaolollaan. Se avaa kulttuurin mahdollisuudet ja sivistyksen kaikelle kansalle ja erityisesti niille, joilta ne ilman kirjastoja puuttuisivat. (Raili Kaupin kirjoitukset 2; kirjasto, sivistys, kasvatus 2000, 334.)

Uuno Saarnion elämäntyön pohjana on näkemys ihmisestä henkisiä kehittymismahdollisuuksia omaavana ja kehittyvänä yksilönä. Sivistys taas toimii amatööriopiskelun mahdollistajana. On selvää, että tämän näkemyksen pohjalta sivistys ja kirjasto olennaisesti kuuluvat yhteen. Oma näkemykseni on, että puhuessaan kirjastokasvatuksesta Saarnio puhui täsmälleen samasta asiasta kuin me nyt 2000-luvulla puhumme mediakasvatuksesta.

17.12.1942 Kansansivistyksellisen Yhdistyksen kokouksessa Uuno Saarnio totesi pitämässään esitelmässä ”Kirjastokasvatus kansansivistystyön muotona” muun muassa seuraavaa.

”Kirjasto ei voi toteuttaa mitään ohjelmallista kasvatussuunnitelmaa, joten jäljelle jää vain se työ, mikä kohdistuu ihmisyyksilöön. Kirjastokasvatus edellyttää koulukasvatuksen –ainakin pohjakoulusivistyksen. Koulukasvatuksella on toteutettava se sivistyspäämäärä, joka edellyttää, että yleisesti oastaan hyvin lukea ja kirjoittaa sekä tunnetaan yleissivistyksen pääkohtia.”

”Kirjaston aktiivinen tehtävä –kirjastokasvatustyö on luoda amatööriopiskelijoille relevantin yhteisön mahdollisuus kirjastollisen neuvonnan, opintokerhojen ym. muodossa sekä tehdä mahdolliseksi henkinen kontakti, joka on persoonallisuuden kehitykselle välttämätön.”

” Vaikka kansansivistystyö on yleensä eikä ainoastaan kirjastokasvatuksen muodossa sosiaalisesti vapaata, on se kuitenkin mitä suurimmassa määrässä sosiaalisesti positiivista. Varsinaisen sosiaalisen merkityksen kirjastokasvatus saakin vasta sitten, kun kirjastoja on riittävän paljon ja kirjastovirkailijat ovat kyllin pystyviä suorittamaan oikeata kirjastollista neuvontaa ja ottamaan osaa tarpeelliseen yhteistoimintaan amatööriopiskelijain kanssa, sillä jos monet suorittavat samaa työtä, on työn merkitys sosiaalista, mutta jos vain harvat suorittavat samaa työtä, on työn merkitys vain näytteen luontoista.”

Koko esitelmä luettavissa teoksesta Vapaa kansansivistystyö II, Kansansivistysopillisen yhdistyksen vuosikirja 1943, 43-63.

2.5 Kirjastokasvatuksesta mediakasvatukseen

Kirjastovaikuttaja Saarnio (1942) totesi esitelmässään, että varsinaisen sosiaalisen merkityksen kirjastokasvatus saa vasta sitten kun tuota työtä tekee mahdollisimman moni työntekijä kirjastossa, ja hän painotti myös yhteistyön merkitystä. Sama koskee nykypäivän kirjastoissa tehtävää mediakasvatustyötä. Mitä paremmin tuo työ on organisoitu ja mitä useampi sen tekemiseen osallistuu yhteisellä päämäärällä ja tavoitteella, sen suurempaa hedelmää se tuottaa. Mediakasvatus nykypäivän kirjaston tehtävänä ei suinkaan aina ole ollut itsestäänselvyys vaan aika ajoin asia herättää keskustelua. Kun kaksi sanaa media ja kasvatus on liitetty yhteen, mielikuvat siitä ovat olleet hyvin moninaisia. Erityisesti sanaan kasvatus on takerruttu ja ajateltu sen tarkoittavan sitä, että vanhempien kasvatusvastuu halutaan sysätä kirjastotyöntekijöiden tehtäväksi. Sen tilalle on

kuumeisesti mietitty erinäisiä vaihtoehtoja kuten mediasivistys tai mediaosaaminen, mutta päädytty lopulta kuitenkin käyttämään termiä mediakasvatus, koska parempaakaan termiä ei ole löytynyt tai ainakaan sellaista termiä ei ole löytynyt, josta kirjastoalalla voitaisiin olla täysin samaa mieltä.

90-luvulla kirjastoissa ei vielä puhuttu mediakasvatuksesta, mutta kylläkin medialukutaito on mainittu joissakin yhteyksissä. Mikko Laakso (2010, 267) mainitsee teoksessaan Kansanvalistajasta kansalaisten olohuoneeksi kuinka vuonna 1994 oltiin kovasti huolissaan 10-15vuotiaiden poikien vähäisestä innostuksesta kirjaston käyttöön. Tämä tiedostettiin erityisesti Helsingin kaupunginkirjaston toimipisteessä Töölön kirjastossa, jossa lasten medialukutaidon kehittäminen koettiin tärkeäksi ja kirjastolle sopivaksi tehtäväksi. Haluttiin tarjota myös tilaisuus tietokoneiden ja tietokoneohjelmien käyttöön niille lapsille, joilla ei kotona sellaista mahdollisuutta ollut. Näiden ajatusten pohjalta ryhdyttiin rakentamaan lasten mediateekkia, joka tulisi koostumaan kolmesta tietokoneesta ja niiden oheislaitteista, tietoverkkoyhteyksistä sekä digitaaliseen muotoon tallennetusta aineistosta, joka tuolloin tarkoitti CD-rom-levyjä. Vaikka tuolloin mediakasvatuksesta ei puhuttu, kaikkeen tuohon toimintaan liittyy hyvin vahvasti pedagoginen ajattelu. Paitsi, että lapset haluttiin kirjastonkäyttäjiksi ja uudenlaisen tekniikan käyttäjiksi, heille haluttiin tarjota uuden tekniikan myötä myös uudenlaisia sisältöjä. Liikkuva kuva, teksti ja ääni samassa formaatissa oli aivan uutta ja vaati käyttäjältään myös uudenlaista osaamista. Kirjaston työntekijät ja tässä tapauksessa lähinnä lastenosaston työntekijät kehittivät paitsi omaa osaamistaan, opastivat lapsia teknisissä taidoissa, sisältöjen arvioinnissa sekä samalla tarjosivat keinoja säädellä omaa pelaamista ja siihen käytettyä aikaa. Pedagogisia tavoitteita tuskin oli viimeiseen saakka mietitty, mutta kuten Laineikin (2010, 269) toteaa, innostus oli melkoinen ja tietokoneet jatkuvassa käytössä. Hän kutsuikin tätä piristysruiskeeksi koko lastenosastolle eli myös henkilökunnalle. Innostus tuo mukanaan uusia ideoita ja niitä lähdetään myös rohkeasti toteuttamaan. Kun tuolloin 1994 puhuttiin medialukutaidosta, se kohdistettiin vain lapsiin ja nuoriin. Aikuisten medialukutaidosta ei kirjastoissa puhuttu ja vasta sosiaalisen median myötä näitä asioita on ryhdytty yhdistämään.

Ensimmäinen selkeä mediakasvatushanke toteutettiin vuonna 2006 nimellä *Uimarengas mediatulvaan –kirjastosta*. Hanketta hallinnoi Suomen kirjastoseura ja rahoitus tuli Opetus- ja kulttuuriministeriön Lapset ja media-ohjelmasta. Hanke sai jatkoa *Superkirtsi* – hankkeena 2007 - 2008. Molemmissa hankkeissa kehitettiin yleisten kirjastojen mediakasvatuksellisia toimintamalleja, järjestettiin koulutusta kirjastoammattilaisille ja erityisenä tavoitteena oli ylipäättään juurruttaa mediakasvatuksen idea kirjastoihin. Kaikki koulutus oli valtakunnallista. Vuosina 2008 – 2010 koulutettiin parikymmentä alueellista mediakasvatuskouluttajaa, joiden

tehtävänä oli kouluttaa paitsi oman yksikön työntekijöitä myös alueellisesti. Tavoitteena oli muodostaa kattava mediakasvattajien verkosto, jota myöhemmässä vaiheessa vielä laajennettaisiin. Yrityksistä huolimatta tämä laajennus ei koskaan kunnolla toteutunut, mutta parinkymmenen mediakasvattajan alueellinen työ tuotti tuloksia ja verkoston yhteistyö oli korvaamattoman arvokasta ja tehokasta. Mediakasvatuksen idea alkoi tuottaa tulosta kirjastoissa ja monet työntekijät ilmaisivat halunsa ryhtyä myös mediakasvattajiksi. Ensimmäiset pedagogiset informaattikot aloittivat työnsä kirjastoissa noihin samoihin aikoihin. Kuten nimike kertoo heidän toimenkuvaansa kuului kaikki pedagoginen kirjastotyö oli kohderyhmänä sitten lapset, nuoret tai aikuiset. Myös koulun ja kirjaston yhteistyön tiivistäminen kuului heidän tehtäviinsä.

Mediakasvatushankkeiden aikana tuotettiin erilaisia mediakasvatuksellisia materiaaleja kirjastojen käyttöön ja ensimmäisenä artikkelikokoelma *Mediakasvatus kirjastossa (toim. Seppo Verho)* ja hieman myöhemmin *Muksumedia- ja Mediavinkkaus-oppimateriaalit* yhteistyössä Mediakasvatuskeskus Metkan⁴ kanssa.

Lisäksi julkaistiin kirjastoammattilaisten mediakasvatussivusto ja lasten verkkopalvelu *Okariino*. Edellä mainitut verkkopalvelut tuotettiin vuonna 2011, jolloin mediakasvatus oli osa Kirjastot.fi:n toimintaa. Kirjastot.fi on yleisten kirjastojen keskuskirjaston⁵ keskeinen toimija.

Vuonna 2011 arvioitiin ensimmäisen kerran kirjastojen valtakunnallisten mediakasvatushankkeiden kokonaisuus. Ja vaikuttavuus. Aineisto, jota käytettiin, muodostui hanketoimijoiden haastatteluista, kyselyn vastauksista, hankkeiden verkkosivustoista, julkaisuista, toimintakertomuksista ja hakemusasiakirjoista (*Lapset ja media. Kolmen hankekokonaisuuden arviointi. Cuporen verkkojulkaisuja 7/2011*).

Arvioinnin mukaan valtakunnallisissa kirjastojen mediakasvatushankkeissa oli luotu keskeisiä puitteita kirjastojen mediakasvatukselle ja edistetty mediakasvatuksen juurruttamista yleisiin kirjastoihin. Todettiin myös, että uuden toiminnan ja toimintatapojen vakiinnuttaminen totuttuihin rakenteisiin ei ollut helppoa. Esitettiin, että mediakasvatus tulisi määritellä selkeästi yleisten kirjastojen tehtäviin. Sen lisäksi kirjastojen tulisi myös osoittaa tarvittavat resurssit mediakasvatustyön hoitamiseen ja henkilökuntaa rekrytoidessa ottaa huomioon mediakasvatuksen

---

⁴ Mediakasvatuskeskus Metka on valtakunnallinen mediakasvatuksen järjestö, jonka toiminnan keskiössä ovat lapset, kasvatustyötä tekevät aikuiset sekä vanhemmat. Metka on käytännönläheinen ja jalkautunut järjestö: Metka järjestää työpajoja, koulutuksia, seminaareja sekä jakaa tietoa mediakasvatuksesta.

⁵ Helsingin kaupunginkirjasto toimii yleisten kirjastojen valtakunnallisena keskuskirjastona, jonka tehtävistä säädetään kirjastoasetuksessa.

tarpeet. Raportissa todettiin edelleen, että hankkeiden ja toiminnan näkyväksi tekemiseen tulisi panostaa. (Kirjastot ja media 2012, 17).

2.6 *Kirjasto kolmantena tilana*

Yleisten kirjastojen rooli on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana, Kirjastot eivät ole enää pelkkiä lainaamoja ja kirjavarastoja, joista haetaan kirjoja ja palautetaan kun ne on luettu, vaan kirjastot tarjoavat käyttäjilleen erilaisia palveluja sekä verkossa että fyysisissä tiloissa.

Opetusministeriön Kirjastopolitiikka 2015 mukaan myös tulevaisuudessa kirjaston vahvuuksia ovat muuntautuva kirjastotila ja henkilökohtainen palvelu fyysisessä tilassa ja verkossa. Kansalaisten tarpeet määrittävät pitkälle kirjastojen toimintakulttuurin, ja heille kirjastojen on tarjottava aineiston vaivaton saanti ja löytymisen. Kirjastotilan merkitys kohtaamis- ja tapahtumapaikkana on yhä tärkeämpää. Kirjaston tulisi olla yhteinen olohuone, jossa on tilaa kaikenlaisille ihmisille, tapahtumille ja ajatuksille. Kirjaston tulee tarjota tilat ja palvelut myös opiskeluun ja työskentelyyn, hiljaisuudelle ja keskittymiselle. (Opetusministeriö 2009, 7, 14-15.)

Suomalaisille kirjasto on aina ollut tärkeä paikka ja on sitä yhä edelleen. Lapsiperheiden viikkorutiineihin kuuluu käynti kirjastossa ja kirjasto on myös merkityksellinen paikka eläkeläisille, työttömille, opiskelijoille ja tällä hetkellä kirjastot toimivat myös kotouttajina.

Mediakasvatuksen yhteydessä puhutaan kirjastosta myös kolmantena tilana kun sitä halutaan tarkastella suhteessa koteihin ja kouluihin. Kirjasto kolmantena tilana sijaitsee sekä fyysisesti että henkisesti kodin, työn ja koulun ulkopuolella. Kirjastossa ei olla kiinni kodin käytännöissä tai rooleissa eikä koulun oppimiskeskeisyydessä. (Mustikkamäki, 2014.) Kirjasto kolmantena tilana on enemmänkin sosiaalinen areena, jossa kirjastopalveluja käyttävät voivat toteuttaa itseään ja hyödyntää sisältöjä oman mielensä mukaan. Hannula (2001) määrittelee kolmatta tilaa taideteoreettisesta näkökulmasta ja hän toteaa, että fyysisestä tilasta voi muodostua henkinen tila oman identiteetin rakentamiselle. Parhaimmillaan kolmas tila luo mahdollisuuksia, jotka tukevat jotain odottamatonta eli se voi tarjota erilaisia keinoja hahmottaa kuka olet, missä olet, kenen kanssa olet ja minne tahdot mennä.

Amerikkalainen sosiologi Ray Oldenburgin (1998, 39) mukaan kolmas tila on jotain muuta kuin koti tai työpaikka. Kodin hän määrittelee ensimmäiseksi paikaksi ja työpaikan toiseksi ja kolmas tila sijoittuu näiden ulkopuolelle. Hänen määritelmässään kolmas tila on yhteisöllinen,

vapaaehtoisuuteen perustuva, aktiivista osallistumista mahdollistava tila. Edelleen Oldenburgin mukaan kolmannen paikan ominaisuuksiin kuuluu myös, että siellä oleminen on vapaaehtoista, se on tasa-arvoinen eikä ihmisen statuksella ole merkitystä. Sinne täytyy päästä helposti ja sen täytyy olla lämmin, kutsuva ja kotoisa, mutta poissa kotoa “a Home away from Home”. Siellä täytyy olla muita ihmisiä, jotka määrittelevät paikan tyyliä ja tunnelmaa, ja jotka osallistavat itsensä kolmannen tilan toimintoihin. Edelleen Oldenburg (1998, 54) toteaa, että kolmannessa tilassa ihminen on vapaa työroolistaan ja jopa nauraa useammin kun on vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kolmas tila kuvastaa hyvin myös kirjastoa. Sinne on kaikilla vapaa pääsy ja mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Jokaisella sinne tulevalla on mahdollisuus itse päättää millaisiin tapahtumiin osallistuu tai mitä palveluja hyödyntää. Kirjastotilat ovat usein myös muunneltavissa käyttäjien tarpeiden mukaan. Kirjasto kolmantena tilana tarjoaa paitsi viihtymistä myös mahdollisuuden osallisuuteen ja oppimiseen. Mustikkamäen (2013) mukaan kirjaston käyttäjän toimijuus voi määrittänyt kolmannessa tilassa toisin. Kirjaston kokoelmat rakentavat kolmatta tilaa, ja mediakasvatus tukee kansalaisuutta

2.6.1 Kirjasto kohtaamispaikkana

Muutokset kirjastoissa eivät aina ole lähteneet liikkeelle sisältäpäin vaan tarpeet muutoksiin ovat tulleet kirjastonkäyttäjien taholta. Heidän käyttäytymisensä ja tarpeensa ovat muuttuneet yhteiskunnan kehittymisen myötä. Yksi selkeimmistä muutoksista on väestön vapaa-ajan lisääntyminen. Kirjastot on aina mielletty vapaa-aikaan liittyviksi paikoiksi, jotka ovat toimineet käyttäjiensä kohtaamispaikkoina ja joihin jokaisella on oikeus tulla. Vapaa-ajan käsitettä ja vapaa-ajan lisääntymistä on tutkinut muun muassa Robert Snape (1995, 138-139). Hän toteaa, tosin jo 90-luvulla, että vapaa-ajan lisääntymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat joustavat työajat, etätyöt, varhaiseläkkeet sekä pätkätyöt. Esimerkiksi etätyö mahdollistaa sen, että työn voi tehdä mihin tahansa vuorokauden aikaan vaikkapa keskiyöllä ja sitten vastaavasti päivällä voi pitää vapaata. Vapaa-ajan lisääntymisen myötä myös väestön koulutustaso on noussut. Kaikki opiskelu ei ole enää kuitenkaan suoraan johonkin ammattiin johtavaa vaan monet opiskelevat itseään sivistääkseen tai kehittääkseen uusia taitoja. Opiskelu ei ole enää sidottu aikaan tai paikkaan vaan se voi tapahtua joko virtuaalisesti tai käyttäen erilaisia oppimisympäristöjä ja oppimiskeskuksia. Mitä itsenäisempää opiskelu on, sitä enemmän opiskelijat tarvitsevat kirjastojen palveluja ja opastusta tiedonhankinnassa. Vapaa-ajan lisääntymisen ja korkeamman koulutustason myötä myös

kirjastonkäyttäjien asenteet ja odotukset kirjastojen palveluja kohtaan ovat muuttuneet. He odottavat saavansa opastusta paitsi tiedonhankinnassa, myös tilojen, laitteiden ja palvelujen käytössä, ja yhä enenevässä määrin tämän toivotaan tapahtuvan verkossa. Toisaalta kirjastoa viihtymisen paikkana ja fyysisenä tilana pidetään myös tärkeänä. Sinne tullaan tapaamaan tuttuja, osallistutaan opintopiireihin ja keskustelutilaisuuksiin tai siellä vietetään aikaa ilman mitään sen kummempaa syytä. Tässä juuri piileekin yleisen kirjaston ydinidea. Sinne tullaan vapaaehtoisesti, ostopakkoa ei ole eikä mitään tyrkytetä vaan se toimii paikkana ihmisten väliselle vuorovaikutukselle, uusien ideoiden kehittämiseksi ja erilaisten kulttuurien kohtaamiselle. Kirjasto kohtaamispaikkana tarjoaa ihmisille viihdettä, kulttuuria, kanssakäymistä, sivistystä, tilaa uusille ideoille ja osallisuuden tunnetta. Kirjasto on kohtaamispaikka, jossa voi kohdata tietoa ja ihmisiä, tulevan puolisonsa, elämänsä seikkailun, tuttuja ja tuntemattomia tarinoita (Leisti & Marsio (2008, 34).

Opetusministeriön Kirjastopolitiikka 2015:ssa puolestaan todetaan, että Kirjastotilan merkitys kohtaamis- ja tapahtumapaikkana tulee kasvamaan entisestään. Siellä sekä poiketaan että oleskellaan. Hyvä kirjasto tarjoaa tilat ja palvelut opiskeluun ja työskentelyyn mutta myös viihtymiseen. Kirjasto tarjoaa tilan myös hiljaisuudelle ja keskittymiselle. Se torjuu yksinäisyyttä ja tukee yhteisöllisyyttä. Siellä voi kohdata paikallista väestöä kaikessa moninaisuudessaan.

2.6.2 Sosiaalinen kirjasto

Kirjastot ovat aina olleet yhteisöjensä kohtaamispaikkoja, joissa on ollut tarjolla muuan muassa lukupiirejä, satutunteja, kirjavinkkausta, näyttelyitä, musiikkitapahtumia jne.

Tavoitteena on ollut innostaa ihmisiä lukemaan, harrastamaan, tarjota pääsyä tietoon ja kulttuuriin. Kirjastot on nähty kodinomaisena, olohuonemaisena fyysisenä tilana, joka on avoin vuoropuhelulle, kaikenlaisten ihmisten kohtaamiselle ja yhdessäololle ja joka on kaikille avoin. Kirjasto perinteisenä kohtaamispaikkana on 2000-luvulla saanut uusia ulottuvuuksia, kun kirjaston uusien ja muuttuvien palvelujen myötä on otettu käyttöön sosiaalisen kirjaston idea.

Laura Hokkanen (2015,11) määrittelee sosiaalisen kirjaston kolmella eri tavalla. Sen voi mieltää moderniksi kirjastoksi, joka on laajasti esillä sosiaalisessa mediassa, ja pyrkii helpottamaan kirjaston käyttöä tarjoamalla asiakkailleen erilaisia verkkopalveluita. Sosiaalinen kirjasto voi näyttäytyä myös ihmisten auttamisena, ja se voi torjua yksinäisyyttä kohtaamalla ihmiset yhdenvertaisina riippumatta heidän poliittisista tai uskonnollisista taustoistaan. Hokkasen (2015,12)

mukaan sosiaalisessa kirjastotyössä asiakkaat otetaan osaksi kirjastotyön kehittämistä, ja kiteyttäen voisi sanoa, että sosiaalinen kirjasto on yhteisöllisyyttä, sosiaalisuutta ja kohtaamista korostava tila ja työmuoto. Edelleen Hokkanen (2015,13) toteaa, että sosiaalinen kirjasto nähdään tilana, joka mahdollistaa ihmisten kohtaamisen, yhdessäolon ja vuoropuhelun. Hän painottaa kuitenkin, että sosiaalinen kirjasto ei ole vain fyysinen tila vaan se on myös tapa toimia uudella tavalla ja viedä kirjastopalveluja uusiin tiloihin. Tästä esimerkkinä pop up -kirjastot, joiden ideana on viedä kirjasto sinne missä ihmiset kokoontuvat ja ovat erilaisissa tapahtumissa, ja joista mahdollisesti voidaan löytää uusia kirjastonkäyttäjiä. Uusien asiakkaiden etsimisen lisäksi sosiaalinen kirjasto voi tarjota sen ulkopuolisissa tapahtumissa osallistavaa toimintaa niille ryhmille, jotka eivät muuten tavoittaisi kirjastoa (Hokkanen,2015,13).

Sosiaalisen kirjaston luonteeseen kuuluu myös sen laajentaminen muihin ammattiryhmiin. Tällä hetkellä kirjastoissa työskentelee jo nuorisotyöntekijöitä, yhteisöpedagogeja, kulttuurituottajia, sosiaalialan ammattilaisia, opettajia sekä kolmannen sektorin edustajia.

Hokkanen (2015,14) mukaan sosiaalisen kirjaston voidaan katsoa olevan eräänlaista kirjastopedagogiikkaa ja myös kirjaston roolin uudelleenpuntarointia. Edelleen hän toteaa, että sosiaalinen kirjasto tarjoaa mahdollisuuksia ihmisten keskinäisille kohtaamisille. Sen tavoitteena on myös herättää uteliaisuutta uuden oppimiseen. Tällä tavalla ikään kuin huomaamatta kirjasto ehkäisee syrjäytymistä ja saa aikaan uudenlaista yhteisöllisyyttä. Sosiaalinen kirjasto tarjoaa yhteisöllisen tilan, jonne tullaan viihtymään, osallistumaan erilaisiin tapahtumiin, innostumaan ja oppimaan sekä tapaamaan muita ihmisiä. Nämä kaikki taas vaikuttavat osaltaan siihen millaista osaamista kirjastotyöntekijöiltä vaaditaan. Ei vaadita täsmällisyyttä ja pikkutarkkuutta vaan sosiaalisia taitoja kohdata erilaisia ihmisiä.

Osallistuessaan johonkin itseä kiinnostavaan toimintaan, ihmiset eivät ole passiivisia vastaanottajia tai toista pelkkiä rutiineja vaan uusien tietojen ja taitojen myötä heille muodostuu käsitys omasta minästä ja suhteesta muihin ihmisiin, ja käsitys itsestä toimijana, jolla on erilaisia taitoja ja ajatuksia. Greeno (2006, 537-547) määrittelee toimijuuden osallisuuden kautta muodostuneeksi identiteetiksi, niin että ihminen on oppinut toimimaan aloitteellisesti (engl. authoratively) ja vastuullisesti (engl. accountably), ja johon liittyy ymmärrys käytettävissä olevista resursseista. Toimijuus edellyttää, että ihminen tietää mistä tai keneltä voi pyytää apua, mutta siihen liittyy myös ajatus, että hän osaa tarjota omaa osaamistaan toisten avuksi tai resurssiksi. Toimijuus on aina vastavuoroista. Sosiaalisen kirjaston idea tukee myös sosiokulttuurisen oppimisen teoriaa, jossa oppimisen tavoitteet syntyvät sen yhteisön kautta, jossa toimitaan ja motivaatio osallistujalle syntyy

siitä, että hän haluaa olla osa yhteisöä. Kirjasto voi siis olla myös oppimisympäristö, joka tarjoaa paitsi elämyksiä myös mahdollisuuden uusien asioiden oppimiseen.

2.6.3 Kirjasto oppimisympäristönä

Samaan tapaan kuin mediakasvatuksen määritelmä on moninainen, myös käsite oppimisympäristö määritellään monin tavoin. Joku näkee sen pelkästään fyysisenä tilana, kun joku toinen taas ottaa huomioon fyysisen ympäristön lisäksi myös siellä toimivat ihmiset osaamisineen. Nyssölä (2008, 48) on määritellyt oppimisympäristön koskemaan kaikkia niitä sosiaalisia, fyysisiä sekä ajallisia että kontekstisidonnaisia tilanteita, välineitä, ja olosuhteita, joiden puitteissa oppimista tapahtuu. O Nyssölän (2008) mukaan oppimista voi tapahtua erilaisissa vuorovaikutustilanteissa jossain tietyssä paikassa tai sitä voi tapahtua myös harrastusten tai kaveripiirin kautta.

Oppimisympäristöajattelun ohessa puhutaan virallisesta oppimisesta ja epävirallisesta oppimisesta, jolloin tarkoitetaan niitä paikkoja, joissa oppimista mahdollisesti tapahtuu. Virallinen oppiminen eli formaali oppiminen on tavoitteellista, tutkintoon johtavaa oppimista, kun taas epävirallinen oppiminen eli nonformaali oppiminen ei johda viralliseen tutkintoon. Näiden lisäksi käytetään myös termiä arkioppiminen eli informaali oppiminen, joka tapahtuu yleensä vapaa-aikaan liittyvissä toimissa (Nyssölä, 2004, 49.)

Oppimisympäristöajattelu on yleensä liitetty kouluopetukseen ja –ympäristöön, mutta kuten (Lehtinen, 2004,50) toteaa oppimisympäristöajattelussa tulisi kiinnittää huomiota myös ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisen kanssakäymisen vaikutukseen. Oppimisympäristön määrittelyssä tulisi (Lehtisen, 2004) mukaan ottaa tarkasteluun kaikki ne oppijan ulkopuoliset tekijät, jotka vaikuttavat hänen oppimiseensa.

Kirjastot erityisesti epämuodollisen oppimisen ympäristöinä ovat suhteellisen tutkimatonta aluetta. (Haapala, 2015,71). Hän toteaa, että vaikka kirjastoja on käytetty oppimisympäristöinä formaalin koulutuksen kanssa ja kouluilla ja kirjastoilla on pitkät perinteet yhteistyöstä perusopetuksessa, kirjastot omaehtoisen oppimisen keskuksina ovat vähemmän tunnettuja ja esillä.

Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet ja vaatimukset vahvistavat Haapalan (2015) mukaan kuitenkin kirjastojen roolia itseohjautuvassa ja omaehtoisessa itsensä kehittämisessä. Haapala (2015) tarkastelee kirjastoja kansalaisten omaehtoisen oppimisen elämyksellisinä tiloina, ja tarjoaa kolme erilaista näkökulmaa millä tavalla kirjastot voivat edistää kansalaisten merkityksellisiä oppimiskokemuksia. Ensinnäkin erilaisten kirjastoaineistojen toivotaan tuottavan käyttäjilleen

elämyksiä, jotka jo sinällään omaehtoisesti koettuina kokemuksina edistävät oppimista.

Kirjastopalveluiden kehittäminen lähemmäs asiakasrajapintaa taas tarjoaa yksittäiselle asiakkaalle mahdollisuuden yhteisöllisiin kokemuksiin ja foorumeihin ja näin mahdollistaa hänelle merkityksellisen oppimiskokemuksen. Foorumien muodot ja tavat voivat vaihdella, mutta kirjastoissa yleisimpiä ovat erilaiset kirjallisuus- tai lukupiirit, pajatoiminta⁶ tai eriaiheiset tapahtumat. Kolmanneksi näkökulmaksi Haapalan (2015) listaan tulee tarinallisten tekstien tuottaminen, jossa kirjoittajaa autetaan tulkitsemaan omia kokemuksiaan ja elämyksiään, niin että niistä voi muodostua merkityksellinen oppimiskokemus.

Edelleen (Haapala, 2015, 80) toteaa, että toimivat oppimisympäristöt tarvitsevat erilaisia toimijoita, toimintatapoja ja –kulttuuria. Kirjaston kohdalla tulisi pohtia millainen rooli sen henkilöstöllä on oppimisen ohjaamisessa. Hänen mukaansa lähes kaikilla kirjastossa työskentelevillä pitäisi olla laajat pedagogiset taidot, mutta opettaminen ja opastaminen täytyy voida yhdistää myös muihin taitoihin, tiedonhauntaitoihin, tapahtumatuotantoon tai mihin tahansa kirjastoammatillisiin taitoihin. Haapala (2015,85) näkeekin kirjaston tulevaisuuden varsin valoisana jos sen keskiössä on osaava henkilöstö, ja asiakkaiden oppimisen tuen tarpeet huomioidaan aivan konkreettisella tavalla.

Kirjasto tilana näyttäytyy siis monin eri tavoin ja tässä tutkimuksessa kiinnostaakin millaista oppimista niissä voi tapahtua ja millä tavalla sosiokulttuurinen oppimiskäsitys tukee ajatustani siitä, että oppimista ei voi rajata tiettyyn tilaan vaan sitä tapahtuu kaikkialla missä ihmiset ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Samaan tapaan kuin kouluissakin opetusta säätelee opetussuunnitelma samaan malliin meidän pitäisi kirjastoissakin laatia oma suunnitelmamme, joka ohjaa toimintaamme ja jonka avulla pystymme asettamaan tavoitteita ja seuraamaan olemmeko ne tavoittaneet. Mediakasvatus ei muodostu ainoastaan suunnitelmasta vaan se muodostuu arvoista ja asenteista ja siitä millä tavalla kirjastoammattilaiset itse näkevät sen. Pitävätkö he sitä tärkeänä ja ovatko valmiita omaksumaan uudenlaisia tapoja tehdä työtä? Kirjaston monet tilat ja monet roolit tarjoavat laajan kirjon mediakasvatuksen toteutukselle, mutta toteutuakseen parhaalla mahdollisella on ensin selvitettävä, miten tätä työtä kirjastoissa tehdään ja ennen kaikkea nähdäänkö mediakasvatuksen mahdollisuudet omaa työtä laajentavana vai ikävänä velvollisuutena. Tähän pyrin tässä tutkimuksessani vastaamaan.

---

⁶ Paja on paikka oppia, opettaa, luoda, rakentaa, tuunata ja kokeilla yhdessä. Kirjaston pajoissa eri-ikäiset ihmiset oppivat ja oivaltavat yhdessä uusia asioita, esimerkiksi 3D-tulostusta tai koodausta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Haastattelua pidetään joustavana menetelmänä, joka sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelun aikana ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa ja tämä tilanne luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa. Samoin on mahdollista saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34.) Haastattelun etuna on myös se, että siinä haastateltavan vastauksia voidaan selventää ja syventää. Haastateltavia voidaan pyytää perustelemaan vastauksiaan ja lisäkysymysten esittäminen on mahdollista. Valitsin omaan tutkimukseeni puolistrukturoidun haastattelun eli teemahaastattelun. Puolistrukturoitua haastattelumenetelmää voidaan kutsua myös teemahaastatteluksi, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista haastateltavan kanssa keskustellaan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Teemahaastatteluille on tyypillistä myös vastaajien henkilökohtaisen taustan selvittäminen, jotta annetut vastaukset voidaan suhteuttaa puhujiin (Hirsjärvi & Hurme 1982, 49-50). Teemahaastattelussa olennaisinta on, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 43-48.)

Oma kokemukseni tästä menetelmästä oli varsin hyvä ja uskon, että teemoittelulla sain laajempia ja ehkä henkilökohtaisempiakin vastauksia kuin yksittäisillä kysymyksillä.

Haastattelussa käsiteltävät teemat valitsin niin, että ne tuottaisivat mahdollisimman paljon tietoa siitä, millaisena vastaajat mediakasvatuksen näkevät ja millä tavoin mediakasvatus kirjastoissa toteutuu. Tyypillisestihän kvalitatiivista tutkimusta kuvaa hypoteesittomuus, mutta haastattelua suunniteltaessa on jossain määrin tiedostettava, millaisia päätelmiä tutkimuksesta aikoo tehdä, ja millaisia teemoja tutkimuksen menestyksekkäs toteuttaminen edellyttää (Hirsjärvi & Hurme, 1980, 54). Omat haastattelukysymykseni koostuivat kuudesta teemasta. Teemoina olivat 1) mediakasvatuksen määritelmä, 2) mediakasvatus omassa toimenkuvassa, 3) mediakasvatus kirjaston toimintasuunnitelmassa, 4) mediakasvatuksen tavoitteet kirjastossa, 5) mediakasvatuksen kehittämistarpeet kirjastossa, 6) kirjaston mediakasvatus suhteessa koteihin ja kouluun. Jokaisen

pääteeman alla oli useita yksittäisiä kysymyksiä, mutta ei ollut tarkoitus, että haastateltavien olisi pitänyt vastata niihin kaikkiin, vaan ne toimivat ikään kuin keskustelun pohjana. Alemman tason yksityiskohtaisia pikkukysymyksiä voidaan käyttää, kun aiemmat tasot eivät ole antaneet vastausta. (Eskola & Suoranta 1998, 87).

Kesän 2013 aikana tehtyihin haastatteluihin osallistui yhteensä 11 henkilöä, joista pedagogisia informaatikkoja oli kolme, yksi mediakasvatuksen informaatikko, kolme informaatikkoa, yksi palvelupäällikkö, yksi kirjastonjohtaja/ informaatikko, yksi erikoiskirjastovirkailija sekä yksi erikoiskirjastonhoitaja. Haastateltavien työuran keskimääräinen pituus oli n. 20 vuotta. Lyhin työura oli 2 vuotta ja pisin yli 30 vuotta. Nuorin haastateltava oli syntynyt 1984 ja vanhin vuonna 1956. Viisi vastaajista edusti isoa maakuntakirjastoa⁷ eri puolelta Suomea, neljä vastaajaa Helmet-alueelta,⁸ yksi vastaaja pienestä kirjastosta Länsi-Suomesta ja yksi vastaaja keskisuuresta kirjastosta Itä-Suomesta.

Kevään 2016 aikana tein vielä kolme erillistä haastattelua, joiden kautta halusin tuoda esille kirjastojen monipuolisen tapahtumatuotannon, mutta myös valaisevan kirjastoa oppimisympäristönä, kohtaamispaikkana ja osallisuuden edistäjänä. Näistä kolmesta kahden haastattelun ohella tein myös omakohtaista havainnointia. Toimin ulkopuolisena havainnoijana, koska en itse ollut osallisena toiminnassa. Havainnointimenetelmällä on mahdollista saada monipuolista, yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta ilmiöstä, mikä ei ole mahdollista, tai ainakaan helppoa, muiden tutkimusmenetelmien avulla. Usein havainnoinnin menetelmää käytetäänkin yhdessä muiden tutkimusmenetelmien kanssa. Esimerkiksi kyselyllä tai haastattelulla voidaan muodostaa runko ilmiön tarkasteluun ja havainnoimalla tietoa syvennetään ja monipuolistetaan. (Grönfors 2001, 127-129.)

Haastateltavien valinnan piti alkuun olla hyvin systemaattista ja tavoitteena oli haastatella kaikkia niitä, joiden nimikkeenä oli pedagoginen informaatikko. Heidän paikallistamiseksi käytn hyödykseni omia verkostojani, jotka ovat muotoutuneet pitkän kirjastoalan urani aikana, mutta peräänkuulutin heitä myös sosiaalisen median palveluissa. Sainkin listattua todennäköisesti sillä

---

⁷ Yleisistä kirjastoista 18 kirjastolle on annettu tehtävä toimia maakuntakirjastona. Kaikissa maakunnissa on maakuntakirjasto. Maakuntakirjaston tehtävistä säädetään kirjastoasetuksella.

⁸ Helmet-kirjastoihin kuuluvat Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen

hetkellä suurimman osan sen nimikkeen omaavista, mutta koska heitä oli jo siinä vaiheessa 30 ja pikaisen kyselyn perusteella saatoinkin todeta, että suurimmalle osalle heistä mediakasvatus ei kuulu toimenkuvaan eivätkä ole siten sen kanssa missään tekemisissä, päätin valita toisen tavan valita haastateltavat. Tässä tapauksessa omasta työurasta mediakasvatuksen parissa oli hyötyä, koska vuosien varrella olin luonut laajat verkostot ja tunsin henkilökohtaisesti suuren määrän kirjastoalan työntekijöitä, joiden tiesin vastaavan kirjastonsa mediakasvatustyöstä tai olivat siitä kiinnostuneita ja innostuneita. Valituksi tulleet haastateltavat eivät edustaneet heterogeenistä ryhmää vaan pikemminkin ilmensivät kirjastoalaa monine virkanimikkeineen. Yhteistä kaikille oli kiinnostus ja käytännön kosketus mediakasvatukseen.

Kuusi haastatteluista toteutettiin kasvokkain ja viisi haastateltavista henkilöistä vastasi kysymyksiin sähköpostitse. Lähetin kaikille haastateltaville kysymykset etukäteen tutustumista varten.

Kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa ja sähköpostin kautta toteutetussa on omat hyvät ja huonot puolensa. Kasvokkain tapahtuva puolistrukturoitu haastattelu tarjoaa sekä vastaajalle että haastattelijalle mahdollisuuden keskusteluun ja yksityiskohtien tarkentamiseen, joka taas ei ole mahdollista sähköpostin kautta lähetetyissä vastauksissa. Toisaalta taas kasvokkain tapahtuva haastattelu vaatii kysyjältä tarkkuutta ja tiukkaa otetta, että pysytään nimenomaan niissä kysymyksissä, jotka on tutkimusta varten laadittu. Purkutyön helpottamiseksi tallensin haastattelut matkapuhelimeen, ja koska haastateltavia oli suhteellisen vähän en litteroinut kaikkea aineistoa vaan poimin vain ne vastaukset, jotka kuuluivat valittuihin teemoihin.

Sähköpostin kautta saaduista vastauksista, ainakin tekstimäärän perusteella saattoi olettaa, että vastaajat olivat selkeästi käyttäneet vastaamiseen enemmän aikaa kuin kasvokkain tapahtuva haastattelutilanne kesti. Keskimäärin aikaa kasvokkain tapahtuvassa käytettiin 1 tunti. Käytetyllä ajalla ei ole tämän tutkimuksen kannalta merkitystä.

Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Ennen varsinaisia haastatteluja tein pari koehaastattelua ja niiden perusteella muokkasinkin hieman kysymysten muotoa ja poistin turhat toistot. Nämä koehaastattelut eivät ole mukana varsinaisissa tuloksissa. Haastattelu on myös aina vuorovaikutustilanne. Haastattelija on ennakoon laatinut kysymykset saadakseen tutkimuksen kannalta merkityksellistä tietoa ja hänen tehtävänsä on helpottaa informaation kulkua ja sen jäsentämistä, mutta myös aktivoida haastateltavaa (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 102.) Toteuttamissani haastatteluissa aktivointia ei tarvittu vaan kaikki haastateltavat jäsensivät hyvin ja sujuvasti vastauksensa.

3.2 Aineiston laadullinen analysointi

Analyysiluvussa esittelen tutkimustuloksiani teemoittain.⁹ Haluan tuoda esiin keskeisimpiä tuloksia, ja verrata niitä aiemmin tehtyihin tutkimuksiin tai selvityksiin mutta myös peilata niitä Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämään selvitykseen Mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa, 2012. Aineiston analysoinnissa täytyy aina muistaa, että haastattelumateriaali on konteksti- ja tilannesidonnaista, ja haastateltavat saattavat puhua eri tilanteessa eri tavalla. Näin ollen tuloksista ei voi vetää liian yleistäviä johtopäätöksiä. (Hirsjärvi et al. 2004, 196.)

Tutkielmani tarkoituksena ei ole tuoda esiin kaikkea mahdollista kirjastoissa tehtävästä mediakasvatustyöstä vaan haastattelut antavat enemmänkin suuntaa sille, miten kirjastoammattilaiset mieltävät mediakasvatuksen osana omaa työtään ja miten se toteutuu käytännön kirjastotyössä. Aineistosta saattaa kuitenkin nousta monta kertaa esiintyviä teemoja tai tyypittelyjä, joten olen valinnut aineistoni analyysitavaksi teemoittelun. Tämän olen huomioinut myös kysymyksissäni, kun olen koehaastattelujen perusteella tiivistänyt ja osin muuttanutkin niitä. Laadin haastattelurungon seitsemän pääkysymyksen mukaan ja niille alakysymyksiä. Teemoittelulla tarkoitan tässä sitä, että analyysivaiheessa tarkastelen sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Ne saattavat pohjautua haastattelun teemoihin, ja odotettavaa onkin, että ainakin lähtökohtateemat nousevat esiin. Sen lisäksi saattaa tulla esille monia muita teemoja, jotka voivatkin olla lähtöteemoja paljon kiinnostavampia. Analyysistä esiin nostetut teemat pohjautuvat omiin tulkintoihini haastateltavien sanomisista. Analyysin tehtävä on myös jäsentää aineistoa niin, että mitään olennaista ei jää pois, vaan päinvastoin informaatioarvo kasvaa. Tyypillisiä tapoja järjestää aineisto tämän tavoitteen saavuttamiseksi on tematisointi tai tyypittely (Eskola & Suoranta, 1998, 175-178). Tällöin tarkoituksena on nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevista teemoista mielenkiintoisimpia sitaatteja tulkittavaksi.

Eskolan (2001, 147) mallin mukaisesti olen kerännyt aineistosta itseäni eniten kiinnostavat ja tutkimukseni kannalta merkityksellisimmät vastaukset, ja muodostanut niistä matriisin. Haastateltavien vastaukset on arvioitu eri teemojen osalta antoisuudeltaan seuraavasti: +++ erittäin antoisa, ++ antoisa, + antaa jotain, - ei kerro mitään (Eskola, 2001, 147-148.) Matriisia voi lähteä

---

⁹ 1) mediakasvatuksen määritelmä, 2) mediakasvatus omassa toimenkuvassa, 3) mediakasvatus kirjaston toimintasuunnitelmassa, 4) mediakasvatuksen tavoitteet kirjastossa, 5)

analysoimaan joko vaakasuoraan haastateltava kerrallaan tai pystysuoraan valitsemalla teeman, joka kiinnostaa itseä eniten. Vastauksia ei tarvitse analysoida numerojärjestyksessä vaan matriisin mukaisessa antoisuusjärjestyksessä. Analyysissä edetään niin, että teemasta yksi valitaan ensin antoisimmiksi arvioitut vastaukset, sen jälkeen valitaan seuraavaksi antoisimmat ja edetään niin, että koko aineisto on käyty läpi (Eskola 2001, 147-148.) Itse päädyin pystysuoraan analyysitapaan eli valitsin teeman, jonka vastaukset antoisuusjärjestykseltään olivat kärjessä, sitten seuraavaksi tullut ja niin edelleen. Tämä menetelmä auttoi heti näkemään, minkä pääteeman alle muodostui eniten samankaltaisuuksia, ja missä oli hajontaa. Näin menetellen sai esiin ikään kuin aineiston parhaat palat. Se helpotti myös omaa tulkintaa ja niiden auki kirjoittamista.

Antoisuudet määriteltiin seuraavien kriteerien mukaisesti.

+++ erittäin antoisa, ++ antoisa, + antaa jotain, - ei kerro mitään

H1= haastateltava 1, H2= haastateltava 2 jne.

T1= mediakasvatuksen määrittelyä

T2= mediakasvatus omassa toimenkuvassa

T3= mediakasvatus kirjaston toimintasuunnitelmassa

T4= mediakasvatuksen tavoitteet kirjastossa

T5= mediakasvatuksen kehittämistarpeet kirjastossa

T6= kirjastojen mediakasvatus suhteessa koteihin ja kouluun

Taulukko 2. Antoisuustaulukko haastateltavien vastauksista

	T1	T2	T3	T4	T5	T6
H1	+++	+++	+++	+	+++	+++
H2	+++	++	++	+++	+++	+++
H3	+	+++	+++	+	+++	+++
H4	++	+++	+++	+	+++	+++
H5	+++	+++	+++	++	+++	+++
H6	+++	++	+	+++	+++	+
H7	+++	+++	+++	++	+++	++
H8	+++	+++	+++	++	+++	+++
H9	+++	++	+++	+++	+++	+++
H10	+++	+++	+++	++	+++	++
H11	+++	+++	+++	-	+++	++

4 TUTKIMUSTULOKSIA

Keskeisimpinä teemoina tutkimuksessa nousivat esiin mediakasvatuksen määrittely, mediakasvatus omassa toimenkuvassa, mediakasvatus kirjaston toimintasuunnitelmassa, mediakasvatuksen kehittämistarpeet. Antoisuusjärjestyksen mukaan teemasta 5 eli **mediakasvatuksen kehittämistarpeista** kaikilla vastaajilla oli selkeät mielipiteet siitä mihin suuntaan kirjastojen mediakasvatusta pitäisi kehittää, mutta myös huomioitiin henkilökunnan osaamisen vaatimukset. Kehittämisen tarvetta nähtiin myös kirjastojen henkilökunnan ja esimiesten asenteissa. Katsottiin, että mediakasvatus on vain yksi uusi asia muiden joukossa, joita kirjastojen henkilökunnalta vaaditaan. Monen työnkuva on laajentunut, ja osa koki, että ei ole saanut siihen tarpeeksi tukea ja koki oman osaamisensa riittämättömäksi. Ne taas, jotka olivat jo pidempään tehneet mediakasvatukseen liittyvää työtä, olivat huolissaan siitä, miten jakavat oman työaikansa kaikkien heille annettujen tehtävien kesken ja olivat myös huolissaan omasta jaksamisestaan. Tämä näkyi myös vastauksissa, joissa tuotiin esiin kirjastojen uusia toimintamuotoja ja palveluita. Katsottiin, että perinteisen kirjan lisäksi henkilökunnan täytyy hallita monia muitakin mediamuotoja, laitteita ja sovelluksia, mutta kaikkeen tähän ei ole koskaan aikaa paneutua kunnolla. Saattoi havaita, että tämä ristiriita selvästi aiheuttaa turhautumista ja tietynlaista väsymistäkin vallitsevaan tilanteeseen. Oltiin myös sitä mieltä, että niukentuvat henkilöstöresurssit saattavat asettaa todellisen esteen mediakasvatuksen kehittämiseksi kirjastoissa. Enimmäkseen mediakasvatus nähtiin tarpeellisenä ja kirjasto luontevaksi toimijaksi, mutta kuten eräs vastaajista totesi, kirjastojen tulisi tehdä näkyväksi mediakasvatustoimintansa tavoitteet liittämällä niihin kasvatukselliset ja opetukselliset toiminnot. Kyseinen vastaaja epäilikin, että joillakin tahoilla kirjastojen mediakasvatustyötä saatetaan pitää enemmän sopivaisuuskasvatuksena kuin nykyaikaisena opastamisena uusien medioiden pariin ja niiden käyttöön. Mediakasvatuksen kehittäminen kirjastoissa nähtiin osana laajempaa kirjastojen perustehtävää, johon kuuluvat tasavertainen kansalaistaitoja tukeva toiminta sekä kaikki ikäryhmät huomioon ottava tarjonta. Muun henkilökunnan asenteisiin vaikuttamisen lisäksi, toivottiin myös oman toimenkuvan selkiyttämistä ja kirjaston roolia mediakasvatuksen toimijana. Saattoi havaita, että ne, jotka kirjastoissa tekevät mediakasvatustyötä, olivat suhteellisen tyytyväisiä omaan tilanteeseensa, mutta toisaalta toivoivat selkeämpää kannanottoa esimieheltään mediakasvatuksen

tarpeisiin ja toteutukseen ja myös omaan rooliinsa mediakasvattajana. Mainintaa mediakasvatuksesta omassa toimenkuvassa toivottiin ja myös lisää mediakasvatukseen liittyvää koulutusta.

Kehittämistarpeisiin katsottiin kuuluvan myös se millä tavalla omaa työaika voi jakaa niin, että mediakasvatukselle jää aikaa, mutta myös niin, että työaikka ei kasva liian suureksi. Kirjastoalan koulutus kaipasi joidenkin mielestä kehittämistä ja uudistamista, jotta mediakasvatustyö voisi toteutua. Kehittämistarpeiden kohdistaminen liittyi enemmän asenteisiin kirjaston sisällä ja osaamisvaatimukseen kuin itse käytännön mediakasvatustyöhön. Toivottiin myös enemmän kirjaston näkyvyyttä mediakasvattajana sekä asiakkaiden että muiden mediakasvatustoimijoiden suuntaan.

Tutkimustuloksissa seuraavaksi antoisuusjärjestyksen mukaan nousi teema **mediakasvatus kirjaston toimintasuunnitelmassa**.

Tulosten mukaan viidellä kirjastolla yhdestätoista mediakasvatus on kirjattu kirjaston omaan toimintasuunnitelmaan. Selkeä havainto oli, että ne kirjastot, joissa mediakasvatuksen vastuhenkilö on määritelty ja se näkyy myös hänen toimenkuvassaan, mediakasvatus löytyy kirjattuna myös kirjaston toimintasuunnitelmasta. Vuonna 2012 Opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta toteutetussa selvityksessä kysyttiin kirjastonjohtajilta mediakasvatuksen huomioimista yksikön toimintasuunnitelmassa. Siinä haluttiin tietää, onko kirjastolle laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma, mediakasvatus lisätty toimintasuunnitelmaan, mediakasvatuksesta on keskusteltu, mutta sitä ei ole kirjattu toimintasuunnitelmaan, mediakasvatuksesta on keskusteltu ja on sovittu, ettei sitä kirjata toimintasuunnitelmaan tai asia ei ollut esillä toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä.

Tuolloin vain yhdessä kirjastossa oli laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma. Kuudessatoista prosentissa kirjastoista mediakasvatus sisältyi toimintasuunnitelmaan. Puolessa kirjastoista mediakasvatuksesta oli keskusteltu, mutta sitä ei oltu kirjattu toimintasuunnitelmaan. Otoksen kahdessa kirjastossa mediakasvatuksesta oli keskusteltu ja sovittu, ettei sitä kirjata toimintasuunnitelmaan. Kolmasosassa kirjastossa asia ei ollut tullut lainkaan esille toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä.

Mediakasvatus sisältyi keskimääräistä useammin toimintasuunnitelmaan niissä kirjastoissa, jotka ovat isoissa kaupungeissa (yli 50 000 asukasta) ja joissa on fyysisiä käyntejä yli 500 000 vuodessa. Aluekohtaisesti tarkasteltuna merkittävin havainto oli se, että Etelä-Suomen ja Itä-Suomen

kirjastoissa keskimääräistä useammin mediakasvatuksesta on keskusteltu kirjaamalla sitä kuitenkin toimintasuunnitelmaan.

Oman tutkimukseni tulosten perusteella voi havaita, että mediakasvatuksen kirjaaminen toimintasuunnitelmaan on jonkin verran lisääntynyt, mutta kuten haastateltavien vastauksistakin käy ilmi, täyttää varmuutta siitä ei ole niilläkään, jotka mediakasvatustyötä kirjastoissa tekevät. Parin vastaajan mielestä mediakasvatus oli kirjattu toimintasuunnitelmaan, mutta joko ilmaistu hyvin ympäripyöreästi tai vastaajalla itsellään ei ollut tietoa, miten asia toimintasuunnitelmassa on ilmaistu. Haastateltavista kuusi vastasi, että mediakasvatusta ei ole kirjattu kirjaston toimintasuunnitelmaan tai siitä oli joko vahva oletus tai epäily, että kirjastossa oletetaan lasten- ja nuorten kanssa työtä tekevien hoitavan myös mediakasvatuksen. Tämän teeman tuloksiin voi vaikuttaa se, että kaikissa kirjastoissa ei enää laadita lainkaan toimintasuunnitelmaa tai sitten mediakasvatus katsotaan samaksi asiaksi kuin esimerkiksi kouluyhteistyö tai lukemisen edistäminen.

Tämän tutkimukseni haastattelujen perusteella kävi myös ilmi, että käytännöt ovat kovin kirjavat siitä miten mediakasvatus kirjastoissa tulee mainituksi.

Kolmanneksi tuloksissa antoisuusjärjestyksen mukaan nousi teema **mediakasvatuksen määrittelystä**.

Haastattelujen perusteella voi todeta, että kaikki haastateltavat tiesivät ja osasivat omin sanoin kuvailla mitä mediakasvatuksella tarkoitetaan. Jokaiselle oli itsestään selvää mitä kaikkea mediakasvatus pitää sisällään, mutta sen muotoileminen napakan lyhyeksi määritelmäksi tuotti monelle vaikeuksia. Saattoi havaita, että mediakasvatuksen käsite ymmärretään oikein hyvin teoriassa, mutta sen konkretisoituminen kunkin omassa työssä on paikoin epäselvää. Monet työntekijät kokivat tekevänsä mediakasvatukseen liittyvää työtä, mutta sitä ei kutsuta mediakasvatukseksi vaan kirjastossa katsotaan, että se on osa peruskirjastotyötä. Oli myös kirjastoja, joissa tietoisesti vältetään käyttämästä sanaa mediakasvatus. Joko sitä pidettiin liian autoritäärisenä, ylhäältä alaspäin suuntautuvaksi kasvatukseksi tai sitten katsottiin, että henkilökunnan osaaminen ei riitä siihen.

Antoisuudeltaan ainoastaan kaksi vastausta jäi tulkinnassa vähemmälle huomiolle, koska molemmat olivat passiivimuodossa enkä pystynyt irrottamaan niistä mitään konkreettista.

Saattoi kuitenkin havaita, että haastateltavat olivat tutustuneet alan kirjallisuuteen ja joutuneet työssään pohtimaan mikä on kirjaston rooli mediakasvatuksessa, ketkä ovat sen kohderyhmiä ja millä keinoin mediakasvatusta voidaan tarjota.

Eräs haastateltavista muotoili mediakasvatuksen näin:

”Mediakasvatus on mielestäni monenlaisiin medioihin liittyvää valistustyötä, ja kirjastoissa sen taustafilosofiana on tiedon avoimuuden ja tasa-arvoisen saatavuuden varmistaminen ja edistäminen. Jos mediat – olivatpa ne mitä tahansa – edellyttävät käytössä taitoja tai rahaa, mielestäni kirjaston tehtävä on madaltaa niiden käyttökynnystä sekä tarjoamalla niitä mahdollisuuksien mukaan käytettäväksi ilman maksua kaikille sekä opastaa ja ohjata niiden käytössä.”

Tässä vastauksessa tuli esiin kirjaston yhteiskunnallinen tehtävä laajemminkin eli tiedon avoimuus ja tietoon pääsy, tasa-arvon edistäminen sekä maksuttomuuden periaate. Mediakasvatuksesta todettiin myös, että se on mediankäyttöön liittyvien taitojen opettamista niin, että ”kasvatettava” pärjää itsenäisesti yhteiskunnassa ja osaa myös itse arvioida kriittisesti eri mediatuotantoja. Hyvänä mediakasvatuksena pidettiin vuorovaikutuksellista keskustelua mediasta, mediankäytöstä sekä mediasisällöistä. Useamman vastaajan mukaan mediakasvatuksen tavoitteena on erilaisten lukutaitojen kehittäminen ja näistä erityisesti informaatiolukutaito ja medialukutaito.

Antoisuudeltaan neljänneksi nousi teema **mediakasvatuksesta omassa toimenkuvassa**.

Haastatelluista viisi mainitsi mediakasvatuksen olevan kirjattuna omaan toimenkuvaansa. Kaksi näistä viidestä teki pelkästään mediakasvatukseen liittyvää työtä. Muista vastauksista saattoi todeta, että haastateltavat kokivat tekevänsä mediakasvatukseen liittyvää työtä, mutta sitä ei oltu määritelty heidän toimenkuvissaan ja saattoi myös olla niin, että esimies ei ollut ollenkaan tietoinen siitä, että joku käytti työajastaan ison osan mediakasvatukseen, mutta teki myös kaikki hänelle määrätty muut kirjastotehtävät. Oma lukunsa vastaajista olivat ne, joiden oletettiin tekevän mediakasvatusta, mutta mitään erityistä mainintaa siitä ei ollut missään vaan tapahtui ikään kuin hiljaisella sopimuksella.

Haastateltavat, joiden toimenkuvassa mediakasvatusta ei ollut mainittu, kokivat tilanteen monellakin tapaa ongelmalliseksi ja jopa raskaaksi. Kuten, joku heistä totesikin, että vaikka mediakasvatusta ei mainita missään, oletetaan, että jotkut sitä tekevät ja yleensä ne työntekijät, jotka työskentelevät lasten ja nuorten parissa. Aikuisasiakkaiden kanssa työskentelevät saattavat myös olettaa, että asia ei kuulu heille, koska kyse on kasvatuksesta. Ongelmaksi on muodostunut myös se, että oletettua mediakasvatusta tekevien työtaakka on muodostunut todella suureksi. Tämä kävi ilmi erään haastateltavan vastauksesta jossa hän kertoi, että vaikka hän tekee mediakasvatukseen liittyvää työtä, niin hänen toimenkuvaansa kuuluvat myös kaikki muutkin asiakaspalveluun ja kokoelmien hoitoon liittyvät tehtävät. Näillä muilla tehtävillä hän tarkoitti kokoelmien hoitoa, varausten hoitamista, kuorman purkua sekä tietopalveluneuvontaa. Mediakasvatukseen liittyviin töihin hän laski kuuluvaksi kirjavinkkauksen, mediatuokioiden järjestämisen, kirjastonkäytön

opetuksen, kouluyhteistyön, koulutusten järjestämisen sekä mediakasvatustietoisuuden levittämisen omassa kirjastossa ja myös alueellisesti. Työpaineita hänen mukaansa lisäsi vielä muun henkilökunnan epäluuloinen suhtautuminen mediakasvatukseen.

Ne, joiden toimenkuvassa mediakasvatus oli kirjattuna, kokivat tekevänsä tärkeää ja merkityksellistä työtä, eivätkä maininneet työtaakan olevan ylivoimainen. Toisaalta mediakasvatus itsessään tuntui aiheuttavan lieviä paineita sen suhteen, että muutama vastaaja sanoi tuntevansa paikoin riittämättömyyden tunteita, kun ei ehdi seurata esimerkiksi alaan liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia tarpeeksi tai olla aktiivinen sosiaalisessa mediassa.

Tutkimustuloksissa hieman yllättävän tuloksen toi suhtautuminen **kirjastojen mediakasvatukseen suhteessa koteihin ja kouluun**. Osa vastaajista oli selkeästi sitä mieltä, että kirjastojen mediakasvatus tulisi hoitaa vain koululaisten vapaa-aikaan liittyvänä toimintana eikä koulutyöhön yhdistettynä. Yllättävää oli myös se, että kirjaston rooli mediakasvattajana nähtiin hyvin pitkälti kotien ja koulujen tukijana mediakasvatustyössä eikä niinkään kyseisen palvelun tarjoajana. Kuitenkin osa oli huolissaan siitä, että kirjastoista ei tarpeeksi ponnekkaasti tarjoa koulujen suuntaan omaa ammatillista osaamista ja asiantuntijuutta, vaan suhtaudutaan jopa vähättelevästi oman henkilökunnan pedagogiseen osaamiseen. Oltiin myös sitä mieltä, että koulujen opetussuunnitelmiin on vaikea päästä vaikuttamaan. Koettiin myös ongelmaksi vanhempien tavoittaminen ja pääsy kotien alueille. Pidettiin kuitenkin tarpeellisena vanhempien tavoittamista ja mediatietouden tarjoamista heille.

Useampi haastateltavista olikin sitä mieltä, että vanhempia tavoittaa parhaiten koulujen kautta, joten tiivis yhteistyö koulun ja kirjaston välillä on tärkeää ja sitä tulisi kehittää yhteistyössä.

Osa haastateltavista kaipasi mediakasvatuksen terävöittämistä kirjastossa niin, että jokainen tietäisi millaisia mediakasvatussisältöjä kirjastoissa on tarjolla, kenelle niitä suunnataan ja millaisin keinoin.

Kirjastojen **osallistavista** toimintamuodoista kolmen erillisenä toteutetun haastattelun ja havainnoinnin perusteella voidaan todeta, että kirjasto paikkana voi tarjota monenlaisia mahdollisuuksia osallisuudelle ja yhteisöllisyydelle. Osallisuus voi toteutua eri tavoin ja erilaisilla tasoilla. Kirjastoissa järjestettävät työpajat tarjoavat kirjaston asiakkaille mahdollisuuden osallistua sellaiseen toimintaan, joka välttämättä ei ole heille entuudestaan tuttua, tai jossa on mahdollista tuoda esiin omaa osaamistaan. Ryhmään kuulumisen voi vähentää yksinäisyyden tunnetta ja tunnetta ulkopuolisuudesta, ja antaa mahdollisuuden toimia jonkin ryhmän täysivaltaisena jäsenenä.

Toiminnallisten mediakasvatusmenetelmien avulla erityisesti lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus ilmaista mielipiteitään, saada uusia työvälineitä vaikuttamiseen sekä toimimiseen aktiivisena kansalaisena. Kirjasto toimii myös kulttuuristen kokemusten välittäjänä. Lukeminen on sosiaalista toimintaa, ja ihmiset haluavat lukea sitä mitä muutkin lukevat, ja jakaa siihen liittyviä kokemuksia toistensa kanssa. Tätä toimintaa kirjastoissa tuetaan erilaisilla lukupiireillä ja kirjallisuuden genreihin liittyvillä tapahtumilla. Esimerkiksi Novellikoukku¹⁰ kerää yhteen eri-ikäisiä ihmisiä kirjallisuuden ja käsitöiden merkeissä. Erilaiset kirjastojen tarjoamat lukuhaasteet ja lukudiplomit ovat myös osaltaan edistäneet yhteisöllisyyttä, ja tarjonneet mahdollisuuden uusien asioiden kokemiseen.

Kirjasto tukee myös oppimista ja erityisesti pajatoiminta¹¹, yhdessä tekemisen kautta oppiminen, on yksi tärkeistä painopistealueista. Tämän havaitsin Tapiolan kirjastossa, jolla voi jo sanoa olevan pitkät perinteet pajatoiminnasta. Esimerkiksi ”elektronisen ompelun pajaan”, kaikilla on vapaa pääsy eikä erillisiä ilmoittautumisia tarvita vaan voi osallistua silloin kun itselle parhaiten sopii. Tämänkaltaisen tarjonta kirjastossa ei ole ehkä kaikkein tutuinta asiakkaiden keskuudessa, mutta kaikesta huolimatta osallistujia on ollut runsaasti. Tarkoituksena haastateltavani mukaan onkin saada kirjastoon sellaisia asiakasryhmiä, jotka siellä eivät yleensä käy. Tapiolan tapauksessa ”elektronisen ompelun pajaan” ovat osallistuneet eri alojen taiteilijat, kädentaitajat, opiskelijat, pienyrittäjät ja koululaiset. Haastateltavani mukaan palvelu sopii todella hyvin kirjaston tarjontaan ja nimenomaan Kirjastolain 2§:n vaatimukseen ”*Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.*” Kirjaston pajakursseille on osallistunut eri-ikäisiä osanottajia pienistä lapsista aikuisiin. Minkäänlaisia osaamisvaatimuksia ei ole asetettu vaan kirjastossa autetaan alkuun ja neuvotaan tarpeen mukaan. Pajatoimintaan on kuulunut muun muassa koodausta, digitarinoiden tekemistä, peliohjelmointia, tutustumista erilaisiin medialaitteisiin ja jo aiemmin mainittua e-ompelua.

Huomionarvoista tässä oli myös se, että henkilökunnalla ei haastateltavani mukaan ollut sellaista tunnetta, että kirjastoalan koulutuksen saaneiden pitäisi kyetä mihin tahansa opastustoimintaan. Pajatoiminta oli määritelty tiettyjen työntekijöiden vastuualueeksi ja heidän työtään helpotti se, että

¹⁰ Novellikoukku-tapaamisissa luetaan ääneen novelleja ja tehdään käsitöitä.

¹¹ Paja on paikka oppia, opettaa, luoda, rakentaa, tuunata ja kokeilla yhdessä. Pajoissa eri-ikäiset ihmiset oppivat ja oivaltavat yhdessä uusia asioita, esimerkiksi 3D-tulostusta tai koodausta. Pajatoiminta on ennakkoluulotonta toimintaa, jota juuri nyt tarvitaan tietoyhteiskunnassa.

osa asiakkaista oli halukkaita toimimaan pajojen vetäjinä. Heillä oli osaamista ja innostusta ja tällä tavalla he osallistivat itsensä kirjaston toimintaan.

Kirjastojen perinteinen ja kaikille tutuin rooli on laajentunut huomattavasti teknisten välineiden ja yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Kirjasto tilana ei ole enää sidottu fyysiseen rakennukseen vaan se voi olla nykyisin kaikkialla. Kirjastojen kokoelmat ja palvelut ovat helposti saatavilla ajasta tai paikasta riippumatta. Sosiaalinen media on lisäksi mahdollistanut kirjaston käyttäjien osallistumisen yhä aktiivisemmin kirjaston palvelujen ja tietoaisteistojen hyödyntämiseen, jopa niiden arviointiin ja kehittämiseen. Kirjaston käyttäjien rooli onkin muokkautumassa tiedon passiivisista vastaanottajista, aktiivisiksi ja osallistuviksi toimijoiksi.

Koululuokka kirjastossa -havainnointi tuotti tuloksia, jotka tukevat hyvin sosiokulttuurista oppimiskäsitystä, jonka mukaan oppiminen ei rajoitu vain yhteen ympäristöön vaan sitä tapahtuu kaikkialla ja erityisesti eri ympäristöjen välillä. Oppijat eivät ole pelkästään passiivisia tai ulkoaohjattavia vaan pyrkivät tarkoituksellisesti muokkaamaan toimintaympäristöään. He käyttävät ongelmanratkaisun tukena tietovarantojaan, jotka ovat rakentuneet formaaleissa ja informaaleissa ympäristöissä. (Tynjälä, 1999,44.) Kirjasto oppimisympäristönä tukee oppimista monin eri tavoin. Kirjasto tarjoaa laitteita oppilaiden käyttöön mutta myös opastusta ja kirjastoalan asiantuntijuutta. Kuten opettajan haastattelustakin k kirjastotilaa tarvittiin muuhun käyttöön. Oppimista ei siis tapahdu ainoastaan luokkatilassa.

Yhtenä syynä opettaja piti sitä, että oppilaiden ei tarvitse istua hiljaa paikallaan vaan työskentelytapa on vapaata ja tapahtuu joko pareittain tai pienissä ryhmissä. Oppikirjoja ei juurikaan käytetä vaan lähdetään tutkimaan ilmiöitä. Sosiokulttuurisessa oppimisnäkökysessä korostuvat yhteisöllisyys, toimijuus, innostaminen ja vastuu sekä itsensä että muiden tekemisistä. Yhteisöllisyys korostuu työskentelytavoissa ja sitä lisäksi tukee kirjaston tila, jossa opetuksen aikana on myös muita ihmisiä. Kaikki opetus on siis täysin julkista. Toimijuutta taas korostaa oppilaiden ottama vastuu omasta työskentelystään, ja kun seurasin oppilaiden työskentelyä, huomasin opetuksen mahdollistavan oppimisprosesseja, joissa keskeisinä tekijöinä ovat kokeilu, vuorovaikutus, eläytyminen, ryhmässä toimiminen, vastuun ottaminen ja valintojen tekeminen.

Nuorten osallisuutta tukevaan toimintaan sain tutustua haastatteleamalla hankkeen suunnittelijaa. Haastateltavani mukaan Suomessa on toteutettu monia paikallisia nuorten kirjastopalveluiden kehittämiseen liittyviä hankkeita, joissa asiakkaiden mielipiteitä on kuultu eri tavoin. Nuorten osallisuutta nuoria vapaaehtoistoimijoiksi tukien ja voimaannuttaen kehittäviä hankkeita ei

kuitenkaan hänen mielestään oltu suomalaisissa kirjastoissa aiemmin toteutettu, mutta Espoon kaupunginkirjasto on tässä poikkeus. Espoossa on jo vuodesta 2014 ollut meneillään hanke, joka tällä hetkellä kulkee nimellä “Nuortenosasto – vertaisuutta, vastuuta, yhdessä tekemistä”.

Hankkeen vastaava suunnittelija kertoi haastattelussa, että hanke sai alkunsa kun haluttiin aidosti nuoret mukaan kirjaston toimintaan ja tarjota heille sellaisia mahdollisuuksia, jossa he saisivat oman äänensä kuuluviin. Lähtökohtana hankkeessa olivat nuorten omat kokemukset osallisuudesta kirjastoissa. Hankkeen alkuvaiheessa oli jo käynyt ilmi, että jos nuoret saavat itse vaikuttaa heitä koskeviin asioihin, he ovat valmiita työskentelemään pitkäjänteisemmin ja sitoutumaan tekemiseensä. Samoin todettiin, että aito läsnäolo, positiivinen ilmapiiri ja nuorten kohtaaminen on tärkeää sekä nuorten oman aktiivisuuden tukeminen. Hankkeeseen osallistuneille kirjastoammattilaisille oli ollut tärkeä oivallus, että nuoria ei voi osallistaa vaan nuoret osallistavat itse itsensä jos heille tarjotaan siihen mahdollisuus. Huomionarvoista oli myös se, että tässä hankkeessa ei keskitytty pelkästään nuoriin vaan myös kirjastotyöntekijöihin. Heidän asenteisiinsa ja totuttuihin toimintatapoihin haluttiin vaikuttaa koulutuksilla ja tällä tavalla vahvistaa heidän ammatti-identiteettiään toimittaessa nuorten kanssa. Asenteisiin vaikuttamisella toivottiin työntekijöiden näkevän nuoret voimavarana eikä pelkästään ongelmana, ja toimintatapojen uudistusten haluttiin lähentävän työntekijöitä ja nuoria.

4.1 Tulosten yhteenveto

Edellä esitetyt tulokset ovat osin linjassa, mutta osin erilaiset Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämään kyselyyn, joka tehtiin vuonna 2012. Oman tutkimustuloksen perusteella voi todeta, että mediakasvatus kirjastoissa on selvästi muuttunut toiminnallisempaan ja monipuolisempaan suuntaan. Mediakasvatuksen muodoiksi ovat yleistyneet työpajat ja toimintatuokiot.

Tyypillisimpänä kohderyhmänä ovat koululaiset ja alle kouluikäiset. Mediakasvatuksen sisällöt ovat monipuolistuneet, mutta kaikki mediakasvatuksen kehittämiseen ja suunnitelmallisuuteen liittyvät asiat ovat jotakuinkin samalla tasolla kuin tuossa Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämässä selvityksessä. Suuri osa mediakasvatustyöstä tehdään edelleen omasta innostuksesta lähtien eikä se näin ollen ole erityisen suunnitelmallista. Pedagogiset tavoitteet jäävät asettamatta, seurantaa tapahtumien vaikutuksista tai tuloksista ei ole eikä siten uusien tapahtumien suunnittelu perustu aiemmin saatuihin kokemuksiin. Edelleen voi myös todeta, että mediakasvatus toimintana kiinnostaa, mutta kirjastojen resurssit eivät aina mahdollista sen monipuolista toteuttamista.

Tuolloin 2012 kartoitettiin erityisesti asenteita ja käsityksiä mediakasvatusta kohtaan,

mediakasvatus-hankkeiden ja aineistojen tunnettuutta ja mediakasvatuksen toteutumista kirjastojen arjessa. Kysely lähetettiin kaikkiin Suomen yleisiin kirjastoihin ja osoitettiin ensisijaisesti kirjastojen johtajille. Omat haastateltavani olivat kaikki käytännön mediakasvatuksen toteuttajia, joten siltä osin tulokset eivät välttämättä ole yhteneväisiä tai saattavat kuvata samaan asiaa hyvin eri tavalla. Johtajan näkemys käytännön työstä voi olla hyvin erilainen kuin suorassa asiakaskontaktissa olevan.

Noiden tulosten mukaan mediakasvatuksen tarjoamista kirjastoissa pidettiin yleisesti tärkeänä. Tärkeimpänä tavoitteena mediakasvatuksessa nähtiin lukemaan innostaminen ja lukuharrastuksen tukeminen. Kirjaa pidettiin tärkeimpänä mediakasvatukseen liittyvänä välineenä. Tärkeimpinä aiheina mediakasvatuksessa pidettiin tiedonhallintataitoja sekä faktan ja fiktion erottamista. Tärkeimmäksi kohderyhmäksi katsottiin 9-12-vuotiaat lapset. Kirjastoista vain 16 prosenttia oli ollut mukana jossakin mediakasvatukseen liittyvässä verkostossa. Neljänneksessä kirjastoista mediakasvatus tai medialukutaidon edistäminen oli määritelty jonkun henkilöstöön kuuluvan tehtäväkuvaukseen. Hieman alle viidenneksessä kirjastoissa mediakasvatus joko sisältyi toimintasuunnitelmaan tai oli laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma.

Edelleen tuossa tutkimuksessa tavallisimpana työtapana mediakasvatuksessa pidettiin kouluvierailuja ja myös satutuokiot olivat suhteellisen yleisiä. Erilaisia kursseja tai työtapoja toteutettiin säännöllisesti vain harvassa kirjastoista. Yleisin kohderyhmä, jolle mediakasvatusta oli annettu, olivat 9-18-vuotiaat. Viidennes kirjastoista tarjosi mediakasvatusta säännöllisesti myös 0-8-vuotiaille. Suhteellisen harvoin säännöllisen mediakasvatuksen kohteena olivat elokuva, musiikki, pelit, televisio, mainonta ja radio.

Selvästi merkittävimpinä esteinä kirjastojen mediakasvatukselle pidettiin ajan puutetta ja henkilökunnan vähyyttä.

Selvitys luettavissa kokonaisuudessaan

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM23.pdf?lang=fi>

Oman tutkimukseni tulokset osoittavat, että lukemisen ja lukutaidon edistäminen on kirjastoissa edelleenkin mediakasvatuksen päätavoitteena. Kirjastoissa on osattu ottaa huomioon lukemisen tapojen muuttuminen eikä pelkästään lasten kohdalla vaan aikuisten lukemisen edistämiseen on myös kiinnitetty huomiota. Sosiokulttuurisen innostamisen ajatuksena on edistää ihmisten välistä vuorovaikutusta ja sosiokulttuuristen aktiviteettien syntymistä ja myös oppia itse tekemällä ja

kokeilemalla (Kurki, 2000, 136). Kirjastojen näkökulmasta lukemiseen innostaminen on juuri tällaista toimintaa. Kuten (Kurki, 2000) toteaa tällaisen toiminnan tavoitteena on ihmisten omaehtoinen osallistuminen ja mitä enemmän he sitoutuvat sen vähemmän tällaisia ammatillisia innostajia tarvitaan. Esimerkkinä kirjastojen pajatoiminta, joiden vetäjinä voivat toimia myös asiakkaat itse.

Tutkimukseni keskeisenä viitekehyksenä oleva sosiokulttuurinen näkökulma oppimiseen ja osallisuuteen toteutuu useammankin toiminnan kautta kirjastoissa. Ajatushan on, että ihmiset oppivat muodollisten oppimisympäristöjen lisäksi myös epävirallisissa ympäristöissä, joita ei mielletä perinteisesti oppimisen paikoiksi. Kirjasto edustaa tällaista ympäristöä, sillä tutkimukseni tulosten mukaan kirjasto ei edusta pelkkää tukipalvelua vaan toimii oppimisympäristönä, joka tarjoaa paitsi tilat myös laitteet, aineistot ja henkilökunnan osaamisineen. Peter Jamieson (2013), joka on perehtynyt erityisesti yliopistokirjastoihin oppimisympäristönä, on todennut, että informaaleissa ympäristöissä oppimista tapahtuu ihmisten kesken, kun he ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Tämä pitäisi kirjastojen yhä enemmän ottaa huomioon tilasuunnittelussa ja tapahtumien suunnittelussa. Hyödyllisiksi ja viihdyttäviksi koetut tapahtumat edistävät paitsi oppimista myös tarjoavat elämyksiä liittyvät ne sitten lukemisen edistämiseen tai koodauksen opetteluun. Tutkimustulosteni perusteella kirjastoammattilaisten pitäisi vielä enemmän myös itse tiedostaa sosiokulttuurisen oppimisen mahdollisuudet ja osata hyödyntää sitä omassa työssään.

Mediakasvatuksen toteutumisesta kirjastoissa voidaan sanoa, että mediakasvatukseen liittyvää toimintaa on paljon joskin alueellisia eroja on olemassa. Kirjastojen mediakasvatus suhteessa muiden toimijoiden mediakasvatustoimintaan poikkeaa joissakin kohdin ja yksi sellainen on kohderyhmät. Kirjastoissa mediakasvatuksen kohderyhmät eivät edusta yhtä tiettyä ikäryhmää vaan tavoitteena on tavoittaa kaiken ikäiset. Alan toimijoista kirjasto on myös poikkeus siinä, että edustaa ainoana tahona erityisesti informaatiolukutaitoon liittyvää opetusta. Vaikka on todettu, että informaatiolukutaito käsitteenä ei ole niin tuttu ja käytetty kuin tiedonhaun tai tiedonhankinnan opetus, kirjastoilla on tästä pitkät perinteet ja voidaan sanoa, että lukemisen edistämisen ohella tiedonhaun opetus on yksi keskeisimmistä osaamisen alueista. Kuten haastatteluistakin kävi ilmi, mediakasvatuksen tavoitteena monilla oli mainittuna kriittisyyteen opettaminen, oikeiden lähteiden löytäminen, tekijänoikeuksien tunnistaminen ja oikean ja väärän tiedon erottaminen.

Ojarannan (2011) julkaisemassa kirjallisuuskatsauksessa tämä tuli oikein hyvin esiin, kun vertailtiin opettajien ja kirjastonhoitajien käsityksiä informaatiolukutaidosta ja tiedonhaun opetuksesta. Hän vertaili näitä käsityksiä eri tutkijoiden kirjallisuuteen perustuen sekä opettajan näkökulmasta, että kirjastonhoitajan näkökulmasta. Opettajien kohdalla saattoi todeta, että tiedonhaun opettaminen ei

ollut osa opettajankoulutusta eikä tiedonhakua johdonmukaisesti liitetty koulun opetussuunnitelmiin. Havaittiin myös, että opettajien tiedonhankinnan opetus riippui opettajan omista kyvyistä ja taidoista hakea tietoa. Opettajilla oli myös tapana ohjata oppilaiden tiedonhakua pitääkseen kontrollin ryhmässä ja opetustilanteessa. Tämän lisäksi heillä oli vahva taipumus esittää omasta mielestään merkityksellisiä lähteitä ja myös tietystä järjestyksessä. Vaikka kirjastonhoitajien tiedot ja taidot olivat ehkä paremmat, heidän käyttämänsä opetusmallit oli luotu opettamaan tiedonhakua kirjallisista lähteistä ja heidän näkökulmansa tiedonhankintaan on hyvin teknologiapainotteinen. Tässä suhteessa mediakasvatukseen liittyvänä on siis parantamisen varaa kirjastoissakin.

Mediakasvatus toimintana näyttäisi tutkimustulosten mukaan toteutuvan alueellisista eroista huolimatta suhteellisen hyvin, mutta kehitettävää vielä on ja erityisesti asenteissa mediakasvatusta kohtaan sekä ammatillisen osaamisen kehittämisessä. Nykypäivän kirjastotyössä pedagoginen osaaminen on välttämätöntä ja kuten haastatteluistakin kävi ilmi osaamisen taso ja koulutustarjonta on vaihtelevaa. Samaan tapaan kun kirjasto voidaan mieltää kolmanneksi tilaksi, samaan tapaan voidaan puhua kolmannesta työstä. On olemassa tietyt perustehtävät ja lisäksi eri verkostojen välinen yhteistyö ja kun näiden kahden osaamiset yhdistetään, muodostuu tila kolmannelle työlle. (Purhonen, 2015, 94.) Tämän toteutuminen edellyttää uudenlaista johtamista ja työnteon näkeminen uudessa valossa. Työn tekemisen ei pitäisi olla vain sitä, että työntekijä ajallisesti on työpaikassaan tietyn ajan tai selvästi silmin havaittavissa asiakaspalvelutilanteessa vaan työnteko voi tapahtua jopa täysin tuntemattomassa tilassa. (Purhonen, 2015, 94.)

Jos työnteon muutosta ei ole valmisteltu ja johdettu hyvin, se saattaa näkyä muutosvastarintana, tyytymättömyytenä omaan ja muiden työhön sekä työssä jaksamisen ongelmana.

Mediakasvatukseen liittyvä työ voidaan nähdä tällaisena kolmantena työnä. Siinä tärkeiksi asioiksi muodostuvat laajat yhteistyöverkostot, oma laaja-alainen ammattitaito ja työ, joka ei aina edusta perinteistä kirjastotyötä kokoelmanhoitoineen vaan voi tapahtua monessa eri paikassa ja monin eri tavoin. Mediakasvatustyöhön sitoutuneiden työntekijöiden työntekoa ei tulisi arvioida määrällisten suoritteiden mukaan vaan haluun kehittyä omassa työssään ja kehittää omaa työtään, innostukseen ja ennakkoluulottomuuteen uusia toimintatapoja kohtaan. Työlleen ei kenenkään tarvitse omistautua, mutta omaan työhönsä täytyy jokaisen voida vaikuttaa ja saada siitä tunne, että tehty työ on merkityksellistä ja omalla työllä on arvonsa.

Tutkimustuloksissa mediakasvatustoiminnassa nähtiin paljon hyviä puolia kirjaston ja sen käyttäjien, erityisesti lapsiasiakkaiden ja koululaisten kannalta. Mediakasvatuksen katsottiin tuovan

virikstävää vaihtelua perinteiseen kirjastotyöhön. Mediakasvatustoiminta nähtiin tärkeänä osana kirjastojen kasvatuksellista ja sivistävää roolia. Asennoituminen mediakasvatukseen kirjastojen tehtävänä oli osin vielä kahtiajakoista. Toisaalta asiaa pidettiin tärkeänä, mutta katsottiin myös, että mediakasvatus ei ole kirjastojen tehtävä vaan kuuluu enemmän kodeille ja kouluille. Joka tapauksessa suurin osa haastatelluista oli sitä mieltä, että mediakasvatus on muotoutunut osaksi kirjastoissa tehtävää perustyötä, ja kehittyäkseen se tarvitsee yhteisiä linjauksia ja henkilökunnan osaamisen kehittämistä.

Tutkimukseni tulosten perusteella voidaan todeta, että juuri asenteisiin ja työn tekemisen tapoihin kirjastojen mediakasvatuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

4.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessa on pyritty noudattamaan tutkimuksen eettisiä periaatteita. Niihin kuuluvat oleellisesti haastattelutilanteen avoimuus ja etukäteisilmoitus tutkimuksen tarkoituksesta, haastattelun nauhoituksesta sekä haastattelumateriaalin käsittelystä (Eskola & Suoranta 2008, 52). Haastateltavien nimet eivät näy aineistossa vaan he ovat tulleet mainituiksi haastateltava 1, haastateltava 2 jne. Aineiston käsittelyssä olen pyrkinyt objektiivisuuteen, mutta olen ollut tietoinen, että omalla kokemuksellani ja ennakkokäsityksilläni saattaa olla vaikutusta, joten pyrkimyksessä objektiivisuuteen on auttanut oman analyysini tulosten vertailu olemassa oleviin tutkimuksiin ja selvityksiin aiheesta. Eskola & Suoranta (2008) ovatkin todenneet, että vaikka tutkimuksen eettisiin periaatteisiin kuuluukin, että tutkijan ei ole syytä sekoittaa omia asenteitaan ja arvostuksiaan tutkimuskohteeseen, he rohkenevat kyseenalaistaa, että onko se kuitenkaan aina mahdollista. Tärkeää on, että tutkija itse tunnistaa omat ennakkokäsityksensä ja arvomaailmansa (Eskola & Suoranta, 2008, 17).

Vertailemalla tutkimukseni tuloksia olemassa oleviin tutkimuksiin kirjastojen mediakasvatuksesta pyrin myös perustelamaan tutkimuksen luotettavuutta. Tulokset kuvastavat vain osittain kirjastoammattilaisten näkemyksiä mediakasvatuksesta Suomen yleisissä kirjastoissa. Tuloksista on kuitenkin havaittavissa selviä yhtäläisyyksiä aiemmin toteutettuihin tutkimuksiin ja selvityksiin, josta voidaan päätellä tulosten olevan jollakin tasolla yleistettävissä Suomen yleisiin kirjastoihin. Tulokset eivät anna yksiselitteisen varmaa vastausta siihen millaisia eroavaisuuksia tai samankaltaisuuksia tehdyssä mediakasvatustyössä on, mutta kertoo sen, että aluellisia eroavaisuuksia löytyy.

Aineiston kerääminen haastattelujen muodossa on periaatteessa yksinkertaista, mutta koska kyse on vuorovaikutustilanteesta, se asettaa omat haasteensa sekä haastattelijan että haastateltavan välille. Tällaiselle tilanteelle on tyypillistä, että yleensä haastattelu on ennalta suunniteltu, jota haastateltava ohjaa ja tarpeen tulleen motivoi haastateltavaa jos tämä kokee jonkin kohdan hankalaksi. Haastateltavan on myös voitava luottaa siihen, että kaikkea hänen sanomaansa käsitellään luottamuksella. (Eskola & Suoranta, 2008, 85.) Haastattelutilanteet ovat myös aina erilaisia, joten välillä jouduin vaihtamaan kysymysten järjestystä ja jopa jättämään jotakin pois, koska haastateltava ei omassa työssään ollut tekemisissä kyseessä olevan kysymyksen sisällön kanssa.

Haastateltavien valinta oli täysin itseni päätettävissä ja yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta he kaikki olivat jossain määrin entuudestaan tuttuja. Tästä oli hyötyä haastattelun sujuvuuden kannalta, sillä aikaa ei tarvinnut käyttää molemminpuoliseen esittäytymiseen eikä taustoihin tutustumiseen vaan haastateltavat olivat heti tietoisia haastatteluaineiston käyttötarkoituksesta. Haastattelutilanteessa yritin pitää mielessäni, että en itse ota kantaa kirjastojen mediakasvatukseen vaan yritän pysytellä ulkopuolella. Muutaman kerran sain itseni kiinni johdattelusta, mutta en usko sillä olevan merkitystä tutkimustulosten kannalta, sillä yleensä nämä tilanteet liittyivät keskusteluun mediakasvatuksesta yleensä. Haastattelurungon teemakysymyksille tehdyille alakysymyksillä sain ketterästi palautettua oikean suunnan haastattelutilanteessa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Mediakasvatuksen toteutumisesta erityisesti eri kunnissa ja niiden kirjastoissa ei ole saatavilla systemaattisesti kerättyä tietoa. Yksittäisiä kartoituksia, kuten selvitys Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa – suosituksia ja suuntaviivoja (2014) sekä kuntien varhaiskasvatuksessa, on laadittu. Käytäntöjä tietopohjan vahvistamiseksi ja ylläpitämiseksi tutkimusten ja selvitysten kautta on tarpeen kehittää mediakasvatusta myös paikallisella tasolla. Tämän tutkimuksen haastattelujen tulosten perusteella voi todeta, että Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämän (2012) kyselyn tuloksiin verrattuna asenteet kirjastoissa mediakasvatusta kohtaan ovat hieman muuttuneet positiivisemmiksi, mutta mediakasvatukseen liittyvän työn suunnitelmallisuus ja toteutus on edelleen kirjavaa. Kaikissa kirjastoissa ei puhuta mediakasvatuksesta, vaikka työ olisi nimenomaan siihen liittyvää vaan se on ikään kuin sisäänrakennettu muuhun kirjastossa tehtävään työhön, eikä sitä eroteta erilliseksi mediakasvatustyöksi. Tässä on hyvät ja huonot puolensa. Hyvää on se, että mediakasvatuksen ei todellakaan tarvitse olla jokaisessa tapahtumassa päälle liimattuna toimintona vaan se on luonnollinen osa sitä. Huono puoli on taas, että helposti unohdetaan määritellä pedagogisia tavoitteita, eikä myöskään ole olemassa minkäänlaista seurantaakin miten joissakin asioissa on onnistuttu tai mitä kohderyhmät ovat niistä oppineet.

Mediakasvatuksen tietty perustaso on suurimmassa osassa kirjastoja olemassa, mutta työn tekemisen tapa ei ole vakiintunut eikä vastuuhenkilöitä ole määritetty.

Suurin haaste mediakasvatustyön kehittämiseksi on resurssien ja yhteisen linjauksen puute.

Toteutuakseen mediakasvatus tarvitsee kirjaston johdon ehdotonta näkemystä ja tukea.

Kuten johdannossa mainitsin alunperin tarkoitukseni oli haastatella vain pedagogisia informaatikkoja, koska oletin, että mediakasvatus kuuluu heidän kaikkien toimenkuvaansa ja saisin heiltä runsaasti tietoa mediakasvatukseen liittyvästä toiminnasta kirjastoissa. Asia ei ollutkaan näin yksinkertainen vaan saatoinkin todeta, että suurimman osan toimenkuvaan mediakasvatus ei kuulunut millään tavalla. Yleisissä kirjastoissa toimivilla pedagogisilla informaatikoilla saattaa myös olla

hyvin toisistaan poikkeava toimenkuva. Jopa saman kunnan sisällä toimenkuvat saattavat olla hyvin erilaiset.

Vuosina 2008 ja 2009 kirjastoihin nimitettiin ensimmäiset pedagogiset informaatikot ja nimenomaan heidän tehtävänsä oli edistää mediakasvatustoimintaa paitsi omilla alueillaan myös valtakunnallisessa toiminnassa. Jossain vaiheessa tämä ajatus on päässyt unohtumaan tai sivuutettu tietoisesti, sillä osa pedagogisista informaatikoista tekee työssään kaikkea muuta kuin mitään mediakasvatukseen liittyvää. Osa hoitaa esimiestehtäviä, johon kuuluu muun muassa työvuorolistojen laatimista, jotkut taas hoitavat kirjaston tietopalvelua ja vastaavat uuden aineiston hankinnasta ja jonkun tehtävänä on tehdä kirjavinkkausta¹² lähikouluissa. Toki näihin kaikkiin saattaa liittyä pedagogisia tavoitteita, mutta jos sanaa mediakasvatus ei ole mainittu kyseisen henkilön toimenkuvassa, ei sitä myöskään oleteta tehtävän. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että edes silloin kun kirjastoon haetaan pedagogista informaatikkoa, työkuvausessa ei välttämättä mainita sanaa mediakasvatus eikä myöskään vaadita pedagogisia osaamista.

Nyt pitäisikin yhdessä miettiä miksi meillä kirjastoissa on pedagogisia informaatikkoja, mikä on heidän ydintehtävänsä, millaista osaamista he tarvitsevat ja myös päinvastoin, miten heidän osaamistaan voitaisiin hyödyntää koko kirjastoverkostossa.

Tämän tutkimuksen tulosten valossa ja oman pitkän työurani kokemusten pohjalta rohkenen väittää, että kirjastoalalla ei vielääkään hyödynnetä tarpeeksi työntekijöiden erikoisosaamista eikä kannusteta kehittymään omassa työssään kouluttautumalla ja uudenlaisia työtapoja kehittämällä. Työn tekemisen kulttuuri on monilta osin hyvin perinteistä ja paikoin jopa hierarkiaan taipuvaista. Pitäisi muistaa, että kaiken työn keskiössä on osaava ja asiastaan innostunut henkilöstö. Mediakasvatukseen liittyvänä on tärkeää, että sitä tekevien on omattava muitakin taitoja kuin kokoelman hoitoon liittyviä ja vaikka kirjastoammattilaisen ydinosaaminen liittyisi eri tietolähteisiin ja niiden käyttöön, senkin toiminnan tulee olla pedagogiseen toimintaan suhteutettua.

Myös oma ajattelutapani tutkimusta aloittaessani tuki tavallaan hyvin sitä vallalla olevaa käsitystä, että kirjastoissa mediakasvatuksen suhteen oletetaan hyvin paljon. Oletetaan, että jonkun tehtävänä on mediakasvatus, oletetaan, että mediakasvatus on ehkä kirjastojen tehtävä, oletetaan, että

---

¹² Kirjavinkkaus on lukemaanhoukutusmenetelmä, jossa kirjaston työntekijä, opettaja tai muu kirjallisuudesta innostunut ihminen kertoo ryhmälle valitsemistaan kirjoista. Tavoitteena on saada kuulijat innostumaan ja lukemaan kirja.

mediakasvatus onkin koulujen tehtävä tai oletetaan, että ne, jotka työssään ovat vastuussa mediakasvatuksesta, sallii muiden sanoutua irti kokonaan siihen liittyvistä tehtävistä.

Tutkimukseni pohjalta voi todeta, että Suomen yleisissä kirjastoissa tehdään paljon mediakasvatukseen liittyvää työtä, suunnitellaan ja toteutetaan monipuolisia mediakasvatuskokonaisuuksia, osallistutaan koulutuksiin ja järjestetään koulutuksia, mutta se mikä puuttuu, niin koko kirjastoalan yhteinen näkemys mediakasvatuksesta, sen tavoitteista, kohderyhmistä, linjauksista ja ennen kaikkea päätös siitä ketkä tätä työtä kirjastoissa tekevät. Yksittäiset työntekijät saattavat tuntea kiinnostusta mediakasvatusta kohtaan ja haluavat tehdä sitä osana omaa työtään, mutta käytännössä he eivät varsinaisesti ole vastuussa mediakasvatuksesta. Tämä taas johtaa siihen, että niin kauan kuin mediakasvatus ei ole varsinaisesti kenenkään vastuulla, sen pedagogisia tavoitteita tai kohderyhmiä ei myöskään mietitä. Tarjonta saattaa olla hyvin kirjavaa ja mediakasvatuksen katsotaan kuuluvaksi vain lasten kanssa työskentelevien tehtäväksi.

Parhaimmillaan toteutuessaan mediakasvatus on suunnitelmallista ja sille on asetettu pedagogiset tavoitteet. Kirjastojen mediakasvatus suhteessa kouluihin ja koteihin voi joissakin tapauksissa olla jopa monimuotoisempaa ja paremmin organisoitua. Kirjasto mediakasvatuksen kolmantena tilana ei ole pelkkä tukipalvelu opetukselle ja kotien mediakasvatustyölle. Kirjasto kolmantena tilana sijaitsee sekä fyysisesti että henkisesti kodin ja koulun ulkopuolella. Kirjastossa ei tarvitse ottaa huomioon kotien arkikäytäntöjä tai perherooleja eikä koulun tapaa keskittyä oppimistuloksiin ja -käytänteihin.

Kirjastojen kaikille avoin, esteettömästi saavutettava kokoelma on myös osa kolmatta tilaa. Sisältöjen saavutettavuus on olennaista luku- ja kirjoitustaitojen ylläpidossa ja mediakasvatuksessa. Kirjasto kolmantena tilana tarjoaa paljon mahdollisuuksia omaehtoiselle toiminnalle joko ohjauksella tai ilman, ja toimii myös paikallisena oppimisen ympäristönä. Tätä tukee juuri äskettäin julkaistu Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus (2016), jossa tuodaan esiin kirjastojen saavutettavuus paitsi fyysisenä tilana huomion kohteena ovat myös kokoelmien ja aineistojen saavutettavuus, asiakaspalvelu, viestintä, tapahtumatuotanto ja pedagoginen toiminta.

Samaan tapaan kuin organisaatiot määrittävät omat arvonsa, myös kirjastoilla on määriteltynä omat arvonsa. Arvot voivat olla kirjastokohtaisia tai koko kirjastotoiminnan yhteisiä arvoja. Tärkeintä kuitenkin on, että arvojen toteuttaminen vaatii ympäristön muuttuessa tavoitteiden painottamista, ja näiden muutosten tulee näkyä käytännön toiminnassa.

Yleisten kirjastojen neuvoston (2015) määrittelemät arvot *Yleisten kirjastojen suunta 2016–2020* pitäisi huomioida myös mediakasvatustyössä. Määritellyt arvot ovat sananvapaus, rohkeus, yhteisöllisyys, vastuullisuus ja tasavertaisuus ja jokaisen arvon kohdalle on määritelty, miten sitä painotetaan, mikä on kyseisen arvon tavoite ja millaisin toimenpitein siihen päästään. Samaan tapaan kirjastojen mediakasvatukselle voidaan asettaa tavoitteet ja arvot pohtia millaisin toimenpitein tavoitteet voidaan saavuttaa ja mikä mediakasvatuksen osa-alue on milloinkin painotuksen kohteena.

Kirjastojen yhteisen mediakasvatuslinjan luomiseksi tarvitsemme kirjastopedagogiikkaan perehtyneitä kirjastoammattilaisia. Tarvitsemme valtakunnallisesti toimivan työryhmän, joka luontevasti voisi muodostua pedagogisista informaatikoista ja jonka tehtävänä on kehittää ja suunnitella mediakasvatuksen eri toimintamuotoja. Näin saamme luotua yhtenäisiä toimintatapoja, rakentaa yhteisen linjan mediakasvatustyöhön, ajantasaisia ja tarpeeseen tulevia koulutuksia sekä yhteisöllisesti toimivan kirjastoalan mediakasvatusjoukon. Vaikka meillä tällä hetkellä on jo mediakasvatuksen aluekouluttajia, tarvitsemme vielä kiinteämmän ryhmän joiden kaikkien työtehtävät liittyisivät mediakasvatuksen ja pedagogisten palvelujen kehittämiseen ja koordinointiin. Tarvitsemme myös täydennyskoulutusta, jotta itse ammattilaisina osaisimme käsitellä uusia medioita ja medialaitteita sekä opastaa asiakkaitamme niiden käyttöön ja ymmärtämiseen. Pedagoginen osaaminen tai sen hankkiminen on ehdoton edellytys mediakasvatustyössä.

Kirjaston pedagogisen toiminnan ei pitäisi olla vain yksipuolista tarjoamista tai esittämistä, vaan aktiivista vuorovaikutusta, asioiden esilletuontia ja vaikuttamista. Toiminnan kehittämisen myötä kirjastojen mediakasvatuksesta tulisi näkyvämpää sekä asiakkaille että sidosryhmille. Kaiken todetun perusteella ehdoton jatkotutkimuksen aihe olisi määritellä mitä on kirjastopedagogiikka ja miten sen pitäisi toteutua. Sen myötä pystyisimme paremmin perustelemaan olemassaoloamme ja tarpeellisuuttamme sekä yhä enemmän ottamaan asiakkaitamme mukaan toimintaan osallistamalla ja tarjoamalla omaa ammatillista osaamistamme.

Uuno Saarnion (1942) sanoin ”*Kirjasto ei voi toteuttaa mitään ohjelmallista kasvatussuunnitelmaa, joten jäljelle jää vain se työ, mikä kohdistuu ihmisyksilöön.*”

LÄHTEET

Buckingham, D. (2003). Media Education. Literacy, Learning and Contemporary Culture. Cambridge: Polity Press.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkö- kulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Euroopan komission suositus, 20.8. 2009. Medialukutaito digitaalisessa ympäristössä.(2009/625/EY). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV:am0004>. Viitattu 27.7.2015.

Greeno, James (2006). Commentary: Authoritative, Accountable Positioning and Connected, General Knowing: Progressive Themes in Understanding Transfer. Journal of The Learning Sciences, 15, 537-547).

Grönfors, Martti (2001). Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani ja Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, 124-141. 1.painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Haavisto, Tuula (2007). Mediakasvatus ja kirjastot. Teoksessa Kynäslahti Heikki, Kupiainen Reijo & Lehtonen Miika (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf> Viitattu 27.6.2016

Hannula, Mika.(2001) Kolmas tila: väärinymmärtäminen eettisenä lähtökohtana. Helsinki: Kuvataideakatemia.

Herkman, Juha & Vainikka, Eliisa (2012). Lukemisen tavat –lukeminen sosiaalisen median aikakaudella. https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66381/Lukemi_tavat_2012.pdf?sequence=1 Viitattu 20.6.2016

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena (2001). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino Hoikkala.

Hirsjärvi, Sirkka.1990. Johdatus kasvatustieteeseen. Jyväskylän yliopiston monistuskasus.

Hokkanen, Laura (2015). Kun kirjat alkavat elää -sosiaalisen kirjaston ideasta. Teoksessa Hokkanen Laura(toim.) *Sosiaalinen kirjasto – lukemattomien mahdollisuuksien maailma*. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Jamieson, P. (2013). Reimagining space for learning in the university library. Teoksessa G. Mathews & G. Walton (Eds.), *University libraries and space in the digital world* (141-152). Farnham: Ashgate.
<http://tampere.ebib.com/patron/FullRecord.aspx?p=1094102> Viitattu 20.6.2016

Jenkins, Henry & Katie Clinton & Ravi Purushotma & Alice J. Robinson & Margaret Weigel (2006). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. MacArthur Foundation.
https://www.macfound.org/media/article_pdfs/JENKINS_WHITE_PAPER.PDF
 Viitattu 9.6.2016

Katsaus mediakasvatuksen toimijoihin 2012. Mediakasvatusseura ry. Koonneet Anniina Lundvall & Juulia Andersson. Viitattu 19.8.2014
http://www.mediakasvatus.fi/files/Mediakasvatus_Suomessa2012_paivitysversion2.pdf

Katsaus suomalaisen mediakasvatustutkimuksen kenttään (2013). Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus MEKU ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.
<https://kavi.fi/sites/default/files/documents/kirjallisuuskatsaus.pdf>
 viitattu 10.6.2016

Koskinen, Ismo & Palomäki, Jari (toim.) (2000) Raili Kaupin kirjoitukset; kirjasto, sivistys, kasvatus. Tampere: Tampere University Press.

Kotilainen, Sirkku. 1999. Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa S. Kotilainen, M. Hankala, U. Kivikuru (toim.) *Mediakasvatus*. Helsinki: Edita.

Kotilainen, Sirkku & Rantala, Leena (2008). *Nuorten kansalaisidentiteetit ja mediakasvatus*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Kotilainen, Sirkku & Annikka Suoninen. 2013. Cultures of Media and Information Literacies among the Young. South-North Viewpoints. Teoksessa Ulla Carlsson, & Sherri Hope Culver (toim.), *MILID Yearbook 2013: Media and Information Literacy and Intercultural Dialogue*. Göteborg: Nordicom, s. 141–162.

Kotilainen, S. & Suoranta, J. (2005). Mediakasvatuksen kaipuu – ajatuksia alan tutkimuksen kehittämistarpeista. Teoksessa Kotilainen, S. & Sintonen, S. (toim.) *Mediakasvatus 2005: Kansalliset kehittämistarpeet*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Kupiainen, R., Kulju, P., Mäkinen, M. (2015). Mikä monilukutaito? Teoksessa T. Kaartinen (toim.) *Monilukutaito kaikki kaikessa*. Tampere: Tampereen yliopiston normaalikoulu.
file:///Users/pirjosallmen/Downloads/monilukutaito_k kaikki_k kaikessa_2015.pdf
 Viitattu 8.6.2016.

Kupiainen, R., Sintonen, S. & Suoranta, J. (2007). Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet. Teoksessa H. Kynäslähti, R. Kupiainen & M. Lehtonen (toim.) *Näkökulmia mediakasvatukseen*.

Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. Helsinki: Mediakasvatusseura, 3–26.

<http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>

Viitattu 21.7.2015

Kupiainen, R., Sintonen, S. (2009). Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.

Kupiainen, Reijo (2007). Pienten lasten medialukutaito. Teoksessa Pentikäinen Leena, Ruhala Anu ja Niinistö Hanna (toim.) Mediametkaa! Osa 2. Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry, 15-22.

Kurki, Leena (2000) Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Kuukka, I. (2008) Suomalainen mediakasvatusmaisema 2008 – katsaus organisaatioiden toteuttamaan mediakasvatukseen. Haettu 15.2.2016 osoitteesta

<http://www.mediakasvatus.fi/publications/mediakasvatusmaisema2008.pdf>

Laakso, Mikko (2010). Kansanvalistajasta kansalaisten olohuoneeksi: Helsingin kaupunginkirjasto 1940-2005. Helsinki : Helsingin kaupunki, kaupunginkirjasto, 2010.

Leisti, Mikko & Marsio Leena (2008) Keskustakirjasto: metropolin sykkivä sydän : selvitystyön raportti. Helsinki: Helsingin kaupunki

Luukka, M.-R. 2013. Opetussuunnitelmat uudistuvat: tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta, joulukuu 2013*. Haettu 30.7.2015

<http://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2013/>

Media and Information Literacy –Policy and Strategy guidelines. (2013). Paris: United Nations Educational,Scientific and Cultural Organization. Viitattu 21.8.2014

<http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002256/225606e.pdf>

Mediakasvatushankkeet 2009–2013 Selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla rahoitetuista hankehakemuksista. Haettu 15.2.2016 osoitteesta

https://kavi.fi/sites/default/files/documents/kavi_selvitys_mediakasvatushankkeet_2009-2013.pdf

Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa – suosituksia ja suuntaviivoja (2014) (toim. Mika Mustikkamäki).

http://suomenkirjastoseura.fi/files/Mediakasvatus/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20netiss%2024%202%202014.pdf Viitattu 4.4.2016

Mediataitojen oppimispolku perusopetuksessa. Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. 2011.

http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/mediataitojen_oppimispolku_netiti.pdf Viitattu 9.6.2016

Merilampi, Ritva-Sini. (2014). Mediakasvatuksen perusteet. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Mustikkamäki, Mika (2013). Mediakasvatus ja kirjastot: mediakasvatuksen vakiintuminen.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/Luennot/Liitteet/Mustikkamaki_Mika.pdf Viitattu 21.4.2016

Nyyssölä, K. (2008). Mediakulttuuri oppimisympäristönä. Helsinki: Opetushallitus (Helsinki: Edita Prima).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

viitattu 12.2.2016

OKM (2013). Hyvä medialukutaito. Suuntaviivat 2013-2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/OKM11.pdf?lang=fi>, luettu 11.12.2015.

OKM (2012). Kirjastot ja media 2012. Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:23. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

OKM (2010). Yleisten kirjastojen laatusuositus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. OKM (2012).

Oldenburg, Ray. 1989. The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community. Paragon House Publishers.

Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 – Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32.

OPH. 2014b. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Pilppula, Rebekka. (2015) IFLA-trendeistä eväitä. Teoksessa J.Saarti & J. Relander (toim.) Kirjaston kuolema. Helsinki: Avain.

Purhonen, Kirsi (2015). Muuttuva työ –kirjaston hyllynvälistä ja nuorisotalon ikkunasta kurkistaa kolmas työ. Teoksessa Hokkanen Laura(toim.) Sosiaalinen kirjasto – lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki: BTJ Finland Oy

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. (2011) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Ropo, Eero, Sormunen, Eero, Heinström, Jannica (toim.) (2015) Opettajien käytännöt informaatiolukutaidon opettamisessa. Teoksessa Identiteetistä informaatiolukutaitoon: tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija. Tampere: Tampere University Press.

Saarnio, Uno (1943). Kirjastokasvatus kansansivistystyön muotona. Teoksessa Vapaa kansansivistystyö II, Kansansivistysopillisen yhdistyksen vuosikirja 1943. Tampere: Tampereen Työväen Kirjapaino.

Sairanen, A. 2010. Mediakasvatus ja medialukutaito kirjastotyön muutoksessa. Tapaus: Tampereen kaupunginkirjasto. Tampereen yliopisto, INFIM.

Sallmén, P. (2013) Kirjastojen näkyvyys mediakasvatuksen toimijana.

<http://blogit.kirjastot.fi/kirjastojen-nakyvyys-mediakasvatuksen-toimijana/#.V1mAbeeLRsM>

Viitattu 9.6.2016

Sallmén, P. (2009) Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta? Teoksessa Verho, S. (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ, s. 9-26.

Sintonen, Sara (2012). Susitunti – kohti digitaalisia lukutaitoja. Helsinki: Finn Lectura.

Sintonen, S. & Kupiainen, R. (2009) Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki : Palmenia Helsinki University Press

Snape, Robert (1995) Leisure and the rise of the public library. London: Library Association.

Suoranta, Juha, (2003). Kasvatus mediakulttuurissa. Jyväskylä: Gummerus.

Suoranta Juha ja Ylä-Kotola Mauri (2000). Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa. Helsinki: WSOY.

Säljö, Roger (2001) Oppimiskäytännöt – sosiokulttuurinen näkökulma. Helsinki: WSOY.

Tynjälä, Päivi (1999). Oppiminen tiedon rakentamisena: Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä

Vehviläinen, S. 2007. Lapset, nuoret ja media yleisissä kirjastoissa – Kirjastolehden artikkelien grounded theory -analyysi. Informaatiotutkimus 26 (4), 90–99.

Vesterinen, O. (2011) Media Education in the Finnish School System: A Conceptual Analysis of the Subject Didactic Dimension of Media Education. Helsinki: Helsingin yliopisto.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26051/mediaedu.pdf;sequence=1>

Viitattu 4.8.2015

Vygotsky, L.S. 1978. Mind in society. The Development of higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press.

Yleisten kirjastojen suunta 2016–2020.

<http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf>

Viitattu 17.6.2016

Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus (2016) Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

file:///Users/pirjosallmen/Downloads/kirjastojen_saavutettavuussuositus_03062016.pdf

Viitattu 17.6.20

LIITTEET

Liite 1: Haastattelukysymykset

Kirjasto mediakasvatuksen kolmantena tilana

1. Taustatiedot

- syntymävuosi
- koulutus (valmistumispaikka ja –vuosi)
- ammattinimike
- työhistoria (Kuinka kauan olet toiminut kirjastoalalla?)
- kirjaston henkilöstön määrä? (kirjaston koko)

2. Mediakasvatuskäsitteen määrittelyä

- miten määrittelet mediakasvatuksen.

3. Oma näkemys mediakasvatuksesta

- kenelle mediakasvatuksen tehtävä mielestäsi kuuluu?
- mediakasvatuksen kohderyhmät?
- mediakasvatuksen tavoitteet?
- oma suhteesi mediaan?

4. Mediakasvatus omassa toimenkuvassa

- työtehtävät, jotka liittyvät mediakasvatukseen
- onko työtehtävät tarkasti määriteltä mediakasvatukseen liittyviksi
- millä perusteilla mediakasvatus on määriteltä toimenkuvaasi kuuluvaksi
- teetkö tätä työtä yksin / ryhmässä / alueellisesti / valtakunnallisesti
- miten toteutat käytännössä
- suurimmat haasteet

5. Mediakasvatus osana kirjastotyötä

- onko mediakasvatus huomioitu toimintasuunnitelmassa
- onko määriteltä mediakasvatuksesta vastaava henkilö?
- miten mediakasvatustyö toimii käytännössä?
- mediakasvatuksen kohderyhmät, tavoitteet
- yhteistyötahot mediakasvatuksen toteuttamisessa

6. Mediakasvatuksen kehittämistarpeet kirjastossa
  - onko mediakasvatus tuonut uusia osaamisvaatimuksia kirjastoalalle
  - onko kirjastossasi järjestetty mediakasvatukseen liittyviä koulutuksia henkilökunnalle
  - oletko itse saanut mediakasvatukseen liittyvää koulutusta
7. Millaisena näet kirjaston roolin mediakasvattajana suhteessa kouluun ja koteihin?

Liite 2: Haastattelut ja havainnoinnit 2016

Tapaus 1: ”Nuortenosasto – vertaisuutta, vastuuta, yhteistyötekemistä”

Espoon kaupunginkirjasto

Haastattelu, hankkeen vastaava suunnittelija 17.3.2016

Suomessa on toteutettu monia paikallisia nuorten kirjastopalveluiden kehittämiseen liittyviä hankkeita, joissa asiakkaiden mielipiteitä on kuultu eri tavoin. Nuorten osallisuutta nuoria vapaaehtoistoimijoiksi tukien ja voimaannuttaen kehittäviä hankkeita ei kuitenkaan ole suomalaisissa kirjastoissa aiemmin toteutettu, mutta Espoon kaupunginkirjasto on tässä poikkeus. Espoossa on jo vuodesta 2014 ollut meneillään hanke, joka tällä hetkellä kulkee nimellä ”Nuortenosasto – vertaisuutta, vastuuta, yhteistyötekemistä”.

Hankkeen vastaava suunnittelija kertoi haastattelussa, että hanke sai alkunsa kun haluttiin aidosti nuoret mukaan kirjaston toimintaan, ja tarjota heille sellaisia mahdollisuuksia, jossa he saisivat oman äänensä kuuluviin. Hänen mukaansa tärkeää oli aito dialogi ja nuorten kuuntelu sekä yhteinen näkemys siitä mitä hankkeessa ollaan tavoittelemassa.

Mukana on ollut neljä pilottikirjastoa Espoosta, joiden henkilökunta on sitoutunut mukaan hankkeeseen ja työn kehittämiseen. Heille on hankkeen puolesta järjestetty koulutusta ja merkillepantavaa on ollut se, että siihen ovat osallistuneet myös esimiehet. Toinen oleellinen seikka tässä hankkeessa on ollut, että kirjasto ei tee tätä yksinään vaan yhteistyössä nuorisotoimen kanssa eli tahon kanssa, joka on tottunut toimimaan nuorten kanssa. Lähtökohtana hankkeessa oli nuorten omat kokemukset osallisuudesta kirjastoissa. Hankkeen alkuvaiheessa kävi jo ilmi, että jos nuoret saavat itse vaikuttaa heitä koskeviin asioihin, he olivat valmiita työskentelemään pitkäjänteisemmin ja sitoutumaan tekemiseensä. Samoin todettiin, että aito läsnäolo positiivinen ilmapiiri ja nuorten kohtaaminen on tärkeää sekä nuorten oman aktiivisuuden tukeminen. Hankkeeseen osallistuneille

kirjastoammattilaisille oli tärkeä oivallus, että nuoria ei voi osallistaa vaan nuoret osallistavat itse itsensä jos heille tarjotaan siihen mahdollisuus. Huomionarvoista oli myös se, että tässä hankkeessa ei keskitytty pelkästään nuoriin vaan myös kirjastotyöntekijöihin. Heidän asenteisiinsa ja totuttuihin toimintatapoihin haluttiin vaikuttaa koulutuksilla ja tällä tavalla vahvistaa heidän ammatti-identiteettiään toimittaessa nuorten kanssa. Asenteisiin vaikuttamisella toivottiin työntekijöiden näkevän nuoret voimavarana eikä pelkästään ongelmana, ja toimintatapojen uudistusten haluttiin lähentävän työntekijöitä ja nuoria. Esimerkiksi asiakaspalvelua haluttiin kehittää siihen suuntaan, että keskinäinen vuorovaikutus nuorten kanssa on mahdollista ja toimivaa. Nuoret otettiin mukaan suunnitteluun jos kyse oli vaikka uuden tilan luomisesta ja nuorilta kerättiin tekemisen lomassa myös palautetta. Palautteista kävikin ilmi, että kun nuoret saavat olla mukana toiminnassa häiriökäyttäytyminen ja ilkivalta kirjaston tiloissa väheni ja myös suhtautuminen henkilökuntaan oli myönteisempää. Nuoret kokivat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja tässä tapauksessa kirjaston tilaan, joka suunniteltiin heidän omaksi tilakseen. Tiinasen mukaan myös aikuiskeskeisistä rytmeistä luopuminen oli ehdoton edellytys nuorten kanssa toimittaessa ja tällä hän tarkoitti, että nuoria täytyy kuunnella silloin kun heillä on asiaa. Tämä kaikki tukee hyvin Kotilaisen ja Rantalan (2008, 128) näkemyksiä siitä, että kun nuoret ovat päässeet toteuttamaan itselleen merkityksellisiä asioita ja toimimaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa, he ovat myös saaneet todellisia vaikuttamisen kokemuksia. Nuoret ovat kiinnostuneita toiminnasta ja tapahtumista (Jäppinen 2007, 22). Tämä pitää ottaa huomioon kirjastoissakin kun palveluja nuorille suunnitellaan. Nuoria tulee kannustaa kirjaston käyttöön nimenomaan toiminnallisuuden kautta, ja ottamalla mukaan suunnitteluun. Aktivoivia toimintamuotoja voivat olla muun muassa pelit, erilaiset työpajat, tilat, jotka mahdollistavat omaehtoisen harrastuksen kehittämisen ja toteuttamisen, mutta myös erilaisilla tapahtumilla voidaan nostaa esille nuoria kiinnostavia ajankohtaisia ja kiinnostavia teemoja.

***Tapaus 2: Pajatoiminta, Tapiolan kirjasto
Haastattelu, toiminnasta vastaava informaatikko 3.3.2016,***

Tapiolan kirjasto sijaitsee Espoon Tapiolassa. Sijainniltaan kirjasto on keskeisellä paikalla, jonne ihmisten on helppo tulla. Kirjastossa järjestetään paljon erilaisia tapahtumia sekä lapsille että aikuisille. Tapiolan kirjastossa on lähdetty liikkeelle siitä ajatuksesta, että kaikki toiminta tukee ihmisten omaehtoista tekemistä, keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Tapiolan kirjastossa ei tietoisesti opeteta eikä mediakasvateta vaan pajatoiminnan tarkoituksena on saada ihmiset mukaan ja toimimaan yhdessä keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Yksi esimerkki tällaisesta pajatoiminnasta on ”elektronisen ompelun paja”, jonne on vapaa pääsy eikä ilmoittautumisia tarvita. Tämänkaltaisen tarjonta kirjastossa ei ole ehkä kaikkein tutuinta asiakkaiden keskuudessa, mutta kaikesta huolimatta osallistujia on ollut runsaasti. Tarkoituksena tässä onkin saada kirjastoon sellaisia asiakasryhmiä, jotka siellä eivät yleensä käy. Tapiolan tapauksessa ”elektronisen ompelun pajaan” ovat osallistuneet eri alojen taiteilijat, kädentaitajat, opiskelijat, pienyrittäjät ja koululaiset. Haastateltavani mukaan palvelu sopii todella hyvin kirjaston tarjontaan ja nimenomaan Kirjastolain 2§:n vaatimukseen ”Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.”

eli ideana on, että kaikkea ei tarvitse heti ostaa omaksi vaan voi kokeilla kirjaston laitteilla, ja tarvittaessa saa myös apua kirjaston henkilökunnalta. Haastateltavani mukaan tämänkaltaisen toiminta lisää yhteisöllisyyttä ja tarjoaa ihmisille mahdollisuuden toimia keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Hänen mukaansa merkittävää on myös se, että pajatoiminta päästessään alkuun toimii omalla painollaan ja vetäjä yleensä on joku kirjaston ulkopuolinen henkilö, jolla on osaamista ja kiinnostusta johonkin tiettyyn asiaan. Se voi liittyä koodaukseen, digitarinoin tai tuohon e-ompeluun tai mihin tahansa pajatoiminnan muotoon.

Kaikenlainen toiminta Tapiolan kirjastossa lisää ihmisten omaehtoista osallistumista kirjaston tapahtumiin ja kannustaa tuottamaan tapahtumia myös itse tai jossain roolissa osallistumaan pajatoimintaan. Huomionarvoista on myös se, että alunperin idea pajatoiminnasta lähti asiakkaalta jo vuonna 2011. Tuolloin tosin ei vielä puhuttu pajatoiminnasta vaan käytettiin termiä makerspace, jolla tarkoitetaan yhteisöllistä tekijätilaa, jossa on käytössä erilaisia mallintamisen, oppimisen ja ideoinnin työkaluja.

Tapiolan kirjaston eri kursseille on osallistunut eri-ikäisiä osanottajia pienistä lapsista aikuisiin. Minkäänlaisia osaamisvaatimuksia ei ole vaan kirjastossa autetaan alkuun ja neuvotaan tarpeen mukaan. Pajatoimintaan on kuulunut muun muassa koodausta, digitarinoiden tekemistä, peliohjelmointia, tutustumista erilaisiin medialaitteisiin ja jo aiemmin mainittua e-ompelua. Kaiken tämän mahdollistaa suuri määrä erilaisia laitteita, joista mainittakoon 3D-tulostimet, Lego-robotit, ompelukoneet, bodeeraus-koneet, vinyylileikkuri ja paitaprässi, laminointilaitteet, erilaiset musiikki-instrumentit ja digitointilaitteet.

http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Tapiolan_kirjasto/Palvelut

Björkmanin mukaan tällainen pajatoiminta mahdollistaa kansalaisille tasavertaisen pääsyn uuden oppimiseen, keskinäiseen vuorovaikutukseen sekä itsensä kehittämiseen. Pajat voivat tarjota yllätyksellisiä kohtaamisia kirjastossa, kohtaamisia muiden ihmisten kanssa, elämyksiä, tietoa,

uuden oppimista ja mediakasvatuksen näkökulmasta yhteiskunnassa tarvittavia uudenlaisia mediataitoja.

Tapaus 3: Kirjasto koululuokkana: Puistolanraitin ala-aste – Puistolan kirjasto, haastattelu luokanopettaja 8.3.2016

Puistolanraitin ala-aste sijaitsee Helsingin Puistolassa. Koulussa on luokat 1-6 ja opetusta annetaan kahdessa rakennuksessa: Puistolanraitin ja Nurkkatien toimipisteessä. Oppilaita koulussa on noin 570. Olin seuraamassa opetusta Nurkkatien toimipisteessä, jonka yhteydessä toimii myös Helsingin kaupunginkirjaston toimipiste Puistolan kirjasto. Tämän lisäksi tiloissa on päiväkotia ja siellä kokoontuu erilaisia harrastusryhmiä. Poikkeuksellista tässä on, että kirjaston tilat toimivat myös koululuokkana. Kirjastossa opiskelee 4.-luokka opettajan johdolla ja heillä ei ole omaa luokkaa vaan kaikki opetus tapahtuu joko kirjaston tiloissa tai aulassa. Toiminta on käynnistynyt pienimuotoisesti jo vuonna 2011, mutta opettajan aloitteesta hänen luokkansa luopui omasta luokasta ja siirtyi käyttämään pelkästään kirjaston tiloja.

Luokanopettajan mukaan kaikki on sujunut hyvin eikä hän voisi kuvitellakaan palaavansa takaisin perinteiseen luokkaopetukseen. Paitsi, että kirjasto tarjoaa tilat, sen henkilökunnan osaamisella on suuri merkitys opetuksessa. Hän korostaa, että opettajan vastuulla on opettaminen eikä kirjaston henkilökunnan tarvitse siihen suoranaisesti puuttua. Tarvittaessa he kyllä auttavat ja opastavat oppilaita esimerkiksi tiedonhankinnassa tai kirjallisuuden löytämisessä, ja tarjoavat kaikkia niitä palveluita, joita on tarjolla kenelle tahansa asiakkaista. Yksi tärkeä on kirjavinkkaus.¹³

Opettajan mukaan ”koululuokka kirjastossa” kokemuksista on vain hyvää sanottavaa. Oppilaat ovat motivoituneita ja innostuneita. Yhtenä syynä opettaja pitää sitä, että oppilaiden ei tarvitse istua hiljaa paikallaan vaan työskentelytapa on vapaata ja tapahtuu joko pareittain tai pienissä ryhmissä. Oppikirjoja ei juurikaan käytetä vaan lähdetään tutkimaan ilmiöitä. Opettaja ei omien sanojensa mukaan tukeudu mihinkään tiettyyn oppimiskäsitykseen, mutta jos itse määrittäisin havaitsemaani, niin sosiokulttuurisen oppimisenäkemyksen. Sosiokulttuurisessa oppimisenäkemyksessä korostuvat yhteisöllisyys, toimijuus, innostaminen ja vastuu sekä itsensä että muiden tekemisistä.

Yhteisöllisyys korostuu työskentelytavoissa ja sitä lisäksi tukee kirjaston tila, jossa opetuksen aikana on myös muita ihmisiä. Kaikki opetus on siis täysin julkista. Toimijuutta taas korostaa oppilaiden ottama vastuu omasta työskentelystään, ja kun seurasin oppilaiden työskentelyä,

---

¹³ Kirjavinkkaus on ”lukemaanhoukutusmenetelmä”, jossa kirjaston työntekijä, opettaja, kaveri kaverille tai joku muu kirjallisuudesta innostunut ihminen kertoo muille valitsemistaan kirjoista. Miksi kirja kannattaisi lukea?

huomasin opetuksen mahdollistavan oppimisprosesseja, joissa keskeisinä tekijöinä ovat kokeilu, vuorovaikutus, eläytyminen, ryhmässä toimiminen, vastuun ottaminen ja valintojen tekeminen. Innostus lähtee opettajasta mutta tässä on tärkeä rooli myös kirjaston henkilökunnalla, ja toki innostus voi lähteä myös oppilaasta itsestään. Tarvitaan vain kiinnostavat aihekokonaisuudet ja uudenlaiset lähestymistavat tutkittaviin asioihin. Tämän luokan kanssa tehdään paljon retkiä, ja opettajan mukaan niiden aikana tapahtuu paljon oppimista.

Kirjaston rooli oppimisympäristönä nousi myös keskiöön, Opetuksen mahdollistamiseksi se tarjoaa paitsi tilat myös kirjaston laitteet ja aineistojen sisällöt ja myös henkilökunnan osaamisineen.

Liite 3: Haastattelujen vastauksia

1. Mediakasvatuksen määrittelyä

Haastateltava 1	<i>Kasvatusta mediamaailmaan. Tavoitteena monilukutaito, mediataidot. Itse tekeminen on yhtä kuin kriittinen tulkintataito. Lapset ja nuoret oppivat kriittisyyttä itse tekemällä.</i>
Haastateltava 2	<i>Kasvatetaan erilaiseen lukutaitoon, johon kuuluvat tietokone lukutaito, mobiililukutaito, informaatiolukutaito. Lukutaitojen lisäksi elokuvat, ikärajat, pelaaminen, uusi tekniikka, laajennettu todellisuus</i>
Haastateltava 3	<i>Niiden mediatietojen ja -taitojen jakamista, joita tarvitaan kriittiseen ja vastuulliseen toimimiseen (tämän päivän) yhteiskunnassa. = Oman mediailmaisun mahdollistavaa opetusta. Lasten mediaymmärryksen kehittämistä. Vanhempien tietoisuuden lisäämistä median vaikutuksista lapsen kehitykseen. Lainsäädännön tunteminen, tekijänoikeudet jne. jne</i>
Haastateltava 4	<i>Ohjataan käyttämään erilaisia mediavälineitä kriittisesti.</i>
Haastateltava 5	<i>Opetetaan tulemaan toimeen median kanssa.</i>
Haastateltava 6	<i>Mediakasvatus on mediankäyttöön liittyvien taitojen ja tietojen opettamista siten, että asiakas/kasvatettava pärjää itsenäisesti yhteiskunnassa ja osaa käyttää mediaa kriittisesti. Hyvä mediakasvatus on vuorovaikutuksellista keskustelua mediasta, mediankäytöstä ja sisällöistä.</i>
Haastateltava 7	<i>Mediakasvatus-termin hankalin osuus on mielestäni kasvatus, joka on kaikinensa vaikea ja ristiriitainen käsite. Kasvatustieteen piirissäkään ei ole yksimielisyyttä kasvatuksen luonteesta, päämääristä, tavoitteellisuudesta. Lisäksi samaan käsiteavaruuteen kuuluvat mm. käsitteet oppiminen, opettaminen, kouluttaminen, kasvaminen jne. Kun Suomessa kasvatusala on vahvasti ammattimainen, ja koulutustaso ihan varhaiskasvatuksesta alkaen on korkea, kasvattajuus on myös</i>

	<p><i>suojeltu professio. Toisaalta jokainen – ainakin aikuinen – on kasvattaja, halusipa tai ei, tiedostipa asiaa tai ei.</i></p> <p><i>Myös media on monitahoinen käsite, ja kirjastokontekstissa en välttämättä näe tarvetta rajata valistuksellista, kasvatuksellista tai sivistyksellistä tehtävää vain mediakasvatukseen. Kirjaston rooli monenlaisten ja laaja-alaisten lukutaitojen edistäjänä ei mielestäni rajoitu mediaan.</i></p> <p><i>Mediakasvatus on mielestäni monenlaisiin medioihin liittyvää valistustyötä, ja kirjastoissa sen taustafilosofiana on tiedon avoimuuden ja tasa-arvoisen saatavuuden varmistaminen ja edistäminen. Jos mediat – olivatpa ne mitä tahansa – edellyttävät käytössä taitoja tai rahaa, mielestäni kirjaston tehtävä on madaltaa niiden käyttökynnystä sekä tarjoamalla niitä mahdollisuuksien mukaan käytettäväksi ilman maksua kaikille sekä opastaa ja ohjata niiden käytössä</i></p>
Haastateltava 8	<p><i>Mediakasvatus on eri medioiden tuntemuksen ja käytön opetusta sekä erityyppisten aineistojen tuntemuksen lisäämistä.</i></p> <p><i>Mediakasvatus on eri ikäryhmille erilaista.</i></p>
Haastateltava 9	<p><i>Mediakasvatus on median toimintatapoihin ja mahdollisuuksiin tutustumista sekä median vaikutuksen arviointia. Se on myös rakentavaan kriittiseen pohdintaan kannustamista ja itse tekemisen tukemista.</i></p>
Haastateltava 10	<p><i>Erotan nämä kaksi sanaa ja käsittelen määritteet sitä kautta.</i></p> <p><i>Media: viestintä, visuaalisuus, sisällöt, informaatio, markkinat / mainonta= kaupallisuus, viihde, kirjasto.</i></p> <p><i>Kasvatus: lukutaito, ongelma, ratkaisu, ilo, huoli, vuorovaikutus, oivaltaminen, asenne</i></p> <p><i>Mediakasvatus on moniosainen sana, johon ei ole yhtä oikeaa määrettä.</i></p>
Haastateltava 11	<p><i>Määrittelen mediakasvatuksen niin väljästi, että sen tavoitteena on antaa välineitä 2010-luvun mediayhteiskunnassa toimimiseen: medialukutaitoa, eli taitoa tulkita eri mediatekstejä (kriittisestikin), somea, pelilukutaitoa, tiedonhakua ja tiedonhallintaa, tekijänoikeusjuttuja. Plus lisäksi! Parhaimmillaan se on myös itseilmaisua, sitä miten viestitään eri medioissa. Tietty laiteosaaminen liittyy tähän myös, koska ovat olennainen osa mediaympäristöä.</i></p>

2. Mediakasvatus omassa toimenkuvassa

Haastateltava 1	<p><i>Kirjattu toimenkuvaan.</i></p> <p><i>Mediakasvatus on olennainen osa työnkuvaani, koska monet kirjaston kouluille tarjoamat palvelut liittyvät medioihin. Lisäksi työnkuvaani kuuluu pedagogisen tuen antaminen mediakasvatusta toteuttaville kirjastolaisille.</i></p>
Haastateltava 2	<p><i>Mainitaan työnkuvassa, mutta sitä ei ole tarkasti määritelty – mediakasvatus kuuluu vastuualueeseeni ja toimin sitä koskevilla asioissa myös kirjaston yhteyshenkilönä. Vinkkaus yläkoululaisille, erilaisten opastusten suunnittelu ja toteutus.</i></p>

Haastateltava 3	<i>Mediakasvatusta ei ole määritelty toimenkuvaani kuuluvaksi. Oletetaan kuitenkin, että teen sitä. Vinkkaukset, satutunnit, järjestän koulutuksia.</i>
Haastateltava 4	<i>Mediakasvatusta ei ole määritelty toimenkuvaan kuuluvaksi. Pidän kirjastonkäytön opetusta mediakasvatuksena.</i>
Haastateltava 5	<i>On kirjattu toimenkuvaan kuuluvaksi. Mediakasvatus ja nuorten kirjastopalveluiden käytön edistäminen, nuorten ja lasten mediakasvatuksen osaamisen edistäminen sekä kirjastossa että alueen kirjastoissa, mediakasvatus- ja koulupalvelujen koordinointi ja yhteyshenkilönä toimiminen, sosiaalisen median käyttö kirjastopalvelujen viestinnässä ja markkinoinnissa, verkkosivut..</i>
Haastateltava 6	<i>Mediakasvatussanaa ei käytetä omassa toimenkuvassani. Tablettietokoneeseen ja älypuhelinien opastus, e-kirjat, ryhmäopastukset ja henkilökohtaiset opastukset (ei lapsia). Lapsia kuitenkin ollut mukana esim. digitarinapajoissa ja tablettiopastuksissa. Mediakasvatussanaa ei käytetä. Monet asiat joita teemme ovat mediakasvatusta, mutta itse sanaa ei käytetä. Tullut ongelma mitä vieraille näytetään, jotka ovat kiinnostuneita mediakasvatuksesta kun ei oikein itsekään tiedetä mikä on mediakasvatusta. Aiemmin työnkuva määritelty tarkasti. Liittyivät opastuksiin ja työryhmiin, joka kolmas la vain tiskityötä. Myös työryhmät määritelty tarkasti. Kenellekään muulle ei ollut määritelty. Havainto, että jokaisella pedag.informaattikolla erilainen työnkuva. Seurauksena se kun oma toimenkuva oli tarkasti määritelty, että ei voinut pitää vapaita kun oman toimenkuvan lisäksi tuli myös muita tehtäviä.</i>
Haastateltava 7	<i>Mediakasvatus on mainittu toimenkuvassani ja teen pelkästään sitä. Kaikki työni liittyvät mediakasvatukseen, lapset, nuoret, koululaiset, lapsiperheet, alle kouluikäiset kohderyhminä.</i>
Haastateltava 8	<i>Tietoyhteiskuntataitojen opastaminen aikuisille. Se tarkoittaa käytännössä mm. internetin, sähköisten palveluiden ja erilaisten mobiililaitteiden käytön opastamista sekä ryhmissä että henkilökohtaisena opastuksena. Opastustilanteissa keskustellaan myös tietosuojaan, tiedon luotettavuuden arviointiin ja yksityisyyden hallintaan liittyvistä kysymyksistä.</i>
Haastateltava 9	<i>Kouluyhteistyön ja Kirjastoreitin (www.kirjastoreitti.fi) suunnittelu ja kehittäminen. Opetusmenetelmien kehittäminen. Tiedonhaun opetus.</i>
Haastateltava 10	<i>Kirjastotyön toimenkuva on siitä aika mahtava, että teen joko tietoista tai tiedostamatonta mediakasvatusta. Sisällön avaamisesta (KuMuKi) 3 ja 9 lk, nuorten kanssa pelimaailmasta puhumisesta, Kirjatti – mediamatka (alueen esikoululaiset), satutuokiot, ujutun jokaiseen luokkakäyntiin mediakasvatuksellisen osuuden, liittyen joko kuvien jakamiseen, nettikäyttäytymiseen, lisenssit yms.</i>
Haastateltava 11	<i>Vastaan lasten ja nuorten palveluista pääkirjastossa ja olen ainoa, joka tekee kouluyhteistyötä. Vastuu mediakasvatuksesta tulee sitä kautta. Työajastani 80 % on kirjastotyötä, mutta sisältää myös viestinnän vastuualueen, mikä tekee kuviosta hieman haastavan. Tarkkaa määrittelyä työtehtävistä ei ole, vaan kouluyhteistyötä rakennetaan tällä hetkellä lähes puhtaalta pöydältä. Teen työtä oman kirjastoni sisällä yksin, mutta usein työparinani on nuorisotyöntekijöitä esimerkiksi tapahtumiin ja hankkeisiin liittyen. Käytännön toteutukset ovat vielä hakusessa, koska aloitin tehtävässä vasta muutama kuukausi taaksepäin.</i>

3. Mediakasvatus kirjaston toimintasuunnitelmassa

Haastateltava 1	<i>On – useana vuonna jopa tulokorttitasolla</i>
Haastateltava 2	<i>On, mutta melko ympäröörästä.</i>
Haastateltava 3	<i>Ei ole. Oletetaan, että lasten- ja nuorten kirjastotyöntekijät hoitavat mediakasvatuksen.</i>
Haastateltava 4	<i>Ei ole.</i>
Haastateltava 5	<i>On maininta. Kirjasto tukee kansalaisten media – ja verkkotaitoja sekä sähköistä asiointia” perässä liuta konkreettisia projekteja ja toimenpiteitä ja niiden vastuuhenkilöt</i>
Haastateltava 6	<i>Ei ole erillistä mainintaa.</i>
Haastateltava 7	<i>Kaupunginkirjastolla, operatiivinen palvelutuotosopimus, jossa mediakasvatus näkyy työaikana ja tilastoina.</i>
Haastateltava 8	<i>Vahva oletus on, että kyllä, mutta en ole aivan varma miten asia on muotoiltu.</i>
Haastateltava 9	<i>Ei ole vielä.</i>
Haastateltava 10	<i>Toimintasuunnitelmaahan ei enää ole vaan on luotu Tapahtuma ja markkinointisuunnitelma. Sinne olemme kirjanneet sekä aikuisten että lasten puolella tapahtuvaa mediakasvatusta.</i>
Haastateltava 11	<i>Mediakasvatusta ei ole huomioitu toimintasuunnitelmassa, koska meillä ei ole toimintasuunnitelmaa lainkaan.</i>

4. Mediakasvatuksen kohderyhmät ja tavoitteet

Haastateltava 1	<i>Peruskouluille on palvelutarjotin: 1. luokille seudullinen Tule tutustumaan kirjaston kampanja, 3. luokille vinkkaus, 4. luokille tiedonhaun opetusta, 7. luokille tiedon opetusta, 8.–9. luokille KuMuKi-vinkkausta. Lisäksi verkkopalvelut sekä internetsivut koulujen virtuaalisessa oppimisympäristössä. 2. asteen opiskelijoille myös palvelut, aikuisille sekä ryhmä- että henkilökohtaisia opastuksia.</i>
Haastateltava 2	<i>Yleisellä tasolla riittävä mediataitojen osaaminen ja ymmärrys mediasta, kirjaston kohdalla erityisesti sisältöjen avaaminen, faktaa ja fiktion äärelle pääsyn helpottaminen (sisältää niin tekniset taidot kuin tiedon lisääminen erilaisista formaateista, tarinankerrontamahdollisuuksista jne., sisällöntuotannon keinot).</i>
Haastateltava 3	<i>Kaikenikäisten medialukutaidon kehittäminen ja edistäminen.</i>
Haastateltava 4	<i>Turvallinen medioiden käyttö, osaa suojata omat tietonsa, vastuullisuus.</i>
Haastateltava 5	<i>Mediakriittisyys, oman osallistumisen mahdollistaminen mediaan sisältöä tuottaen.</i>

Haastateltava 6	<i>Tavoitteita ei ole mietitty.</i>
Haastateltava 7	<i>Kriittinen medialukutaito, vielä tärkeämpi osallisuuden kulttuuri, jossa tarvitaan taitoja omaan tuottamiseen.</i>
Haastateltava 8	<i>Ensisijaiset tavoitteet voisivat olla rakentavaan kriittiseen pohdintaan kannustamista ja itse tekemisen tukemista. Kohderyhminä lapset, nuoret, aikuiset ja seniorit.</i>
Haastateltava 9	<i>Mediakasvatussuunnitelma ja tavoitteet ovat kehitteillä lasten ja nuorten palveluissa. Tällä hetkellä on yksilökohtaista se, miten henkilöstö on toteuttanut mediakasvatusta osana työtään. Perinteisesti meillä on toteutettu kirjavinkkauksia sekä tiedonhaun opetuksia. Vinkkauksia elävöitetään kuvien, youtuben ja verkkosivustojen avulla. Kirjastoissamme on toteutettu myös erilaisia mediasatutunteja. Tiedonhaun opetusten ja verkkokirjaston mobiilitehtävät on otettu käyttöön ja niitä käytetään osana tiedonhaun opetuksia. Aikuisten osasto järjestää tiedonhaun ja internetin käytön opetuksia aikuisväestölle. Liikkuvan mikroluokan avulla näitä opetuksia on pystytty järjestämään myös lähikirjastoissa. Kirjastoissa järjestetään ajoittain tablettitohtorin vastaanottoja, missä koulutamme asiakkaita tablettien käyttöön.</i>
Haastateltava 10	<i>Tukea ja opastaa Mkn viidakossa oli se sitten tiedon valtatie, verkko, media tai laitelähtöinen tarve.</i>
Haastateltava 11	<i>Lapset, nuoret, aikuiset ja seniorit. Mediakasvatus kuuluu kirjastoon ja kirjasto kuuluu kaikille. "Se on myös rakentavaan kriittiseen pohdintaan kannustamista ja itse tekemisen tukemista."</i>

5. Mediakasvatuksen kehittämistarpeet kirjastossa

Haastateltava 1	<i>Opettamiseen ja ohjaamiseen liittyy professiopaine, eli meillä opettajuus on kovan koulutuksen vaativa ammatti ja opettajuutta ei mieluusti haluta antaa muiden kuin alan koulutuksen ja työpaikan saaneiden käsiin. Siksi kirjastoissa ei kovin hanakasti haluta puhua kasvattamisesta, saati opettamisesta. Kasvattaminen on toki laajempi ja ristiriitainen termi. Siksi kirjastojen olisi todella tärkeä tehdä näkyväksi toimintansa tavoitteet (sananvapaus, tasa-arvo, kriittisyys, kansalaistaidot), ja liittää sekä kasvatukselliset että opetukselliset toiminnot näihin tavoitteisiin. Kentällä esim. edelleen liikkuu epäilyjä siitä, että kirjastojen mediakasvatustyö on sensuuria ja sopivaisuuskasvatusta.</i>
Haastateltava 2	<i>Tämä on osa laajempaa kirjastoalan pätevyyden muutosta, johon liittyy paljon myös vastarintaa. On osattava opastaa, neuvoa, ottaa selvää eikä vain lainata ja palauttaa.</i>
Haastateltava 3	<i>Johdon ja henkilökunnan asenteet.</i>
Haastateltava 4	<i>Miten jaan työaikani?</i>
Haastateltava 5	<i>Kirjaston lainattavien medioiden määrä laajentunut joka tapauksessa, ehkä niiden hallinta ei ole pysynyt ihan mukana, eli pitäisi olla enemmän kiinnostunut uusista medioista, kasvatuksellisen näkökulman tulo kirjastotyöhön. Ei kirjojen kanssa ehkä tarvinnut niin tarkka olla, mitä</i>

	<i>lapset lukevat ja miten se heihin vaikuttaa... pelit ja elokuvat on ihan eri juttu ja vaatii laajempaa kasvatuksellista näkemystä.</i>
Haastateltava 6	<i>Henkilökunta nurisee välillä, että kukaan ei ole opettanut eikä kertonut. Itse ajattelen, että itse pitää olla kiinnostunut ja tehdä jotain. Asiat eivät voi tulla valmiina pureskeltuna tarjottimella. Itse pitää osata ottaa selvää. Osaa asettaa itsensä alttiiksi, muutosvalmiutta, omaa toimenkuvaa on ollut pakko laajentaa, liian moni ei silti halua tehdä sitä.</i>
Haastateltava 7	<i>Pedagogista osaamista ja jos sitä jo on, niin mielellään laajennusta mediakasvatusta kohti.</i>
Haastateltava 8	<i>Kytkeytyykö mihinkään suurempaan ajatukseen, vaikka on näkyvyys ja kaikki puhuvat mediakasvattamisesta sekä opastamisesta Mielestäni olennaisin haaste sekä yleisesti että omalla kohdallani on se, kyetäänkö opastaminen/mediakasvattaminen nostamaan kirjastopalveluiden ytimeen esimerkiksi osaksi kirjaston tarjoamaa tietopalvelua tai sisällöntuotantoa. Kyse on lähinnä siis töiden/työajan hallinnasta nykyisellä henkilöstömäärällä. Autan toki itsekkin tarvittaessa kaikessa muussa kirjastotyössä, mutta se vie aina ajan ja keskittymisen pois tästä pääasiallisesta työstä.</i>
Haastateltava 9	<i>Meidän pitäisi hallita kirjan lisäksi monia muita mediamuotoja ja erilaisia laitteita sekä sovelluksia. Ihmisten osaaminen ei riitä. Niukentuvat henkilöstöresurssit asettavat myös todellisen esteen mediakasvatuksen kehittämiseksi kirjastossa.</i>
Haastateltava 10	<i>Kasvatus sanalla on suuri painoarvo ja se mielletään pedagogisen asiantuntija-arvion antaviin opetushenkilöihin. Ei huomata sitä tosiasiaa, että kirjastotyössä kaikki tekevät päivittäin mediakasvatusta. Tarvitaan pelisivistystä, medialukutaitoa, vuorovaikutusta, innostamista ja kannustamista laitteiden tuntemuksesta, informaatiolukutaitoa, kriittisyyttä. Vaikka mediakulttuuria pidetään lasten ja nuorten kulttuurina, niin kirjaston on taattava yhtäläiset ja tasavertaiset kansalaistaitoja tukevia toimintoja kaikille asiakasryhmille.</i>
Haastateltava 11	<i>On tuonut uusia osaamisvaatimuksia. Koulutusta on järjestetty vastikään, muttei aiemmin. Itse olen saanut koulutusta, mutta olen tosiaan alalla vasta noviisi. Kaipaen valtakunnallisia ja alueellisia ohjeistuksia ja standardeja sekä toimintamallien jakamista! Nyt monesti on aivan yksin. sen suhteen, mitä voisi tehdä. Lisäksi kaipaen sitä, että kouluilla oltaisiin asian suhteen aktiivisempia, eikä vain odoteta valmista sisältöä</i>

6. Kirjaston mediakasvatus suhteessa koteihin ja kouluun

Haastateltava 1	<p><i>Kirjaston roolin koteihin päin näkisin ennen muuta kahdesta näkökulmasta:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>tasa-arvonäkökulma, eli kirjasto voi tasoittaa kotien erilaisia</i> 2) <i>mahdollisuuksia</i> 3) <i>tarjota lapselle mediavälineitä sekä mediatietoutta ja 2) kirjasto voi tarjota asiantuntemusta vanhemmille. Kohta 1) on kuitenkin olennaisin.</i> <p><i>Koulu on kirjastolle kanava tavoittaa lapset ja nuoret tasa-arvoisesti, siksi koulun kanssa tehtävä yhteistyö on (myös) mediakasvatuksessa tärkeää.</i></p> <p><i>Kirjasto voi tarjota sellaista elämyksellistä mediakasvatusta, johon koululla ei ole ammattitaitoa. Ja vaikka olikin (esim. yksittäinen opettaja voi olla loistava mediakasvattaja!), oppimisympäristön monipuolisuus on mielestäni sinänsä arvokasta</i></p>
Haastateltava 2	<p><i>Kirjaston pitäisi selkeämmin ottaa mediakasvatuksesta oma siivunsa – painotus nimenomaan sisältöihin (ja siinä sivussa tekniikkaan), tarinankerrontaan/sisällöntuottamiseen eri tavoin ja perustaitojen opettamiseen niille, jotka eivät ole taitoja muualta oppineet.</i></p> <p><i>Koulun ja kodin tehtävä olisi huolehtia perusmedialukutaidosta, kriittisestä suhtautumisesta, ikärajoista jne – kirjastokin voi näitä sivuta, mutta kirjastolla ei ole samanlaista pitkäkestoista suhdetta asiakkaaseen kuten kouluissa, vaan parhaassakin tapauksessa opastus- ja mediakasvatustilanteet ovat lyhytkestoisia. Mediakasvatuksesta tulee liian maailmoja syleilevää ja raskasta, jos kirjasto pyrkii tuomaan kaiken</i></p> <p><i>esiin yhdellä kertaa, helmasynti johon kirjastossa sorrutaan ihan tavallisten kirjastokäyntien kohdalla ”kun tuo nyt tuossa on, niin kerronpa sille vielä senkin ja senkin asian”. Yhteiskunnassa (ministeriötasolla?) pitäisi enemmänkin keskustella juuri tästä – mikä kenenkin siivu on: poliisit, kirjastot, koulu. Se ei tarkoita sitä, että jätämme jotain kertomatta, mutta selkeä oma painopiste helpottaa toiminnan suunnittelua ja suuntaamista.</i></p>
Haastateltava 3	<p><i>Kirjaston rooli mediakasvattajana: mediakasvatus kuuluu kirjastoille. On tärkeä, yhteiskunnallisesti merkittävä yksikkö.</i></p>
Haastateltava 4	<p><i>Peruskasvatus kotona. Tiedollista kasvatusta koulusta. Vapaa-ajan mediakasvatus kirjastojen tehtävä.</i></p>
Haastateltava 5	<p><i>Lähinnä koulun tukena. Mutta myös asiantuntijarooli omien aineistojensa suhteen.</i></p> <p><i>Tiedonhaun opetus, tekijänoikeudet siihen liittyen jne. Tietenkin myös suoraan koteihin päin ainakin toimimalla esimerkiksi itse.</i></p> <p><i>Noudattamalla ikärajoja ja kertomalla miksi niin toimitaan. Aineistovalinnalla välillisesti.</i></p>
Haastateltava 6	<p><i>Kirjaston tehtävä tukea koulun ja kodin mediakasvatustyötä.</i></p>
Haastateltava 7	<p><i>Kotien alueelle vaikea mennä, eri asia mitä tehdään perheen kanssa esim, kirjastotilassa, kouluhin voi mennä syvemmälle, koska on jo perinteitä. Kirjaston tila ja aineisto mahdollistaa kytkemisen mediakasvatusta sisältöihin.</i></p> <p><i>Esim. Sisällön kommentointia, sis. Luomista kirjaston sivustolle, aineisto kirjastossa käytettäväksi.</i></p>

Haastateltava 8	<p><i>Rajaan nyt aikuiset pois tästä näkemyksestä, koska kysymys on vähän hankala aikuisten näkökulmasta. Näen kirjaston roolin jollain tavalla avustavana ja vaihtoehtoisten näkökulmien tilana. Koulun tehtävä on auttaa lasta ja nuorta ymmärtämään itsensä ja toiminansa osana ympäröivää mediakulttuuria. Koulun tehtävä on kertoa, että median kuluttaminen tai siihen osallistuminen on kansalaistaito, jossa on otettava huomioon kaikki normaalit inhimillisen vuorovaikutuksen lainalaisuudet. Kirjaston rooli on esittää uusia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia eri tulkintoihin ja niiden kriittiseen arviointiin. Kirjaston tehtävä on myös tarjota mahdollisuuksia vapaampaan vuorovaikutuksen edistämiseen ja itse tekemiseen, koska kirjasto tilana tai verkkopalveluna voi myös esim. nuoren vapaa-aikaan liittyvä asia. Kirjaston on pyrittävä saavuttamaan tilanne, jossa se nähdään luotettavana ja turvallisena kumppanina.</i></p> <p><i>Kodin tehtävänä on pitää huolta siitä, että lapsen ja nuoren mediassa toimimiselle asetetaan rajat. Kodin tehtävä on myös valvoa, että sopimus pitää ja rajoista pidetään kiinni. Kodin ilmapiiri vaikuttaa jonkin verran siihen miten lapsi ja nuori suhtautuu muihin toimijoihin mediakasvattajana tai kasvattajana yleensä.</i></p> <p><i>Kaikkien yhteinen tehtävä on kannustaa ja tukea luovan ajattelun edistämistä.</i></p>
Haastateltava 9	<p><i>Oma näkemykseni on se, että kirjaston pitäisi olla mediakasvatuksen kentässä mukana hyvin voimakkaasti. Tämä vaatii yhteistyötä eri alojen osaajien kanssa, heitä tulisi koota toimimaan kirjaston tiloihin perinteisen kirjastohenkilökunnan kanssa. Myös nykyinen henkilökunta tarvitsee lisäkoulutusta. Kirjastoista voisi tulevaisuudessa tulla mediakeskuksia, joissa olisi laaja osaaminen eri medioiden alalla.</i></p>
Haastateltava 10	<p><i>Mahdollisuutena vaikuttaa vaikka pienin askelin. Kirjasto voisi olla sivistäjä, joka jäsentää mediakenttää ja sen lainalaisuuksia. Sivistys voisi olla kuin ilosanoma luomatta vastakkainasettelua, hyppimättä vanhemmuuden varpaille, tuoda oivallusta ja jakaa tietoa.</i></p>
Haastateltava 11	<p><i>Täydentävä. Aktiivinen. Tukee sekä koulua & oppimista että kotiväkeä. Toivoisin, että löytyisi ne kirjaston omat vahvuudet ja loogiset kokonaisuudet, missä olla mukana. Ei mitään tekemällä tehtyjä juttuja ollenkaan, vaan ilmiöpohjaiset jutut.</i></p>